

TÎRÖJ

Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî

Sal: 9 Hejmar: 56 • Gulan - Pûşper (Mayıs - Haziran) 2012 • 5 TL

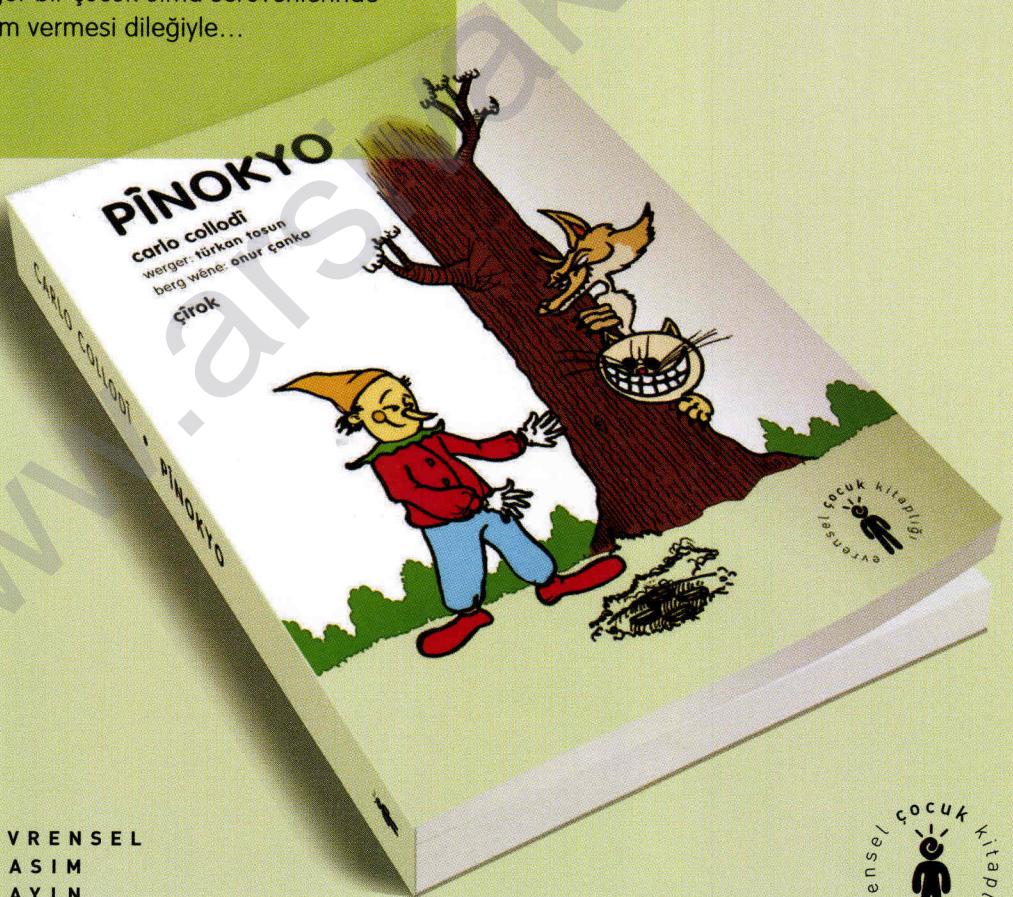
www.kurdiki.org

PİNOKYO

İlk Kez Kürtçede

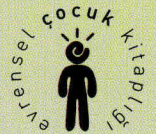
Özgür bir çocuk olmak
istiyorum!

Dünya Çocuk Klasikleri'nin Kürtçe diline, dolayısıyla başta Kürt çocuklarına kazandırılması perspektifiyle, Kürtçe kitap dizisindeki 14. kitap Pınokyo, raflardaki yerini alıyor. İtalyan yazar Carlo Collodi'nin 1881 yılında yazdığı Pinokyo, dünya çocuk edebiyatının klasikleşmiş başyapıtlarından biridir. Yüzyılı aşkındır neredeyse dünyanın bütün dillerine defalarca çevrilen, birçok çizgi romana, müzikale ve filme konu edilen bu eser Kürtçe okuruyla buluşuyor. Minik Kürtçe okurlarımıza 'özgür bir çocuk olma serüvenlerinde' ilham vermesi dileğiyle...

**EVRENSEL
BASIM
YAYIN**

T: +90 212 255 25 46 Pbx - info@evrenselbasim.com - www.evrenselbasim.com

- 2 Stêrkên kulîlkên lek yên Roboskiyê – *Roboski'nin plastik çiçek yıldızları* – Fewzî Bîlge
- 5 Kürdün ve Kürdistan'ın resimleri – *Wênayên kurd û Kurdistanê* - Kejê Bêmal
- 9 Hevpeyvîn: Li dijî otoasîmilasyonê serî hilde ey ziman! - Çiya Mazî, Zana Farqînî, Fehîm Işık
- 13 'Teröre' karşı teşvik mi, 'Teşvik terörü' mü? - *Teşwîqa li hemberî 'terorê' yan 'teşwîqkirina terorê'?* - Bülent Falakaoğlu
- 16 Kes bi viran nateqe – *Kimse yalanlarla patlamaz* – Rêzan NAS
- 18 Özgür Mumcu: AKP 'yüzleşme' üzerinden gündem zaplıyor – *AKP bi ser rûbirûbûnê re rojevê diguherîne*
- 22 Feqiyê Teyran û Sînem – *Feqiyê Teyran ile Sinem* - Dr. Ömer Uluçay
- 24 - Milliyetçiliğin gölgesinde sendikalar – *Sendikayên di bin siya neteweperestiyê de* - Özgür Müftüoğlu
- 27 Dosya-Forum: ORTADOĞU NEREYE ?
Aydın Çubukçu, Ertuğrul Kürkçü, Abbas Vali, Nuray Mert, Hüseyin Aykol,
Gençay Gürsoy, Aslı Aydıntaşbaş, Cengiz Çandar, Gültan Kışanak
- 47 'Em bûn baran' - Lokman Polat
- 49 Ata toprağında 'göçmen' yolculuğu! – *Li ser axa bav û kalan rêwîtiya 'koçberan'!* - Aris Nalcı
- 52 Nadir Nadirov: Ez amade di warê petrolê de alîkarî bikim
- 56 Yücel Demirer: Kürt, Kürtlüğünü Newroz alanında yaşıyor – *Kurd, kurdîbûna xwe li qada Newrozê dijî*
- 59 Oyunaltı – *Binîstik - Cuma Boyunukara*
- 61 Mîrê Mutewazîbûnê Mulazım Özcan – *Mütevazîliğin beyi Mülazım Özcan* - Cemil Oguz
- 63 Erzurum'un taşı toprağı soğuk – *Ax û kevirên Erzeromê sar in* - Vedat Çetin
- 65 Popüler milliyetçiliğin biçimlenişinde sinema – *Di şikilgirtina neteweperestiyê populer de sinema* - Atilla Güney
- 68 'Ben uçtum sen kaldın' – *'Ez firiya tu may'* - Suncem Koçer
- 71 Bir 'muasır medeniyet' öyküsü – Çirokek 'muasır medeniyet'ê - Barış Avşar
- Helbest - Şiir: Cegerxwîn, Ferzan Şêr, Aba Müslîm Çelîk, Edîb Polat, Akman Gedik
Karikatürler: Halil İncesu
Kapak Resmi: Arif Sevinç 'Zarokên Amedê'

TÎR j

Sal: 9 Hejmar: 56 / Gulan - Pûşper 2012 Yıl: 9 Sayı: 56 / Mayıs - Haziran 2012
Kovara Du Mehî Çandeyî Hunerî İki Aylık Kültür ve Sanat Dergisi
Li Ser Navê Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. Doğa Basın Yayın Ltd. Şti. adına
Xwedi: Songül Özkan Sahibi: Songül Özkan
Berpîrsê Nivîseran: Bülent Ulus Yazışleri Müdürü: Bülent Ulus

Navnişan (Adres) Tarlabası Bulvarı, Kamerhatun Mahallesi, Alhatun Sk. No: 25 Beyoğlu / İstanbul Telefon 0212 255 25 46 Faks 0212 255 25 87
Nûneriya Diyarbekir / Diyarbakır Temsilçiliği: İstasyon Caddesi Özlem Apt. No: 16 Kat: 2 D: 9 Yayın Türü: Yerel Süreli
web: www.tiroj.net • e-mail:tirojdersisi@gmail.com, info@tiroj.net Çapxane / Baskı: Ezgi Matbaacılık Sanayi Caddesi Altay Sokak No: 10 Çobançesme /
Yenibosna-İSTANBUL

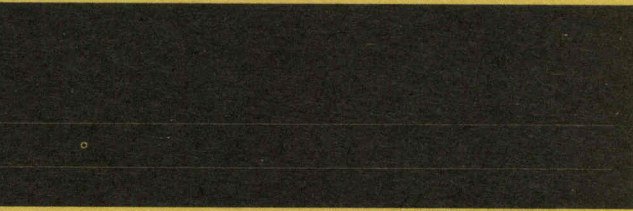
Abone Koşulları: 6 sayı: 25 TL. 12 sayı: 50 TL.

Posta Çeki Hesabı: Songül Özkan, 666 748/Sirkeci-İstanbul • Banka Hesabı: Songül Özkan, İş Bankası Kuledibi Şubesi 1078 0174908

STÊRKÊN KULÎLKÊN LEK YÊN ROBOSKIYÊ

FEWZÎ BÎLGE

Seranserê çiyayên bilind yên ku berf lê bariyayî, li der û dora Roboskiyê pala xwe dabûn hev du û ji bo dengêkî gurtir derxin wê kêliyê bê deng bûn. Berfa li ser rûyê wan yên çav li bombeyan ketibû ji tirsaya heliyabû ya netirsiyabû mîna zîvê kilkirî diçirisan û heya hûn bêjin bes bedew xuya dikir.

Di wan sal û zemanan de nebedewî ji bedewiyê dilkeştir e û zûtir dikare mirovan dîl bigire. Çi heyf e ku di roja me de nebedewî ji bedewiyê pirtir e. Bedewî û nepeniya çiya û mirovên Roboskiyê xuyaye têr nekiriye ku hinek kes bibin xwedî kesayet da ku bibin mirov.

Li pala çiyê, li aliyê rojavayê gund tam li ber çavên xwe gundiyan baxçeyek ji kulîlkên lêk çêkiribû, sî û çar can, dil û kezeba xwe tê de veşartibûn..

Kî biçûya serdana wan bê ku ew ji wan bipirsin gundiyan rast berê wan dida baxçeyê xwe yê di nava berf û burazê de. Baxçeyê ji kulîlkên lekî ger roj bûya li ber rojê, ger şev bûya li ber ronîka stêrkên çavên wan xuya dibû. Ev kulîlkên lekî yên di nava berfê de mîna befrînan dilerizîn ez jî sertapê dilerizandim. Ji bo ez wî baxçeyî bibînim tu tişt nema ku di rê de nehat serê min lê daxwaza dîtina min hêrs û hestên min ez bêhtir lê sor dikirim û ez bêtir arasteyî wir dikirim. Min dizanibû kesên ez ji wan û ew ji min hez dikin li wan der û doran e, di nava wan çiyayên berezîvî de ku ew ji wan çiyayan qewîntirin ew min dibînin. Bi min re hêrs û bi min re hestiyar dibin. Min zanibû ku ew li hêviya ku roj berfê bibîne tilî li ser tetîkan rawestiyane. Min dizanibû ku kêliya ku roj bide rûyê wan wê bibin lesar û qirêjiyê bidin ber xwe û wan ji wan deran dûr bixin. Min dizanibû ku dawîya dawiyê bi saya serê wan wê bedewî nebedewiyê têk bibe.

Ji serma di nava wan kulîlkên lekînî de ez jî wekî her zindiyên li wir sertapê dilerizîm. Dengê zêmar, niqirîsk û girî, bêhna kulîlkên lekî dawîya dawiyê zora min bir. Rewş wiha bû ku min soz dabû xwe û wan “çiyayên rûspî” ku negirîm. Hew min dît stêrkek ji çavên min xuricî û gindirî ser guleke sor a lek a li ser gora zarokêkî dehsalî. Li ser pelên wê hema wê kêliyê qeşa girt bû hebek zîpik û pekiya nava dilê min bû bahoz, bû şoreş, bû serfirazî, bû bahozek wiha ku min fahm kir ku heya ez wê dîmenê newênim û bi mirovahiyê re parve nekim wê daneşile. Wêneyekî wiha bedew ku bikaribe bi qirêjiya jiyane re bitêkoşe, wêneyekî wiha ku hestên min yên wê gavê rengê stêrka ji çavên min xuricî, kulîlkên lekî yên ji serma dilerizîn, şewqa tava hîvê ya diteyîsî sî û çar gorên li ber hev rêz kirî gişî di xwe de bihundirîne.

Min careke din di binê berfê de hestên xwe cemidandin, hêviyên xwe bi xwe re vegerandin û di wê tariyê de bi saya tava hîvê min xwe ji kaşkaşokê goristanê bera jêr da. ☀

Marşa Aştî

Şerkeran tang û top dane pêş eşkera
Lê dizanin çira, şer dikin, bo pera
Lê divê pêşkevin, dil bi kul, ser bi xûn
Hin bi bêjin: - Hebûn, hin bibêjin: - Nebûn

Bo çî em wek bira, tev bi hev nakevin?
Lê çira, wek gura, em bi hev dakevin?
Zorkerî, xwîmxwerî, îdî qet nameşî
Em şiyar bûn ji xew, me divê tim xweşî

Min divê aşî, ev kevoka ciwan
Ev xweşî, raweşî, ser seraser cihan
Aştî, dilxweşî, tim divê em bivên
Gazinan da nekin ê ko piştî me tèn

Em bikin yek hemî, peydekin wekhevî
Ta di gorê setem, dil bi kul rakevî
Pir bi rûmet bibin, kar û bîr û qelem
Jîn bi me xweş bibî, tev bira bê setem

CEGERXWÎN

Serifildana Agri

arif sevinç'in yüreğinden tuvale...

KÜRDÜN VE KÜRDİSTAN'IN RESİMLERİ

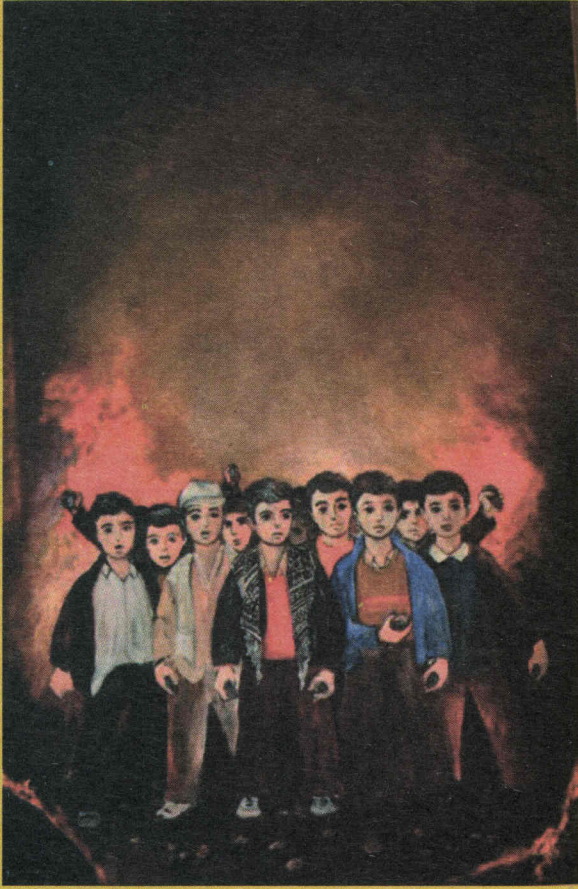
KEJÊ BÊMAL

Bir tabloya baktığımda kendimden ve içinde yaşadığım toplumdaki tarihimden, geçmişimden, acılarımdan ve sevinçlerimden parçalar görürsem heyecanlanırım. Bu heyecana, kalp ritmimin atış sayısına göre o resme bir değer biçerim kendimce. Size, resimlerine her baktığımda “yüreğim elimde” olma halini mecazdan çıkaran bir ressamı yazmaya çalışacağım...

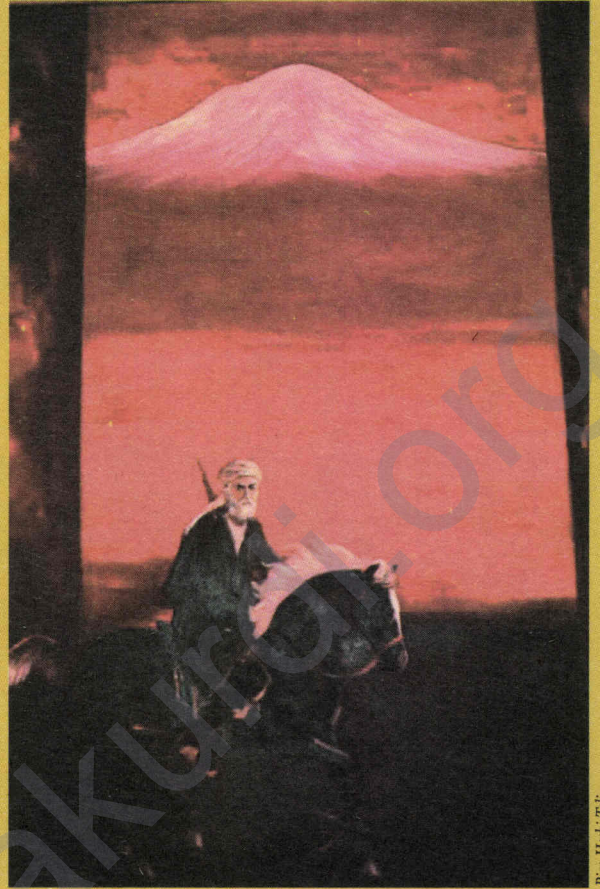
Sanat ve edebiyatın bir görevi de hayata renk vermek, yaşanılır kılmaktır. Bazen tonlarca silahla yapamadığınız işi, bir resim, bir şiir, bir şarkı ya da bir filmle yapabilirsiniz. Tabii başarılı olmanızın bir önkoşulu var, dinamiklerin içinde olmak, hayatı her

alanı ile koklamak, ona dokunmak, hissetmek... İçeriden bakabilmek yani!

Arif Sevinç tam da böyledir işte... Bundandır ki, O'na yalnızca “ressamdır” demek, diğer sıfatlarına haksızlıktır. Örneğin “devrimci”liğine... Resimlerinin temelinde bu özelliğinden edindiği, kararlılık, direnç, umut, isyan vardır. Kürdün özlemine, ninelerimizin masallarını fısıldar kulağımıza. Eğer Kürdistan'da bir süre yaşama şansınız olmuşsa ve bu masallardan payınıza düşeni almışsanız, hemencecik anlarsınız bu resimlerin ne anlattığını ve hayretle fark edersiniz ki aynı koşullarda büyüyen ve aynı masalları dinleyen tüm “kara çocuklar” birbirine benzer.

Zorobén Amed

Biro Heskí Tçli

Diyarbakır 5. no.lu

Bu resimler, sizin aynanızdır...

Örneğin Mem û Zin'de akar gidersiniz Botan bahçelerine; Beko'da bir kez daha anlarsınız her hainlik masalının sonunda ihanet edenin edilenle beraber gömüleceğini... Sîtê û Tacdin'in gerdek gecesi sizi vuslata eren bir aşkın tutkusuna şahit eder... Evindaran'a bakıp bakıp, hemen âşık olmak istersiniz. Gustîlk, sevgilinin parmağına o yüzüğü takan sanki sizmişsiniz gibi heyecanlandırır... Asla sizin olmayacak bir kadın, düşünse gerçek arasında sizi çağırır, Xewnek'te. Gitmeniz bir bela, gitmeseniz bin... Evina Qedexe, aşkın ve tutkunun zaferini nakşeder tuvale. Zembilfroş'ta haykırırsınız, "yol yakırken kaç Zembilfroş, bu ateş seni yakar!"... Şexê Senan'da, şarap sunarken muhteşem "kâfir" kızına, kendisini aşka sunanların ne denli yüceldiklerine tanıklık edersiniz... Feqî'yê Teyra'n, göz göze geldiğiniz anda "kuş dili"ni öğretir size. Xanî bütün mağrurluğu ve ilmiyle dimdik size bakar ve fısıldar; "Sen yeter ki bana gelmeyi bil, her seferinde yeni şeyler öğretmek boynumun borcu"... Sonra gözünüz Baba Tahirê Hamedani'ye takılır, bir an için kendinizi anadan doğma üryan hisseder ve ürperirsiniz. Derweş'in elinin altındaki erbanenin sesini duymak isteyin yeter ki, temin ederim, yüreğiniz ritim tutacaktır... İdam sehpasında öyle bir döner bakar ki Şex Said, kanınız donar!.. Bir dönerseniz ki Serhıldan'da, Ağrı

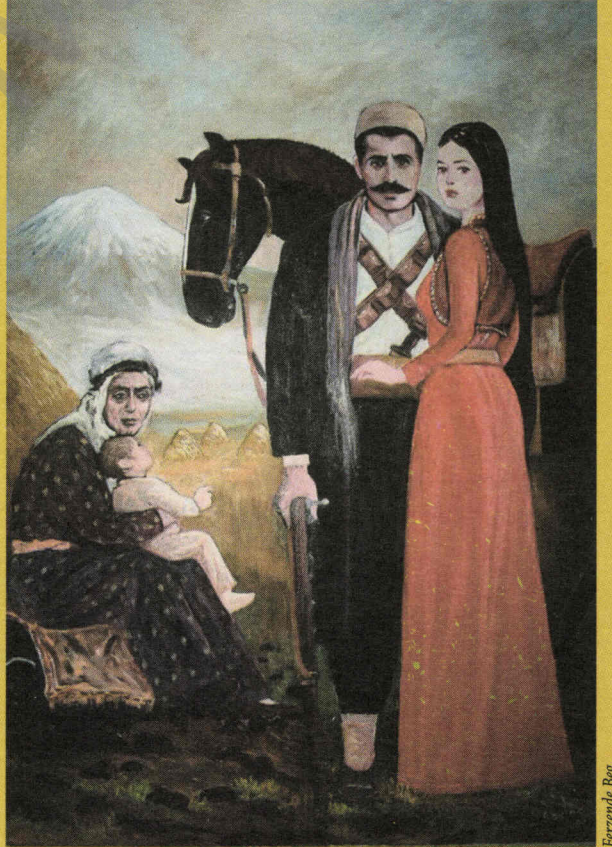

Gündüz Şevrifi

dağında isyanın bayrağı olmuş, Zilan'da dereye karışan sizin kanınızdır... Koçberî'de yollara revan edilen sizsiniz... Seid Rıza'da Dersim dağlarının kartalı olur, haykırırsınız; *"ben size boyun eğmedim ya, bu da size dert olsun!.. Şoreşger'de alıp götürürler sizi, kollarınız arkadan bağlı, dönüp öyle mazlum bakarsınız ki, bu yolun sizi Diyarbekir 5 nolu'nun işkence ve vahşetine götüreceğini bilir gibi...*

Bu direnci siz yarattınız...

Bundan sonrası yürek çatlatan, insanı insan olmaktan utandıran bir tablolar dizisidir. Ciğeri olan dayansın! Yüreğiniz çatlar, dizleriniz titrer ki, şimdi Ferzende Beg'e bakmanın tam zamanıdır; Zilan'ın ve Ağrı isyanının yakışıklı Ferzende'si, yanında dünyalar güzeli Besra'sı, mavzeri, kara gözleriyle öyle bir bakar ki size, titreyen dizlerinize güç gelir bir anda... Yüreğinizin atımları kulağınızda bir dönersiniz ki, köyün ortasına vurulup öylece atılmış bir gerilla, "hawarrrrr!" eden bir nine, yıkılmış bir dede, vahşete tanık çocuklar ve perişan bir baba ve gerillanın başında durup intikam yemini eden "kara çocuk" olursunuz... Yüreğiniz cayır cayır yanarken sizi teskin eden dağlara bakan hamile kadındır. Sorarsınız kendinize, "başka türlü olmaz mıydı?" ki yanıtı

Ferzende Beg

Bihar

Gundê Şewitî'de sizi bekler. Hiç köyünüz yandı mı sizin? Yakılmış bir köy gördünüz mü? Kelimelerin gücü yetmez. Elinde Bukê Baranê ve sıkılmış yumruğu ile size bakan kız çocuğu... Vebalimiz kıyamete kadar bu zulmü yapanların boyunlarında asılı kalsın!

Buyrun, zulmünüzün tüm sınırlarını üzerinde denediğiniz Kürt çocuklarının direncinden bir tutam almaz mısınız? Alın alın çekinmeyin; bu çelik direnci siz yarattınız çünkü...

Halepçe'de bebeğinin mezarını kazan bir anne, Çar Dijmin'de dört bir taraftan parçalanan Kürdistan... Evdalê Zeynikê'de kanayan göze merhem bir çift turna kanadı... Winda'da karanlığın içinde kaybolan bir çift faili belli ayak izi... Dayikên Wendakirin'de oğlunun resmi elinde gözü yaşlı bir cumartesi annesi... Bıhar'da kara kışların çetinliğine isyan edercesine başını umuda uzatan bir bahar dalı oluverirsiniz. Kâh atını dötrnala Ağrı'nın eteğinde koşturan Biro Heski Teli, kâh elinde taşla işgalcilerini kovalayan Zarokên Diyarıbekir... Kürdistan'ın serin bahçelerinde şöyle bir hava almaya çıkmış bir dilberdir Behnwedan'daki... Kulağımıza birden çalınır, Binevşa Narin'de Cembelli'nin aşkı. Süpan dağlarının koyunda, deli Siyabend dizine yatmıştır Xace'nin, birazdan ölümüne sebep olacak yârin göz yaşlarından habersiz.

Newroz'suz olur mu hiç? Ateşten atlar iki sevgili... Yine bir diğer Newroz'da, öyle canlı, öyle kalabalık, öyle bayram yeridir ki... Nargilesi ile bilge dede, ateşten atlayan deli kız, yemek hazırlayan hamarat kadın, el ense yatan ehlikeyf kadın, at üstünde cirit oynayan yağız delikanlı, gowende durmuş bir kadın ya da erkek ve daha neler neler... Sizi temin ederim ki biri mutlaka sizsinizdir. Ben kendi payıma, bahar dalının altında o hengâmede sevgilisinin gözlerinin içinde kaybolan ve yeni günü aşkla karşılayan kızı seçtim tabii ki...

Bitirirken; bilirim ki birçok şeyi eksik anlattım. Bu yüzden son sözü üstadın kendisine bırakmak isterim:

"Sanat, sanatçının içinde yaşadığı toplumun bir aynasıdır. Ne varsa onu yansıtır. Soyutlar, özeller. İşaret eder. Toplum baskı altındaysa, özgür değilse; sanatçı baş kaldırandır, özgürlüğüdür. Kürt toplumunu baskı altında tutanların, zorla asimile edenlerin, değerlerini aşağılayanların karşısında bir savaşıdır!"

Ben de bir Kürdüm ve Kürdistan'da yaşıyorum. Tuvalerimde o var. Sömürgecinin yok saydığı tuvalere taşımak, küçümsediği değerleri yüceltmek, böylece özgürlük kavgasına renklerle katkı sunmak istedim." ❀

LI DIJÎ OTOASÎMÎLASYONÊ SERÎ HILDE EY ZIMAN!

Hevpeyvîn: REŞO RONAHÎ

15'ê Gulanê roja Cejna Zimanê Kurdî ye. Me ji bo xwendevanên xwe zêdetirîn li ser rewşa ziman ya îro bi zimanzan û nivîskarên heja Çiya Mazî, Fehim Işık û Zana Farqînî re hevpeyvînek çêkir. Hêviya me ew e ku tişteki têrwate derketibe holê...

Mamoste ji bo gelê kurd wateya 15'ê Gulanê çi ye? Divê Cejna Zimanê Kurdî çawa bê nîrxandin?

Zana Farqînî (Zimanzan û Serokê Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê): Mebesta cejnan çi ye, pêşî divê mirov li ser wê bisekine. Yanê çima mirov ji bo zimanekî, rojekê wekî cejnê îlan dike û dide zanîn? Berî her tiştî ji bo gelên bindest, ji bo zimanên bindest, ji bo zimanên ku rê li pêşiya wan hatiye girtin û hatine qedexekirin, bi çi sedemê dibe bila bibe ku ew ziman di warê fermî de, di warê perwerdehiyê de, di warê ragihandinê de, di dan û stendinê de, welhasil di warê gelemperiyê de nayên bikaranîn, Ji ber wê yekê bo wan hebûna rojên pîrozkirina ziman gelek girîng in. Û di rojên wiha de mirov dike ku di nav gel de haydariyek ango helwestek ji bo ziman çê bibe û ziman ji berê zindîtir bibe da ku di her warê jiyandê de bê bikaranîn.

Eger mirov ji bo sala 2012'yan bifikire mirov dikarê wiha bibêje; di rojê Tirkîyê de meseleya perwerdehiya bi zimanê dayikê heye. Di vê sedsala niha de eger zimanek nebe zimanê perwerdehiyê û nekeve dibistanan pêşeroja wî zimanî di xeterê

de ye. Heta ber bi mirinê ve diçe. Eger nîfşên nû, nîfşên dahatû bi zimanê xwe yê dayikê nizanibin û pê perwerde nebin bi wê nepeyivîn û nenivîsin ev zimanê ku heye ku me ji dê û bavê xwe stendiye em nikarin ji wan derbasî nîfşên dû wan bikin. Jixwe gava îro mirov li Tirkîyeyê li kurdên xwenda dinihêre (bi taybetî yên xwenda dibêjim) êdî bi piranî zimanê wan ê nav malê jî bûye tirkî. Nîfşên ku ji wan çêbûne, rêjeyê gelek gelek kêmtir bi zimanê xwe dikarin bidin û bistînin. Lê rewşa piraniya wan wisan e ku ya bi ziman nizanin an jî fêhmî dikin lê nikarin bipeyivîn. Ji ber wê hindê jî perwerdehiya bi zimanê dayikê ji berê jî girîngtir e. Loma ji bo cejna îsal divê kurd ji berê bêhtir mijara mafê perwerdehiya bi zimanê dayikê derxin pêş û ji bo pêkanîna vî mafî jî, divê hemû rê û rêbazên demokratîk bi kar bînin û mafê perwerdehiyê bi awayekî fermî û qanûnî di zûtirîn demê de bi dest bixin. Da ku ev ziman ji xetera mirinê rizgar bibe.

Çiya Mazî (Çîroknivîskar): Mixabin ji bo zimanê kurdî jî û ji bo wêjeyê jî cejnan hinekî wateya xwe nedîtine. Li cihê xwe rûneniştine. Hîn tu cejnên ku bi awayekî dilxweş em pîroz bikin me nedîtine. Bi rastî jî sembolîk dimînin. Ji alî raya giştî ve nayên nas kirin. Ev îsal çend salin ev tişt çêdibin; li ser

ziman û li ser wêje û li ser nivîsa kurdî... Lê bi rastî wekî her tiştê kurdan dibe ku ji ber hewcedariyê be ew jî bi alî siyasetê ve dadigere. Yanî dibe ku hewce be angî pêwîst be. Xwezayî be yanî. Ji ber ku kurd hîn li azadiya xwe digerin (azadiya civakî û azadiya siyasî) belkî nikaribin wateya cejna ziman têxin pêş. Ne pekan e jî û kes jî bawer nake. Vê yekê di pêşerojê de ku azadî bi dest bikeve wê pêk bê.

Fehîm Işık (Lêkolîner û Nivîskar): Wekî ku hûn dizanin li bakur piştî damezrandina Komara Tirkiyeyê ne tenê ziman li ser hemû jiyana kurdan zilmekî mezin hatiye pêk anîn. Lê vê rewşê bi taybetî ji sala 1938'an ku dewletê serhildana dumahî ya Seyîd Riza jî bin pê kiriye heta sala 1961'ê ku kurdan dest bi xebatên siyasî kirine bi giranî dom kiriye. Di vê navberê de ziman li bajaran şikestinekî mezin xwariye. Mirov bi vana ve binirxîne cejna zimanê kurdî rojê girîng e. Lê ew nayê wê manê ku tenê salê rojê bê pîroz kirin. Yanî xetereya herî mezin ew e ku em bibêjin îro roja Cejna Zimanê Kurdî ye em wê rojê cejna xwe pîroz bikin û rojên din em dîsa dest pê bikin bi tirkî bi axivîn an jî ji bo pêşveçûna kurdî em tiştê nekin. Îro li bakur tê gotin ku nêzî 20 mîlyon kurd dijîn lê yên ku bi kurdî diaxivin ez bawer nakim ku 5 mîlyon in jî. Gelek kurdan zimanê xwe ji bîr kirine an jî ji bîr nekiribin jî di jiyana xwe ya rojane de tirkî bikartînin. Ji ber vê yekê divê kurd têkoşîna xwe bidomînin ji bo ku bikaribin zimanê xwe bi awayekî fermî di her warê jiyandê de bikarbînin. Bi taybet jî ji bo bakur...

Ziman û siyaset

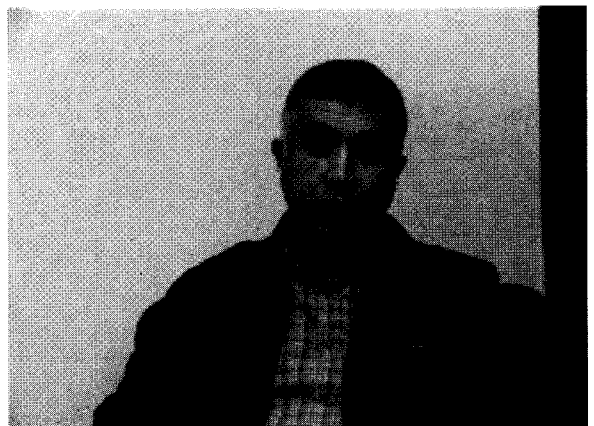
Mamoste dema ku em li alî siyasî binêrin em dikarin bibêjin ku tevgera xurt heye. Lê ji alî zimên ve em lê binêrin em dikarin bibêjin ku hinek qutbûn heye. Hûn ê têkiliya tevgera azadiyê û zimên çawan binirxînin? Gelo di tevgera siyasî de zimên bi têra xwe cihê xwe digire yan nagire? Di vî warî de divê çî ne?

Zana Farqînî: Ya rast dema ku mirov li dîroka partiyên siyasî ya kurdan ên Tirkiyeyê binihêre (çi

qanûnî çi ne qanûnî) hema hema zimanê hemûyan em dikarin bibêjin ku bi tirkî bû. Ji ber wê hindê dan û stendina wan jî û xebatên wan jî bi zimanê serdest hatine kirin. Em dikarin bibêjin ji vî alî ve, di mijara asîmîlasyonê de roleke wan a neyînî jî çêbû. Lê qet nebe van salên dawiyê ji vî alî ve hişmendiyek di nav tevgerên siyasî yên kurd de peyda bûye. Heta tevgera azadiyê ya kurd jî ji berê zêdetir girîngiyê dide meseleya zimên û di vî warî de mirov hewldanekê dibîne. Lê gava bê pirsîn "Ev hewldan bes e an na" bi ya min na. Divê mirov zimanê xwe ji zimanê serdest zêdetir bi kar bîne. Ji ber ku rewşa zimanê kurdî ya tê de ye, ne baş e û divê mirov xema wî bixwe. Xetereyek li pêşiya me heye û mijara asîmîlasyonê êdî wisa bûye ku wekî bi awayekî xwezayî didome. Bêyî hemd be jî, em lê dinihêrin ku gelek siyasetmedar, rewşenbîr, hunermend, nivîskar welhasil ên ku pêşengiyê ji têkoşîna gelê kurd re dikin, xebatên xwe bi giranî bi tirkî dimeşînin. Divê ev yek berevajî bibe.

Yanê di vî warî de em dikarin behsa otoasîmîlasyonê bikin?

Zana Farqînî: Jixwe min jî anî ser vê yekê. Erê Komara Tirkiyeyê ji damezrandina xwe ve heta niha rê li ber zimanê kurdî, nasmame, çand, dîrok, muzîk, wêje û her wekî tiştên din ên kurdan girtin û dest bi siyaseta asîmîlasyonê, ya red û înkare kir. Em dêhna xwe didinê ku pêşeng û serkêşên têkoşînê, çendî ji vê yekê agahdar in û li dijî vê yekê têdikoşin jî, lê zimanê têkoşînê qet nebe bi piranî nebûye kurdî. Vê yekê bandoreke neyînî li zimanê kurdî kiriye. Berê hin tiştên folklorîk bi zimanê kurdî dihatin nivîsandin, lê divê ew di her warê jiyandê de û di her warê têkoşînê de wekî zimanê sereke bê bikaranîn. Da ku ev mijara otoasîmîlasyonê heta devereke bê sekinandin. Bi ya min kî çi dixwaze bila bixwaze û kî çi dike bila bike, divê zimanê têkoşîna wî û zimanê daxwazên wî bi zimanê wî be. Heke wisa nebe em jî dibin parçeyek ji wê sedema otoasîmîlasyonê.

Zana Farqînî

Mamoste car caran tê gotin ku "Siyaseta herî mezin ziman e". Ligel vê yekê em lê dinêrin kurd ji alî siyasî ve gelek xurt in lê alî ziman hînek qut dimîne. Gelo ev ji ber çi ye?

Çiya Mazî: Yanî ji ber hewcedariyê ye. Çiqas em bibêjin 'siyaseta herî mezin ziman e' jî îro bi tena serê xwe ziman gelê kurd rizgar nake. Gelê kurd li çi digere? Gelê kurd xwebirêvebirinê digere. Ji ber ku ziman; çalakî û xebatên ziman bi tena serê xwe têra vê yekê nake siyaset dikeve pêş. Ev li dinyayê giş wisa ye; ne tenê li cem kurdan... Bi baweriya min jî divê ku li pêş be. Erê ziman tune be nabe. Lê wê siyaset azadiya ziman jî bi xwe re bîne jixwe. Wekî mînak ku em di warê siyasetê de bi ser bikevin em ê dibistanan ava bikin, em ê zanîngehan ava bikin û hwd. Em ê her tiştî bi xwe bikin. Zimanê kurdî ev çend sed sal e heye, nivîs jî ev çend sed sal e heye. Lê ji ber ku kurd di siyasetê de bi ser neketine ziman xuya nebûye. Her wiha ziman kurdan azad jî nekiriye.

Ziman û çapemenî

Mamoste ji bo parastin û pêşxistina ziman bandora çapemeniyê hûn ê çawa binirxînin? Di vî warî de rewşa çapemeniyê aniha baş e an na? Ku ne baş e divê çi ne?

Fehîm Işık: Bêguman çapemenî bandorekî mezin li ziman dike. Çapemenî ne wekî hacetên din yê jiyana rojane ye. Wekî mînak em mecbûr in ku her roj rojnameyek bigirin mala xwe û wê bixwînin. Yan jî em mecbûr in li televîzyonê temaşe bikin ji bo nûçe û agahî û şahî û bernameyên wê rojê. Ez ê bi taybetî dîsa ji bo kurdên bakur bibêjim ev derfet demekî dirêj bi awayekî rêk û pêk nehate bikaranîn. Hêdî hêdî ji sala 90'î vir de di destpêkê de kurdî û tirkî bi hev re lê îro rojnameyekî seran ser kurdî derdikeve. Ev yek serkeftinekî mezin e. Û her wiha gelek kovarên ku kurdî derdikevin hene. Qet tune be 15-20 televîzyonên ku seran ser weşanên wan bi kurdî ne hene. Vana bandorekî mezin li ziman dikin ku mirov ji alî ziman ve binirxîne.

Li vir dixwazim mînakekî bidim; Kurdên me yê Xoresanê di binê piştafînekî mezin de mane. Kurdbûna xwe dizanîbûn lê zimanê xwe kê mî dizanîbûn. Piştî salan ku ev weşangeriya televîzyonê pêş ve çû ew jî ji wan derfetan haydar bûn. Dîsa sala 91'ê de li başûr guherîneke mezin çêbû û kurd hatin li welatê xwe bi cih bûn. Vê yekê bandora xwe bi rêya çapemeniyê gihand heta kurdên Xoresanê jî. Niha mesela kurd li Xoresanê kovaran derdixin û saziyan vedikin û pirtûkan çap dikin. Ew komên kurd yê ku li cihên cuda dijiyan û di bin piştafînekî mezin de mabûn em dikarin bibêjin di van salên dîmahiyê de bi rêya çapemeniyê dîsa vegeyriyane zimanê xwe û çanda xwe û wêjeya xwe nas kirine. Her wiha pêş ve jî diçin.

Tiştêkî din jî heye. Her çiqas li bakur çapemeniyê piştî salên 90'î bandor têkûz kiribe jî berî wê jî li Kurdistanê bandora radyoyên kurdî bi taybetî jî ya radyoya Erîwanê hebû.

Ziman û wêje

Mamoste ji ber ku hûn nivîskar in ez ê di der heqê qada wêjeyî de jî tiştêkî ji we bipirsim. Gelo di parastin û pêşxistina ziman de bandora wêjeyê çi ye?

Çiya Mazî: Em dikarin bibêjin ku wêje ziman zindî dike. Ev bandorekî girîng e. Zindîbûn û xurtbûna ziman bi wêjeyê li nav civakê belav dibe. Ji ber vê yekê gava wêjeyek xurt li nav civakê belav bibe ew civak bi pêş dikeve. Dema ku civak bi nexweşiya nava xwe pê nehese wê çawa xwe tedawî bike. Divê ku pê bihese. Wêjevan jî gelek caran êşên mirovan derdixin holê. Em bibêjin civakek bi salan di nava şeran de bimîne tu carî hay ji kesên ku ji alî derûnî ve tenduristiya xwe winda kirine çênabe. Ji ber ku bala civakê li ser tiştêkî din e. Bal li ser şer e. Bi tiştê wisa hûrik mûrik nikare mijûl bibe. Lê ew tiştê biçûk tiştên pir girîng in; wekî vîrusê dikevin nav giyanê mirov û her wiha dikevin nav civakê. Vana pirê caran wêjevan dibînin.

Her wiha jî wêje bi xwe dilxweşiya mirovan tîne holê. Çîrok, muzîk, roman, helbest û hwd. Vana mirovan dilxweş dikin. Û jixwe mirovê ku hînek dilxweş bijî wê hay ji xwe jî û ji pirsgirêkên xwe jî hebe. Dema ku civakek bi tenduristî bijî dikare bi tenduristî pirsgirêkên xwe jî çareser bike.

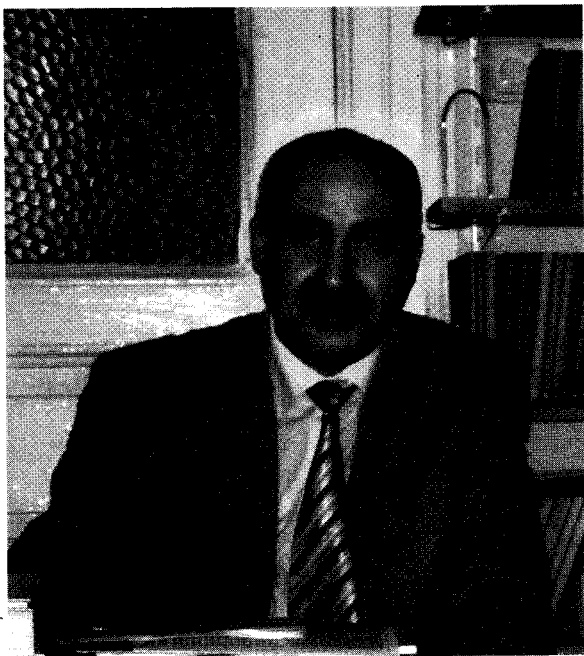
Ziman û perwerde

Di rojeva Tirkiyeyê de der heqê zagonê de gelek nîqaş hatin kirin; zagona ku li ser perwerdehiyê bû û çapemeniyê jê re digot 4 + 4 + 4. Gelek kes û saziyan (sendikayan, partiyan hwd.) der heqê wê de fikirên xwe bi lêv kirin û nerazîbûna xwe nîşan dan. Lê di van nîqaşan de perwerdehiya bi zimanê zikmakî wekî mijarekê zêde cih negirt. Hûn bi xwe li ser wê zagonê çi difikirin?

Fehîm Işık: Ji bo zarokên kurd yek tiştêkî biçûk bi qasî misqalî zere min tê de nedît. Lewre perwerdehiya bi zimanê zikmakî dîsa qedexa ye. Erê wezîrê karê perwerdehiyê got em ê bikin wekî derfetek. Lê ew jî wekî dersekî hîlbijartî. Ji neteweyekî qedîm re ji bo perwerdehiya bi zimanê zikmakî hê tu hîlbijartî difikirî? Yanî dibe ku bibe... Ka di vir de nûbûn çi ye?

Zana Farqînî: Tiştê ku em jê agahdar in û me şopandîye, di vê qanûna nû de ya ku li ser perwerdehiyê ye, em dikarin bibêjin ku tê de tiştêkî nû ji bo perwerdehiya bi zimanê dayikê tune ye.

Lê rayedarên dewletê carekê yan du caran bi lêv kirin ku perwerdehiya bi zimanê zikmakî wê bi vî qanûnê bibe derfetek...

Zana Farqînî: Wezîrê Karê Perwerdehiyê jî, berdevk û rayedarên dewletê jî, ji bo zimanê kurdî wekî derseke hilbijartî hin daxuyanî dan. Lê ka di wê meseleya 4 + 4 + 4 de wê di kîjan merheleyê de bê bikaranîn? Ew ne zelal e. Ev yek. Ya diduyan; ku mirov daxwazên kurdan û daxuyaniyên wan dide ber hev, qet hev û din nagirin. Eger zarok di destpêkê de bi zimanê xwe yê dayikê dest bi perwerdehiyê neke, piştî çend salan bi şûn de, em bibêjin merheleya yekemîn ya cara pêşîn (ku ew jî ne diyar e) dike ku ew zarok asîmîle bibe û tiştê ku dizane jî ji bîr bike, hîna li zimanê xwe vegere. Ji aliyê pedagojîk ve mirov gava li mijarê binêre, ku li cîhanê lêkolîn û lêgerînên zanistî der barê vê yekê de hatine kirin, didine zanîn ku eger zarok pêşî bi zimanê xwe yê dayikê dest bi perwerdehiyê bike û bi zimanê xwe yê dayikê zimanekî din hîn bibe ew bêhtir di warê perwerdehiyê de bi ser dikeve. Her wiha ji xwe, ji nasnameya xwe û ji çanda xwe jî şerm nake. Nakeve rewşeke asosyal û xwebaweriyek pê re çêdibe.

Ji bo ku zarok jiyanê pêşî bi wî zimanî dinase û bi wî zimanî difikire, sînoren xeyalên wî bi wî zimanî çêdibin an jî bi wî zimanî mehneyê dide dinyayê. Îcar ez tim wiha dibêjim; gava ku zarokên kurdan dest bi dibistanê dikin, nemaze yên ku qet bi tirkî nizanibin an jî tirkîya wan gelek kêma e; bi 5-0 dest pê dikin. Yanê çawan? Heta ku ziman hîn dibe, heta ku şerma wî dişike ku bi wî zimanî bipeyive, kes pê nekene, henekên xwe pê neke, heta ku bawerî pê bîne ku êş û kulên xwe, hest û ramanên xwe bi wî zimanî diyar bike, gelek wext di ser re derbas dibe, li gorî berê her pênc salên serî temam dibe.

Ew çî qas înkâr bikin jî ev sîstema asîmilasyonê ye, ya red û înkara nasname, ziman û çandên din

e. Heta dikarim bibêjim, ev mijara ku gotin êdî wê pêşdibistan jî mecbûrî be, ez bi xwe tiştêkî mehsûm nabînim.

Ji ber çî?

Zana Farqînî: Ji ber ku dixwazin zarok hêj di 5 saliya xwe de ji zimanê xwe, ji çanda xwe dûr bikevin û bi zimanê serdest dest bi jiyanê bikin. Jixwe zarokek heya 4-5 saliya xwe dikare zimanê xwe hîn bibe. Jê û bi şûn de hînbûn hema hema disekine. Em dibînin ku zarokên ku di nav mala xwe de bi zimanê dayika xwe dipeyivin, piştî ku diçin kreşê yan jî dest bi dibistana seretayî dikin û bi şûn de bi zimanê xwe napeyivin, bi zimanê tirkî diaxivin. Ev jî rewşeke trajîk e. Travmayê bi zarokan re çêdike. Dewlet li ser derûniya zarokan nasekine. Ji bo wan a girîng ew e ku ji kîjan nîjadî û ji kîjan neteweyî dibe bila bibe divê ku ew bi tirkî biaxivin, bihizirin, bi tirkî bi hev re dan û stendinê bikin. Jixwe navê vî tiştî jî li her derê dinyayê qetliama spî ye.

Pirseke min jî jixwe li ser zarokan bû. Di xaleke encamnameya Konferansa Ziman a Neteweyî de jî behsa zarokan dihat kirin ku di politîka û bernamewên ziman de divê zarok cihêkî taybet bigirin. Erê ji bo bidestxistina vî mafî wê têkoşîn bidome. Lê ji bo zarokan divê em çî bikin?

Zana Farqînî: Ku em ji kurdan behs bikin, du aliyên vê meselê hene. Yek; kurd bêtir ku li hêviya bidestxistina mafê zimên bimînin, ji niha bi şûn de ne tenê ji bo zarokan ji bo civakê hemû, divê di her warê jiyanê de, di warê zimên de xwediyê politîkayekê bin. Loma me got ku divê zimanê têkoşînê jî bi kurdî be. Ku wiha be ev zimanê ku hepsî nav malê bûye dikare derkeve derveyî malê û qada jiyana xwe berfirehtir bike. Dema ku wisa be zarok jî dikevin nava wê pergalê. Lê ku em wiha nekin, em ê bi destê xwe zarokên xwe asîmîle bikin. A din jî, divê di warê zimên de ji bo zarokan em xwediyê bernameweyan bin. Hem di warê amadekirina materyalên fêrkirinê yên zimên de hem jî di warê weşana televîzyon, radyo û hwd. de. Ji bikaranîna hemû derfetên teknolojîk bigirin heta xêzefilman û listikên bi kurdî... Me got çendî di nava mala xwe de mirov zarokên xwe bi zimanê xwe xwedî bike jî, piştî temenekî bi şûn de listikeke ku pê bilîze, filmekî ku lê temaşe bike, tiştêkî ku bi kurdî bala wî bikişîne û xwe pê mijûl bike yan jî pê kêfa xwe bîne zêde tune ne.

Gotinek heye ku dibêjin zarok dahatûya neteweyan in. Lê ji bo gelên bindest û ji bo zindîbûn û rizgarbûna zimanên bindest jî zarok dahatû ne. Yanê ev ziman bi mezinan re bimîne û ji wan derbasî nîfşên ku li dû wan tên nebe, dahatûya vî zimanî wê çawan be werin êdî hûn bifikirin. ✨

'TERÖRE' KARŞI TEŞVİK Mİ? 'TEŞVİK TERÖRÜ' MÜ?

BÜLENT FALAKAOĞLU

Başbakan Erdoğan yeni bir ekonomik teşvik paketi açıkladı. AKP'nin "2023 vizyonuyla" uyumlu bulunan paket, sermaye medyası ve iktisatçılarından büyük alkış aldı. Söz konusu alkışın sebepleri arasında yer alan tezlerden biri oldukça dikkat çekici. Bu teze göre, teşvik Kürt sorununun çözümünde önemli bir yerde duruyor.

Enteresan!

Bu tezi okur okumaz ya da duyar duymaz birçok soru hücum ediyor kafamıza: Kürt sorunu, tarihsel, siyasal ve sosyal boyutları olan ulusal bir sorun değil mi? Böylesi bir soruna ekonomik teşvik paketi çözüm olabilir mi? Bu ülkenin, bir an önce çözülmesi gereken en önemli, en ağır demokratik sorunlarından birini, ekonomik önlemlerle halledebilmek mümkün müdür?..

Bölgenin, ekonomik açıdan ülkenin en yoksul illerine sahip olmasının elbette devletin 'düşman' anlayışıyla bir ilgisi vardır. Cumhuriyet'in ilk yıllarında, ekonomik gelişkinlik açısından, ilk 20'nin içerisinde yer alan Diyarbakır'ın son 20'ye düşmesi... Bölge illerini en diplere iten 'ekonomik ayrımcılığın' sonucudur elbette. O 'ayrımcılık' ki, bölgeye yatırım yapıldığında dahi sona ermemiş... Bu durumun en somut örneği; 1955 yılında kurulan Batman Petrol Rafinerisi'ne bölgenin civar illerinden seçilen Türk-

lerin işçi olarak yerleştirilmesidir.

Var olan soruna, devletin 'ekonomik ayrımcılığının' da eklenmesi sorunu daha da derinleşmiştir derinleştirmesine de... Sorunun kendisi değildir! Öyleyse ekonomik teşvik soruna merhem olur mu? Peşinen söyleyelim: Olamaz, sorun olduğu yerde durur.

Bunun karşısında, "Ama olsun, en azından bölgenin sorunlarından biri bir nebze de olsa hafiflemiş olur" denebilir. Bu durumda da, ortada gerçekten de 'hafifletici' bir paketin olup olmadığına bakmak gerekir!

Yatırımcıyı coşturacak, peki ya halkı?

Teşvik paketinde iller gelişmişlik düzeyine göre sınıflandırıldı ve 6 bölgeye ayrıldı. Doğu'daki 15 il, az gelişmiş 6. bölgede yer aldı. Bu bölgeye yatırımlarda yok yok. Vergi indirimi, gümrük muafiyeti, yer tahsisi, kredi, SGK primi ve Gelir Vergisi avantajı vs... Üstelik söz konusu destekler 10 yıl boyunca sürecek. Yatırımlar şayet organize sanayi bölgesinde yapılırsa süre 12 yıla çıkacak.

Sanayi Bakanı Zafer Çağlayan 6. bölge için, yeni teşvik sisteminde yatırımın yüzde 116'sına varan destekler sağlandığını şu örnekle aktarıyor: "Örneğin en geri kalmış bölgede 40 kişiyi istihdam edecek 5

milyon liralık bir yatırım, 5.8 milyon liralık muafiyet elde edecek. Yatırımcının cebine para koymayacağız ama elinden de almayacağız. Tüm parasını yatırıma yönlendirecek.” Bakan ayrıca, “100 liralık yatırımın 56 liraya mal edileceği” bilgisini de veriyor.

Birçok gazete haberinde, birçok televizyon yorumunda, birçok yazarın köşesinde, “6. bölgeye yatırım yapan yaşadı” vurgusu öne çıktı. Yorumların çoğu meseleye yatırımcıların gözünden bakıyordu: “Altıncı bölgeye getirilen avantajlar, İran ve bölge ülkelerine ihracat yapmak isteyen yatırımcılar açısından da büyük fırsat sunuyor” vb.

İyi de yatırımcıyı çoşturacağımızı söylediğiniz teşvik sistemi, halkı da çoşturacak mı? Başbakanın şu sözlerine bakılırsa çoşturacak: “Özel sektör bölgeye girmeli. Bir tarafı yoksulken ülkenin diğer tarafı kalkınmaz”. Başbakanın sözlerinden anlıyoruz ki bölgeler arası eşitsizlik kalkacak, Doğunun ‘makûs talihî’ yoksulluk yenilecek, Kürt illeri kalkınacak.

Acaba öyle mi?..

Bakanın itirafı; köle işçile rekabet!

Sorunun yanıtını Bakan Zafer Çağlayan’ın sözlerine bakarak bulabiliriz: “Her sektöre destek vermeyeceğiz. Özellikle emek yoğun sektörlerde ağırlıklı olarak teşvik vereceğiz. Tekstil gibi mesela...” Başbakan da durumun iyice anlaşılması için vurguluyor: “İşveren sadece asgari ücreti verecek. Geriye kalan tüm yükü devlet üstlenecek. İşveren sadece asgari ücretle emeği satın alacak.”

Bakana ve başbakana hatırlatalım. Patronun sadece net asgari ücreti ödediği, diğer ‘yükleri’ devletin ödediği bu sistemde, patron için bir işçinin maliyeti 600 dolardan 350 dolara düşüyor.

Çin’de asgari ücret ne kadar? 250 dolar! Aradaki 100 dolar mı kölelikten kurtaracak Kürt işçilerini!

Yine yaşanan örneklerden biliyoruz ki, kâğıt üzerinde işçilerin asgari ücret aldığı yazacak ama işçilere bu rakamın altında bir ödeme yapılacak. Tıpkı Çin’deki köle işçiler gibi. Bunu teşvikle kurulan, uluslararası ünlü firmalarla üretim yapan Ravelli Mintay Tekstil işçilerine sorun. Siirt’te kurulu olan ve Başbakan Tayyip Erdoğan’ın açılışını yaptığı Sirtteks Tekstil Fabrikası’nda günde 11 saat asgari ücretin çok altında bir ücretle çalışan işçilere sorun. Diyarbakır Akyıl işçilerine sorun. Batman’da teşvikle kurulan Hey Tekstil işçilerine sorun. Buralarda, anayasal hak olan sendikalaşmanın nasıl kesinlikle yasak olduğunu tüm bölge işçilerine sorun.

Listeyi uzatmak mümkün... Yeni Teşvik Sistemi ile aslında yıllardır sanayicinin talebi olan ‘bölgesel asgari ücret’ kısmen de olsa uygulamaya geçiyor. Buna göre, işçinin aldığı asgari ücret değişmeyecek ama işveren için işçi maliyeti ilden ile değişecek. Bölgesel asgari ücret bakanın da hasletiydi uzun zamandır: “Türkiye’nin en uzak köşesi bile AB pazarlarına, Çin ya da Hindistan’dan daha yakındır. Düşük gelirli illerimizde yerel asgari ücret uygulamasına geçerek, bu bölgelerimizi Türkiye’nin Çin’i yapabilir; özellikle emek yoğun sektör yatırımlarını düşük gelirli bölgelerimize kaydırarak, hem işsizliği azaltıp hem de ihracatta rekabet gücümüzü destekleyebiliriz” demişti vakti zamanında.

En ucuz işçiliğin, en uzun çalışma saatlerinin, en sağlıksız çalışma koşullarının olduğu emek yoğun sektörlerde teşvik. Niçin? Çin’le, Hindistan’la rekabet edebilmek için. Peki, nasıl bir rekabet? Bakanın farkında olmadan itiraf ettiği gibi; kölece çalışarak!

Ne de olsa ortam uygun. Çünkü son dönem içe kapanmasına yol açtığımız Kürtler bölgede sizin için yağmalanacak rezerv olarak duruyor değil mi? Biliyorsunuz ki, şoven politikalarımızın sonucu

Teröre karşı teşvik

Karadeniz fikrası gibi
Batın’a gelene 20 TL harc geliyor. Yasa teklifinin gerekçesi, fuhuş ve koruma için Karadeniz’deki trenler, 17 de

Uzay bileti alan Türk
Les Otomans’ın sahibi Aliu Aysel, uzaya gitmek için 96 bin dolara bilet aldı. Uzaya ayırdığı 1 saat sürecek. 17 MAGAZİN

TÜRKİYE 6 BÖLGE, TERÖR MAGDURU 15 İL TEŞVİKTE ÖNCÜ

Hangi teşvikler uygulanacak

- Güncel vergi muafiyeti
- Yatırım yarı tahvil
- KDV indirim
- 7 yıl süresince devlet desteği
- Fiskal desteği
- 1000 liralık KDV indirim

En çok teşvikler bu sektörlerde

- Otomotiv, tekstil ve sanayi
- İnşaat ve inşaat malzemeleri
- Kâğıt, demir, taşınmaz vb.
- Kâğıt ve sanayi malzemeleri
- İki, üç ve dört aşamalı
- Deniz ve denizcilik
- Madencilik yatırımları
- Turizm yatırımları

Erdoğan yeni teşvikleri açıkladı: Doğu’ya çivi çakan teşvik alacak

AZGELİŞİMİŞE DESTEK
Erdoğan, 15 ilde yapılacak yatırımlara teşvikler açıkladı. Doğu’ya çivi çakan teşvikler, Başbakan Erdoğan’ın açıkladığı.

BÖLGEYE İHANET
Bölgeye çivi çakan teşvikler, Başbakan Erdoğan’ın açıkladığı. Bölgeye çivi çakan teşvikler, Başbakan Erdoğan’ın açıkladığı.

İRAN’A TEPKİ DÜRÜST DEĞİLLER

çoşagelen 'duyarlı' vatandaşlarımız, yurdun dört bir yanında, linç girişimlerini çoğalttıkça Kürtler içe kapanıyor. Göstergelere baktığınızda işsizlik artmış, tescilli yoksul insan sayısı artmış ama açlık, sefaletle rağmen insanlar göç etmiyorlar. Hatta az da olsa Batıdan geri dönüşler oluyor bölgeye. Tam bir içe kapanma meselesi...

Ve şimdi teşvik sistemi, meseleyi fırsata dönüştürmenin adımını atıyor. İl bakışta Kürt emekçisini iş ve aş sahibi yapacakmış gibi gözüküyor adım böyle bir fırsatçılıktır aslında. Bu durum çözüm getirmek bir yana, yeni sorunlar doğurur; sınıfsal nitelikli...

Teşvik verildiğinde sermaye birikimi kesinlikle hızlanır. Ama birikim hızlanması vatandaşın refahının artacağı anlamına gelmez. Ve unutmamak gerekir ki bölgeler arası eşitsizlik sermayeler arasındaki eşitsizlik değildir. Gelir dağılımı açısından bir eşitsizliktir. Ve mevcut teşvik sistemi içerisinde iş bulanlar düşük ücret ve ağır çalışma koşullarında çalıştıkları için yoksullaşma devam edecektir.

Ekonomik açıdan bu gerçekleri gizleyen Bakan Çağlayan'a kalırsa, teşvik sosyal ve siyasal sorunları bile çözecek: "*Bilhassa terör anlamında, istihdamın sağlanması, insanların kahve köşelerinden alınarak ekonomiye katılması önemli*" diyor Bakan Çağlayan. Bakana basından kalabalık bir koro da eşlik ediyor. Korunun üyelerinden biri de, Başbakanın teşvik paketinin ayrıntılarını açıkladığı günün ertesinde, "*Teröre karşı teşvik*" manşetini atan Habertürk gazetesinin köşe yazarı İhsan Bal...

6. bölgenin; çatışmaların en yoğun olduğu... Çatışmalardan kaynaklı can kaybının yaklaşık yüzde 87'sinin yaşandığı... Aynı zamanda da dağa en fazla gencin çıktığı bir bölge olduğuna işaret eden Bal şu tespiti yapıyor: "*Yapılan çalışmalar bize, terörle ekonomi arasında doğrudan bir ilişkinin olduğunu gösteriyor. Sefaletin arttığı, yüz binlerce işsiz sokaklarda dolaştığı yerlerde dağa çıkışın kolaylaştığı bilimsel bir gerçektir.*"

Meseleyi bir "terör sorunu" olarak tanımlamanın artık anlamını yitirdiğini, karşımızda toplumsal tabanı olan ulusal bir isyanın durduğunu hatırlatıp gelelim meselenin ekonomik kalkınmayla halledileceğinin düşünülmesine... Araştırma şirketi KONDA'nın "Kürt Meselesinde Algı ve Beklentiler" raporundan alıntı ile Kürtler versin cevabı: "*Çözüm, ekonomik kalkınma ve eğitimde* diyen Kürtlerin oranı sadece yüzde 19 iken, yüzde 65'i 'çözümün demokratik uzlaşmadan geçtiğini' öngörmektedir." Yoksulluktan kırılan Kürtlerin çoğunluğu, çözümünü demokraside, kimliklerinin tanınmasında arıyor, "*para vererek çözemezsiniz*" diyor... 'Eşit' kimlik 'şart' diyor.

Yani neymiş, Kürt sorunu işsizlikten, açlıktan kaynaklı bir sorun değilmiş. İnsanlar işsiz oldukları

için dağa çıkmıyorlarmış. Kürt sorunu her şeyden önce bir kimlik sorunuymuş.

Boşa beklenen umut

Çözüm olacağı düşünülen teşvikin, zaten bölgede daha önce susturulan kamu işletmeleri kadar istihdam yaratma olanağı bile yok. Bölgedeki TEKEL, maden işletmeleri, EKB kurumları, Sümerbank işletmeleri, gübre ve çimento fabrikaları özelleştirilerek kapatıldı... Köy Hizmetleri'nin bütün birimleri kapatıldı. On binlerce işçi, yüz binlerce tarım emekçisi ekmeğinden oldu. İstihdamla çözülsediyse şayet, kamu istihdamının yoğun olduğu geçmiş yıllarda soruna dair hiç ses çıkmazdı.

Ama kazın ayağı öyle değil. Bölgenin Mustafa Kemal'den Menderes'e, Demirel'den Özal'a uzanan teşvikler mezarlığına dönmemesinin ardında söz konusu ekonomik çözüm zihniyeti yatmaktadır.

İhsan Bal'ın başka bir muradı daha var: "*Çok daha önemlisi, teşvik paketi son yıllarda yavaş yavaş ortaya çıkan entegrasyonist Kürt burjuvazisini daha güçlü hale getirebilir ve Kürt sorununun çözümünde aranan üçüncü dinamiği yaratabilir.*"

Bölgede cemaatlerin, hükümetin örgütlemesiyle sermaye üzerinden bir dinamik oluşturma taktiği yeni değil. Defalarca görüldü ki, sorun demokratik yollarla çözülmedikçe, sokaktaki Kürdün talebine kulak verilmedikçe, 'Kürt sokağı'nın ruh halini 'dağlar' kurşunlara döktükçe, üçüncü bir dinamiğin çıkma olasılığı sıfırlanıyor.

İhsan Bal, "*Teşvik evet, güvenlik olmazsa olmaz!*" başlığını taşıyan yazısında hükümeti de uarmayı ihmal etmiyor: "*Teşvikle birlikte 6. bölgede örgütün, yatırımcıları daha fazla tehdide yöneleceğini beklemeliyiz. Güvenlik güçlerinin çok daha dikkatli ve titiz olması gereken bir döneme giriyoruz.*"

Bal'a göre hükümet bu konuda son dönem gayet başarılı: "*Sözde uzmanların kendisine dikte ettirmeye çalıştığı parlak(!) fikirlere ve beyin okumalarına teslim olmuyor.*" E ne yapıyor hükümet; devlet terörünü artırıyor, askerî operasyonları sürdürüyor, KCK operasyonu üzerinden siyasal linç harekâtına devam ediyor, cezaevlerini tika basa dolduruyor... İhsan Bal bu tutumun, sermayeyi korumak adına daha tavizsiz sürdürülmesi gerektiğini savunuyor yani.

Anlayacağınız Bal'ın önerisi, bir nevi, Nuray Mert'in Dersim tartışmalarında gelmiş geçmiş hükümetlerin tutumlarını teşhir eden veciz sözünü andırıyor: "*Yol ile yola getirme at başı gidiyor*". Yani Bal, teşvik ile 'teşvik terörü' yan yana yürüsün istiyor!

Ekonomik açıdan yapılabilecekler yok mu? Elbette var. Nitelikli kamusal yatırımların nasıl yapılabileceğinden, demokratik özerklik içinde ekonomik yapılanmaların nasıl olabileceğine kadar birçok yol tartışılabilir. Tartışacağız da... ✨

KES BI VIRAN NATEQE

RÊZAN NAS

Rojek ji wan rojên demsala zivistanê, heyva rêbandanê bû. Erdnîgariyê bi kirasê bûkaniyê xwe spî xemilandibû. Ji bilî zinar û çeman reşayî nedixuya. Wê sibehê rojê tîrêjên xwe bi ser wî kirasê spî de dirijandin. Berfa erdê jî diçûrisî û ramûsan bi ber rojê ve dişandin.

Piştî xurîniya xwe kir, şelwalê Mêrdînî ê navrandirêj li xwe kir û heta ser navikê kişand. Doxîna ji rengê kesk û sor hatibû hûnandin baş jidand. Qapûtê hetanî binya congê ê dirêj, bêyî ku destê xwe tê rake avêt ser milên xwe. Ber bi deriyê textikî ve çû û ji odayê derket. Pêlava xwe a gîzlewêt di lingê xwe rakir û berê xwe da kuçeyên gund. Tavê li berfê dida û wekî rûnê li ser êgir diheliya. Kuçe bûbûn wekî qesara dewarên biharê. Ji bo ku xwe neherimîne di kêleka dîwarên xêniyan re ber bi dibistana gund ve meşiya. Ew panzdeh bîst roj bûn ku berf li erdê bû. Ji gund û civatên gund aciz bûbû.

Gava gihîşt ber dibistana gund, xwe ji rê da alî û çû ber beroşkê dîwarê xerabûyî ê hewşa dibistanê. Bîstekê xwe li ber beroşk da tavê. Difikirî ka bê îro çi bike, bi ku de here. Bi yek carê dostê wî yê li gundê cîranê wan kete bîra wî. Hema rabû ser xwe û berê xwe da gundê wan. Gund bi qasî saet û niv, du saetan dûr bû. Ji bo neşemite gavên xwe bi hemd davetin.

Taştiyek bilin bû, rojê têhna xwe li ser laşê mirovan bandor dikir. Berf bi nazikî diheliya û di şopa lastikê maşînan re ber bi jêr ve diherikî tevli çem û newalan dibû. Hemê jî ji bo şelwalê xwe neherimîne, di wê berfê de hêdî hêdî bi quretî rêya xwe didomand.

Temenê Hemê li derdora heftêyî bû. Yekî qama wî dirêj û bi çavekî bû. Hevdeke reş di porê wî de nema bû, porên wî bûbû wekî hiriyê. Piştî wî li ber wan salên dûdirêj û karê giran îdare nekiribû û hinekî xûz bûbû. Lê ji ber ku pir vir dikirin, gundiyên wî û gundên derdorê navê wî danibû Hemê Virek. Wî jî bê vir îdare nedikir û zanibû ku ew nav lê danîne. Wî vir ji xwe re kiribûn wekî pişeyekî.

Wê salê çûbû mala Xwedê ji bo deynê xwe yê Hecê bide û bi dirêjbûna navê Hecî Hemê vegeyirabû. Kal û pîr xort, ciwan, zarok hema bêje hemû gundiyên wî tev diçûn tewafa wî. Berî çend rojan jî çend heb rûspiyan gundê cîranê wî hatibûn tewafa wî û wan bi hev re di odayê de civat germ kiribû. Hecî Hemê li aliyekî xurme, ava zezemê û tibarekê ku ji mala Xwedê anîbûn, li aliyê din qutiyên titûna Xursê îkramî mêvanan kiribûn. Hecî Hemê jî ji civata xwe re behsa xweşbûna mala Xwedê û tiştên dîtiye kiribû û gotibû: “Hecî Sêlîm, dana Xwedayê alemê daye min ne daye tu evdên xwe.”

Hecî Sêlîm li hember wî li ser mînderkê çarmêrkî rûniştibû, titûna Xursê dipêça. Li ser vê peyva wî Hecî Sêlîm: “Gelo Hecî Hemê Xwedayê dilovan çi şanî te da û te çi dît.”

Bi vî awayî Hecî Hemê li ser sonda vezeliya û dest bi sonda kir: “Bi wê Heca min tewaf kiriye, bi vê qibla Misilmanan, bi Îsa û Mihemed bi Încil û Quranê, dîne min ne ji min re be, min lingekî pêxember dît.” Li ser vê galegalê pirqîn bi civatê ket û her kes di ber xwe de peyivî lê kesî tiştêk ji kesî fêm nekir.

H.Sêlim mirovekî rûwê wî ji kesî ne diêşiya, çî di dilên wî de derbas bibûna diavêt rastê û di rûyê wan de digot: “Eeeeeew, koro ma di vê odayê de qe ne çûbin mala Xwedê em deh zilam çûne, kesî tiştêkî wiha nedît. Ez jî bi xwe du caran çûme li tiştêkî wiha rast nehatime. Ma tu bi çavekî te lingek dît ger tu bi du çavan bûna bê te yê pêxember tev de bidîta. De bes vira bike korê melûn.” Bi vî awayî civatê xurme û xelatên xwe girtin û civat ferikî.

Bawer bikin dîsa Hecî Hemê bêri viran kiribû û di wê roja ku gur ji qula xwe dernediket, ji malê derketibû û berê xwe dabû gundê dostê xwe. Piştî rêwîtiya du saetan gihîşt ber deriyê destbirakê xwe.

Du sê caran destê xwe li deriyê textikî ku ser wî bi sêlika hatibû girtin da. Kurê dostê wî derî jê re vekir û ew vexwend hundir. Hecî Hemê li destebirakê xwe pirsî bê ka li mal an na. Bersiva ku ne li mal e û civat li mala Şêxoyê H.Kemaloye ji kurê birakê xwe girt û rast berê xwe da mala ku civat lê ye. Bawer nedikir ku bigihîje civatê, ew çend saet bûn ji civatan dût ketibû ecele dikir. H. Hemê piştî pênc xulekan li deriyê ku civat lê bû xist. Derî jê re hat vekirin. Di hêwanê re di ber kewarê zêd re derbasî odayê bû. Silav li civata hazir kir û qapûtê ser milên xwe da destê xortê malê. Gava civat çav li mêvanê xwe yê xerîb ket, tevde rabûn ser xwe û cî şanî dan. Wan ew li serê rêzê dan rûniştandin. Gelek hurmet ji re hat nîşandan. Li hal û xatirên hev pirsîn. Navroja xwe xwarin, piştî wê çaya wan hat û civat hat gerandin û germkirin. Hundirê odê ji dumana cixarê bûbû wekî mijê, di odê de li hev dizîzikî. Li aliyekî sobe dadidan li aliyêdin pace vedikirin. Dûmana cixareyê ji hundir wekî şikefta tu agir tê de dadî di pacê re bi derve de li ba dibû. Bastêq, mewîj û nokên li ser sêlê hatibûn qijandin, nîşek radibû nîşek li ber mêvanan dihat danîn. Di wê navberê de jî ji aş û bajar dianîn ser hev.

Qadirê zilamekî bi ehlaqê xwe pir feqîr bû. Ji civatan jî heznedikir. Lê berfa dijwar ew jî mecbûrî fêrî civatan kiribû. Li teniştê H.Hemê rûniştibû guh didayê, axaftin nehata ser wî nedixafî, ji axaftina zêde hez nedikir. Destê xwe avêt bêrika xwe, tizbiyek kehrîban derxist. Çima H.Hemê tizbîh nedît, pê ve bû wekî qîra bi dohn ku tizbiyê jê bistîne. Qadirê bersiva ku tizbî a lawê wî ye û nikare bêyî wî bide da. H.Hemê bûbû benîşt û pê ve zeliqî bû, Qadirê reben xelasiya xwe jê nedikir. Hecer zilamekî pir qerfçî û henekçî bû. Qerfçiyê wî welatî hîvza xwe jê dikir. Bê hemd xwe avêt nava xebirdanên wan: "Hecî tizbî a lawê wî ye û bê wî nikare bide te. Lawê wî li vir bûna me yê bi zor jê bistendana û me yê bida te. Me yê bikira qurbana te jî, de dev jê berde."

Hecî ne disekinî bi qerf û keşmeriya bi ser rebeno ve diçû. Hecer dîsa ket navbera xebirdana wan: "Hecî de sê tira bike bira tizbî ji tere be. Ma ji bo tizbiyekê em dilê hev nahêlin."

H.Hemê vîrek yeka Hecer nekir dudo û dest bi tira kir: "tirrrrr ev yek, tirrr ev duu ,tirr ev sêê, ev çarr, ev pênc, ev şeeş, ev heeeft." Bi wî awayî heft tirên xwe tamam kirin. Gava tir jî dikirin, civatê jî pê re dijmartin. Hecî tizbiya destê Qadirê ji destê wî derxist û bera binê bêrika xwe da. Lê civat ji kena li piştê qulibî, kesek ji wan di ciyê xwe de ne karîbû bisekine. Ê ku baz dida derve ê ku bi nava xwe digirt û ê hêstirên xwe pakij dikirin.

Lê ne xema H. Hemê bû rabû misîn xwest ku destlimêj bigire û limêja esir bike. ❀

KOLANA ESRARKÊŞAN

Bêhna kîjan mûmê vêneketî ev kolan dagir kiriye,

mûmfiroşo,

min helbestên xwe di siya wan de nivîsandin.

Lê şewqa neoromantîzmê difûre ji esrarên pêçayî,

û li vê kolana pahnîbilind û dawkinik bazariya xwîdana te dikin.

Peyre sûretea Bukowskî ji nav xumama dûmanê xwe dide der

lêvsoran maçên erzan û fantazyên nemerd belav dikin jê re.

Û tu qîmeta nivîsê tune li vir,

ev der kolana esrarkêşan e,

mirov ji mirinê dizên, bo mirinê dijîn.

Bêje mûmfiroşo,

ka hevala selpakfiroş, û mîdyeciyên Mêrdînê.

Nebe ev bajar fermana wan jî birî be.

Nebe ev kolan kefena wan jî dirî be.

ev der kolana esrarkêşanê ye,

kundên wê jî hene bêawaz û xewar,

û pisîkên şevger şûşeyên nivco diqedînin.

Biserde kevirên vê kolanê jî bêdestmêj in,

-tew Şatt'ul-Arab jî wan safî nake-

Gramafonên lal difiroşin li vê kolanê,

lê ez; di her kilamên jibirbûyî de li zara te digirim

Û bêdengiya Te-Sûsê- nava min dicû,

ev der kolana qehirkêşanê ye,

jan ji serpêsîran tên mêtin, pel bi keserê tê pêçan.

Tu jî şikarteyeke têr egoîst î, Sûsê

hûn ji yekê ji vê kolanê bipirsîn rastiyê?

-Zarokên nihîlîst bi lorîna pîrhebokan dihewin.

Ferzan Şêr

AKP YÜZLEŞMEYİ ARAÇSALLAŞTIRIP GÜNDEM ZAPLIYOR!

Röportaj: SERPİL İLGÜN

Esas olarak iktidar tarafından belirlenen Türkiye'nin siyasi gündemi, yine hızlı ve yoğun. 12 Eylül darbesinin nasıl yargılanacağı tartışması bitmeden, 28 Şubat soruşturması başladı. 'Hesaplaşma' ve 'yüzleşme', gündemin en çok kullanılan iki kavramı... Başbakan, hesaplaşma vaktinin geldiğini katıldığı her platformda müjdelirken, yüzleşme cesareti olan tek partinin ise AKP olduğunu söylüyor. Ancak AKP döneminde meydana gelen katliamlar bu hesaplaşma ve yüzleşme söyleminin konusu olamıyor nedense! Hrant Dink suikastından, 4 aydır Ankara'nın karanlık dehlizlerinde dolanıp duran Roboski soruşturmasına, AKP'nin yüzleşme defteri kabarmaya devam ediyor. Galatasaray Üniversitesi Hukuk Fakültesi Öğretim Üyesi ve Radikal gazetesi yazarı Dr. Özgür Mumcu ile ülke gündemine, Kürt sorunu, yargılamalar, yüzleşme/hesaplaşma söylemi ve Anayasa tartışmaları üzerinden bakmaya çalıştık.

AKP, "12 Eylül'le hesaplaşıyoruz" diyor. Yargılama da başladı ama sokaklarda şenlik ateşleri yanmıyor. Neden?

Buna verilen en genel yanıt, "yargılamanın samimiyetine inanmamak" denilen şey. Duygusal bir ifade aslında bu. Bu yargının, 12 Eylül'le yüzleşebileceğine dair bir güven yok. Daha önce de süttten çıkmış ak kaşık değildi ama şu son dönemde, özellikle uzun tutukluluklarla beraber görülen siyasi birtakım kampanyalarda yargının araç olarak kullanıldığının fark edilmesi, özellikle özel yetkili mahkemeler söz konusu olduğundan, bir güven bunalımı doğmuş durumda. İktidarın bu yargılamayı da, kendi çıkarları için kullanacağı şeklinde bir düşünce belirdi. Bir de, şu an sadece iki Konsey üyesi yargılanıyor. Oysa birçok insan işkence gördü, birçok insan öldürüldü. Bu işkenceleri yapanlar, bu insanları öldürenler hakkında herhangi bir yargılama söz konusu değil. Bunun olacağına dair de en azından şimdilik bir işaret yok. Bütün bu sebepler, bir coşkusuzluk ortamı yarattı zannediyorum.

Darbelerle hesaplaşmak çok önemli bir konu. O sebeple, "şimdilik bu kadarına razı olalım, hiç yoktan iyidir" anlayışı, işin ciddiyetiyle bağdaşmaz.

Başbakan, yargılamalarla birlikte yüzleşme ve hesaplaşma kavramlarını daha sık kullanmaya başladı. Sahici bir yüzleşme görebiliyor musunuz siz?

AKP'nin yüzleşme gibi bir derdi olduğunu zan-

netmiyorum. İlelebet AKP'ye düşmanım, o yüzden yaptığı her şeye karşıyım diye değil. AKP'nin neredeyse 10 senelik iktidar dönemine baktığımız zaman, yüzleşme arzusundaki bir parti izlenimini hiçbir zaman vermedi. Şu denebilir tabii, işte "yeterince gücü yoktu, askerî vesayetle uğraşıyordu anca toparladı, bakın toparlar toparlamaz da yüzleşmeye başladı."

Deniyor da zaten...

Evet, ama onun dışında birçok emare bize AKP'nin uzunca bir süre statüko güçleriyle gayet iyi anlaştığını da gösterdi. Yani AKP'nin sorunu, mesela askeriyeyi yargılarken, militarizme karşı bir çaba göstermek ya da askerinin etkisini tamamen siyasetten uzaklaştırmak değil, daha ziyade askeri kontrol altına almak. Bunu da demokratik bir sivil iradenin kontrolü altına almaktan ziyade, kendi amaçları için kullanmak. Bu amaçların demokratik olup olmadığı ya da militarist olup olmadığı sorgulanmalı. AKP'nin, özellikle Kürt politikasını izlediğimiz zaman, buradaki amaçlarının ne kadar demokratik, ne kadar anti-militarist olduğu sorgulanabilir bir durum. Bu sebeple partinin orduyla yüzleşmesi (yüzleşmeyi askere karşı tutarsak), sadece askerinin içindeki bir kanadı tasfiye edip, diğer kanadı ile beraber iş tutma yönündeki bir iradesi gibi gözüküyor.

28 Şubat davası ise yeni başladı, onun daha tam kapsamını görmedik, göreceğiz.

Bu yüzleşme işleri, mesela Dersim yüzleşmesi, araçsallaştırılmış yüzleşmeler gibi geliyor bana. Yani yüzleşme gibi gözüküyor ama aslında mesela Dersim'de Kemal Kılıçdaroğlu'nun da Dersimli olduğunun altını çizerek, CHP'ye geleneksel olarak destek veren Alevileri Stockholm sendromuyla suçlayıp, orda farklı bir çözüme yaratmak amacıyla kullanıyormuş gibi gözüküyor. Çünkü Alevilerin haklarını gerçekten gözetmek isteyen bir siyasi hareket, herhalde seçim meydanlarında Kemal Kılıçdaroğlu'nun Aleviliğinin altını çizerek, bunu da en muhafazakâr yerlerde yaparak, CHP'ye karşı kullanmaz. Ya da Alevi açılımı denen şey her neyse, bir şeye ulaşırdı. Onun dışında, mesela Dersim konusunda "özür dilenmesi gerekiyorsa dileriz" deyip, Uludere'de dilenmemesi gibi birtakım çelişkili hareketler var.

Yüzleşmelerin Fırat'ın doğusunu neden kapsamadığına gelmeden önce, 12 Eylül davası için yapılan müdahillik başvurularının mahkeme tarafından reddedilmesi, yüzleşmenin nasıl olacağına ilişkin önemli bir veri sunmuş olmadı mı, ne dersiniz?

En azından yüzleşmenin Kürt meselesini kapsamayacağı, Kürt meselesine değse bile bunun sembolik birkaç adımla sınırlı kalacağını gösteriyor.

Hesaplaşma, yüzleşme meselelerinin hızı da dikkat çekici değil mi? Bir hafta önce 12 Eylül yargılaması, bir hafta sonra 28 Şubat...

Hesaplaşma, yüzleşme, önemli bir şey. Yapılması gereken bir şey ama tam olarak neyle hesaplaşıyoruz? Neyle yüzleşiyoruz? Yani 12 Eylül'de iki tane generalle hesaplaşmak tek başına yeterli bir şey mi? Bunun için "bu davaları bir kürsü olarak kullanalım, bu davanın yetersizliklerine işaret edelim ve yürütelim" şeklinde bir düşünce var. Bu böyle mi olmalı? Bir ay içinde hem 12 Eylül'ü, hem 28 Şubat'ı üst üste yargılamaya başlamak... Ki geç kalınmıştı elbette, yapılması gerekiyordu ama bunları böyle birdenbire ve hızlı bir şekilde yapmak, gündem zaplama gibi bir şey. Sürekli bir kafa karışıklığı ve gündem zaplama durumu var bu yargılamaların.

"AKP'nin Kürt politikasına bakarak da yüzleşmenin nasıl olduğunu anlayabiliriz" dediniz. Roboksi'ye bakarak, AKP'nin kendi sorumlu olduğu olaylarla yüzleşme, hesap verme pratiği için ne söylersiniz?

Roboski bombardımanı ve onun neticesinde gelen ölümler, çok basit bir şekilde çözülecek bir konu. Bunun soruşturması yapılır. Burada ya bir ihmal, ya bir kasıt vardır. Neticede birisi o düğmeye bastı, o emri verdi. Hangi süreçler sonucunda o emir

verildi, bunlar tespit edilir. Bu kadar basit, yapılması gereken. Kaç zaman geçti üzerinden, bir şey yok. İşte Genelkurmay'a soruldu, Genelkurmay'dan gelen cevap ortada. Hiçbir şey yok o cevabın içerisinde. Burada hükümetin ve de Genelkurmay'ın bu konuyu soruşturmamak, yargılamamak için, bu konunun üzerini örtmek için bir irade uyuşması var. Bir katliamla, bir hukuksuzlukla yüzleşmek için Türkiye'de 30-40 sene mi beklemek gerekiyor? Bu da işte, inandırıcı olmama hikâyesinin bir işareti.

Barzani ziyaretiyle birlikte bir parça kırılma da, gerek 12 Eylül, gerekse 28 Şubat tartışmalarında Kürt sorununun yer almadığını görüyoruz. Darbe süreçlerinin Kürtleri nasıl etkilediği bir yana, Kürt sorununun çözümü konusu neredeyse ana akım medyanın gündeminden düştü. Bu görmeme, konuşmama durumunu nasıl yorumlarsınız?

12 Eylül'ün üçte biri Diyarbakır Cezaevidir, orada yapılanlardır. Ama Diyarbakır'a ilişkin herhangi bir şey bu davada görmüyoruz. Yani o cezaevindeki o akıl almaz işkenceleri uygulayanlar, bunu emredenler, sonradan üzerini kapatanlar yok. Sadece iki general var. 28 Şubat tamam, Kürt sorununda çok fazla payı olmayabilir, ama anti-demokratik uygulamalardan Kürtler o dönemde de payına düşeni almıştı. Ama AKP'nin yaptığı zaten genel bir izlek. Bu tip yargılamalarda Kürt sorunu yokmuş gibi davranmak, dışarıda tutmak, Kürt meselesini ancak "evcilleştirilmiş" Kürtlerle, "ehlileştirilmiş" Kürtlerle ve onların, belki kurdurulmaya çalışılan, ehil örgütleriyle halletmek gibi bir taktiği var. Çok aşikâr, çok açık bir taktik. O sebeple Uludere'nin de çözüleceğini zannetmiyorum.

Bu noktada, Karayılan'ın, "AKP'nin politikalarına alet olmama" çağrısı yaptığı, Federe Kürdistan Bölge Başkanı Mesud Barzani'nin Türkiye temaslarına ilişkin yaptığı açıklamaları nasıl değerlendirirsiniz?

Ortadoğu, ittifakların çabuk kurulup, çabuk dağıldığı bir bölge. Barzani'nin açıklamalarını ve Türkiye'yle ilişkilerini değerlendirmek için biraz daha izlemek gerektiğini düşünüyorum.

Selahattin Demirtaş bir söyleşisinde, Erdoğan'ın "müzakere için muhatap bulamıyoruz" sözleri için, "Muhatap bulamayan biziz. Muhatap ordu mu, cemaat mi, AKP mi belli değil. Asıl AKP'nin kafası karışık" dedi. Katılır mısınız?

Başbakan'ın kafasının karışık olmadığına eminim ama söylemleri biraz karışık. Çünkü ilk başta PKK ile görüşmelerle ilgili Başbakan "Hükümet

değil, devlet görüşüyor” diyordu. O zaman “Hükümet nedir, hükümetin dışında bir devlet mi var?” gibi sorular ortaya çıkıyordu. Görüşülmesi gerektiğini düşünüyorum elbette. Geçenlerde “Hakan Fidan sır küpüm, ben gönderdim” dedi. E, o zaman devletin başı olarak mı bunu söylüyor, hükümetin başı olarak mı, bunun farkı ne ve bu farkı niye bize sürekli anlatmaya çalışıyor Başbakan. Yani gerçekten söylemde bir karışıklık var. Müzakerenin yerini münakaşa almış durumda. Bütün bu baskılardan sonra kimle ne temas kuracaksınız, ne konuşacaksınız? Kaç tane milletvekili tutuklu, başta zaten bunu yapmışsanız zaten müzakere etmeyeceksiniz demektir. BDP’lilere “Meclis’te olsanız ne yazar, olmasanız ne yazar” dedi Başbakan. Bu durumda, BDP’liler hem KCK operasyonları sürerken, hem vekilleri tutukluyken, “Zerdüş bunlar” söylemi sürerken, her şeyi geçelim, İdris Naim Şahin gibi birini İçişleri Bakanı yaparak, zaten bütün mesajları açıkça vermiş durumda. Çok açık bir sinyaldir İdris Naim Şahin!

Kürt sorununu Erdoğan’ın çözeceğine ilişkin yaklaşımlar dönem dönem öne çıkarılıyor. Ama esas sorun nasıl çözmek istediği değil midir?

Bunu söyleyenler muhtemelen şu saikle söylüyorlar; “Arkasında bu kadar oy desteği olan bir iktidarın bu konuda Türk kamuoyunu da ikna etmesi çok daha kolaydır.” Erdoğan bunu çözmek ister tabii. Her ABD Başkanı, Ortadoğu sorununu çözen bir başkan olarak tarihe geçmek ister. Bunun gibi. Herkes Kürt sorununun çözülmesini ister ama tabii ki nasıl çözmek istediğiniz önemlidir. Başbakan’ın mesela son dönemde birdenbire ortaya çıkardığı Zerdüşlük söylemi; suçlaması aslında. Veya cemaate yakın bazı yayın organlarında yer alan işte “PKK’ular aslında Hristiyan olmuş” falan gibi şeyler. Ortaya çıkan şu: Müslümanlık ve İslam söylemini kullanarak Kürtler arasında bir bölünme yaratıp, işte

daha muhafazakâr Kürtleri tamamen kendi tarafına çekip, Kürt hareketinin daha laik kısmını (bunun da önemli bir kısmını PKK temsil ediyor) marjinalize etmek. Tamam, bu bir yöntem olabilir ama buradan hangi çözüme gitmek istiyorsunuz? Yani özerklik mi, federatif bir yönetime mi, yoksa yerel yönetimlerin yetkilerinin arttırıldığı üniter bir devlet mi, yoksa aynı yöntem devam edecek ama kültürel haklarda birtakım genişlemelere mi gidilecek? Bu konuda hâlâ somut bir gelişme yok elimizde.

Newroz sonrası açıklanan yeni Kürt paketi, “nasıl bir çözüm” sorusuna bir yanıt olabilir mi? Paketi siz nasıl değerlendiriyorsunuz?

Bu ilk paket değil ki! Pakete baktığımda yeni ve somut bir şey göremiyorum. En azından genel hatların çok belirli bir şekilde çizilmesi lazım. Bunlar belli değil. Yöntem de belli değil burada. Hiçbir şekilde ümit vaat eden bir şey görmedim. Havası kısa zamanda sönmüş bir paket oldu bu nedenle. Bir heyecan da yaratmadı.

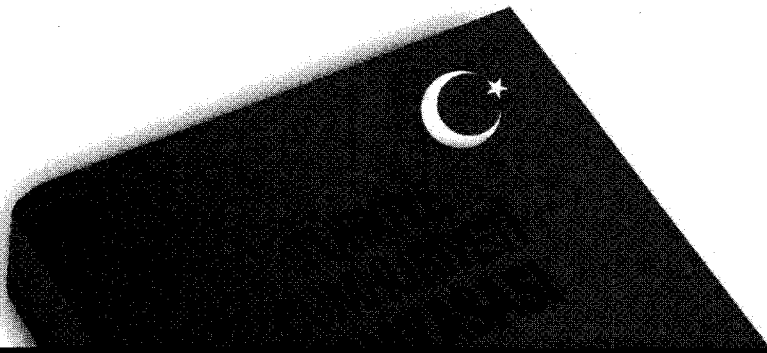
Askerî ve siyasi operasyonlar devam ediyor ama bir yandan da paketler açıklanıyor. “Kürtçe seçmeli ders olabilir” veya “Eurovision’a Kürtçe parçayla katılabiliriz” deniyor ama aynı gün KCK duruşmasında Kürtçe savunma yapıldığı için yine mikrofonlar kapatılıyor...

Kürtçenin kullanımıyla meseleyi ele alırsak, kozmetik bir şey olursa, Eurovision’a katılmak gibi, “biraz Kürtçe, biraz Türkçe bir şeyle katılırsa, sorun olmaz” deniyor. Orda devletin Kürt politikasına ilişkin aykırı bir durum yok zaten.

Çelişik bir durum yok diyorsunuz!

Yok ama diğesinde çelişik bir durum var. Niye? Çünkü otoritesini inkâr eden, otoritesini sarsan bir şey var KCK duruşmalarındaki Kürtçe savunmalarında. Bir de, Kürt mevzusu hakkında devletin güzel sözler söylemesinin, her zaman şahane şeylerle sonuçlanmadığını gördük. Demirel “Kürt realitesini tanıdık” dedikten sonra, Türkiye Kürt sorunu açısından en kanlı dönemine girdi. Yani 92-93 süreci, Demirel’in Kürt realitesini tanınmasından sonra ortaya çıktı.

O zaman somut bir şeyler önerilmemişti. Bu sefer somut bir şeyler önerilmiş gibi yapıldı. Allah aşkına Türkiye nereden nereye geldi. Habur’daki sınır kapısını açıp, çadırlarda mahkeme kuran iktidar, iki sene sonra herhangi bir gösteride yakaladığı insanı terör örgütü üyesi diye iki sene tutmaya başladı. İkisi de aynı iktidar. Bu tamamen büyük bir pragmatizmi veya büyük bir hesabı gösteriyor. ✨

Anayasada ne yazdığı değil, nasıl uygulandığı önemli

Cemil Çiçek birkaç gün önce, "Ne yapacağız edeceğimiz anayasayı bu döneme yetiştireceğiz" dedi. Eğitim reformuna ilişkin yazdığınız bir yazıda "önümüzdeki dönemde içeriğinden çok kanunların yapılış ve dayatılış şekli geleceğimizi belirleyecek" demiştiniz. Bu dayatma, yeni anayasa gündeminde karşımıza nasıl çıkacak?

İstedığı anayasayı yapacak, "referandumda ben bu anayasayı rahat rahat bu halka onaylatacağım" diyecek. Eğitim reformunda bunu yapan bir iktidar, anayasa konusunda niye uzlaşsın ki!

Yani mutabakat falan sağlanmayacak!

Sanmıyorum. Osmanlı Türk siyaset geleneğinde benim çok da anlamadığım şöyle bir tavır var: "Anayasa gelecek, her şey düzelecek!" Yani bütün ümitleri bir yazılı metne bağlama gibi bir inanış... Ben buna inananlardan değilim. Anayasa sihirli değnek değil. Kâğıt üzerinde baktığın zaman şu andaki anayasada yer alan temel hak ve hürriyetler Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'ndekilerle aynı. Ama uygulamaya baktığınız zaman öyle değil. Uygulama belirleyici. Temel hak ve özgürlüklerde yapılacak değişiklikler, uygulama değişmezse, bir şey fark ettirmeyecek. Anayasada ne öngörülür? Bir, insan haklarını koruma sistemi, ikincisi, devletin kurumlarının ne şekilde işleyeceği. Hangi sistemle yol alacaksınız? Parlamenter mi, başkanlık mı, yarı başkanlık mı vs. Bir bu belirlenecek, bir de Türkiye özelinde, elbette Kürtlerin siyasi temsili ne şekilde olacak? Aynı bir grup hakkı tanınacak mı, yoksa kuvvetlendirilmiş kültürel haklar şeklinde mi yer alacak vs. Tartışmalar bu konu hakkında yürümüyor.

Yine de "herkes Türktür, dili Türkçedir" gibi ifadeler önemli değil mi?

Uygulamada neye yansıtacak bunun değiştirilmesi, ona bakmak lazım. Yani anayasada resmî dil Türkçe olabilir. Ama Kürtçenin resmî makamlarda kullanılmasını, bu tarifi engellememesi icap eder.

Bu uygulama ile alakalı bir şey. Hâkimler bu konuyu böyle yorumlamazlarsa, engellemez. Bunun için anayasa değiştirmeye gerek yok. Anayasa da değiştirilebilir ama o kadar oralarda çözüm aramıza gerek yok, onu demek istiyorum.

O halde, Kürt siyasal hareketinin ve demokrasi güçlerinin, Anayasadaki ilk üç maddenin değişmesini olmazsa olmazlardan biri olarak talep etmesine çok katılmıyorsunuz?

Eğer federatif bir sistem isteniyorsa elbette anayasada bunun yer alması lazım. Ama diğerlerinin hepsini kanun düzenlemeleri ile halledebilirsiniz. Ben çözümlerin kanuni bazı düzenlemeler ve hâkimlerin uygulamalarıyla de yapılabileceğini düşünüyorum. Anayasal bir iyileştirmeye karşı değilim ancak Godot'yu bekler gibi anayasayı bekleyip de uygulamayı ve kanunların değiştirilmesini talep etmeyip, onu zorlamamak bence yanlış bir siyasi tutum olur.

6 Şubat'taki yazınızda yürütmenin denetimsiz kaldığına işaret etmişsiniz. Bu denetim nasıl olmalı?

Yürütmenin demokratik ve hukuki yöntemler kullanılarak denetlenmesinden yanayım. Bu nedir? Bağımsızlığını bir dereceye kadar korumuş bir Anayasa Mahkemesi ya da bazı devlet kurumlarının özerk olması. Askerî özerklikten bahsetmiyorum elbette. Mesela TRT'nin özerk olması, üniversitenin özerk olması gibi, yürütmenin basısından nefes alanları yaratabilecek bazı kamu kurumlarında özerklik gerekir. Yargı bağımsızlığı da önemli. Özellikle Danıştay'ın, idarenin faaliyetlerini denetlemesi... Biz bütün bunları yavaş yavaş kaybediyoruz. Daha önce de şahane bir durumda değildi. Demokratik olarak kabul edilemeyecek bir askerî baskı vardı hükümet üzerinde. Bu kısıtlayıcı bir şeydi. Askerî vesayetin önemli oranda tasfiye edilmesiyle, bu kısıtlayıcılık ortadan kalktı. Ama olması gereken demokratik ve yargısal denetleme mekanizmaları da ortadan kalktı.

FEQİYÊ TEYRAN Û SÎNEM

Dr. ÖMER ULUÇAY

Feqiyê Teyran (1560-1660), tevî Melayê Cizîrî, Ehmedê Xanî yek ji mezinê wejeya kurdî ye. Van demên dawî der heqê Feqî de gelek xebat têne weşandin. Ew rûbariya xebatkar e. Feqî di nav gelê kurd de xwedî navekî belavbûyî ye. Şîrên Feqî îro jî di nav gel de tên xwendin. Ew sirf ne sofî ye, ew dengbêj e jî. Dengbêjan jî li ser eşqa Feqî kilam gotine. Di nav wan da ya herî mezin kilama Sînemê ye.

Tê zanîn/gotin ku yara Feqî Sînem, li bajarê Miksê keça mîr e. Hinek jî dibêjin li bajarê Heşetê ye. Mîr keça xwe ê bide Feqî, feqet dide ber şert û mercan. Dem dikeve navberê, heta ku Feqî vedigere, Sînem nexweş dikeve/dimire. Tê gotin ku, hinek helbestên Feqî ji bo Sînemê hatine nivîsîn. Me ew şîrove kirine.

Du birayen dengbej (koma dubira) ji min re kilama Sînemê gotine, kilamên wan ji hev cuda ne. Ew xebatek din e.

* * *

Dengbêj Zahiro (li Îzmîrê), bi telefonê ji min re (15 Çile 2012-Edene) qala kilama Sînemê kir û wiha got:

“Feqî ‘ratip’ (xwarina feqan) top dikir, dihat mala mîr, li bajarê Miksê. Xwarina ku wî dianî zêde û xweştir bû. Bala hevalan kişand. Çira Feqî vêket, şewq da, rûken bû. Wexta ratip top kirinê dikişand. Pir neçû, qîl û qal, kur û pist peyda bû.

“Rûspîkî dilê xwe guvaşt, ji mîr re qala vê nav derketine kir û got: “Mîrê min gotin pir çetin e, lê mecbûrî ye, tedbîr pêwîst e.”

Mîr dibê: “Bêje apê min, ew çî ye te aciz kiriye?”

Rûspî, devê xwe dike guhê mîr û bi dengê nizm û bi elem dibê: “Mîrê min navê Feqî û Xatûnê derketiye, tev tê gotin”.

Dû vê gotinê Rûspî, serê xwe vedikşîne, her du li çavên hev dinêrin, ‘kaniya devê her duyan miçiqî ye. Rûspî, serê xwe li ber mîr ditewîne û vediqete. Mîr, demekê di cihe xwe de dimîne, tê ser heşê xwe û li mal vedigere.

“Mîr, li rewşa xwe û li rewşa malê dinêre. Xatûn; mîr bi rûkenî, ‘hezkarî pêşgazi dike. Keça mîr Sînem, ratiba Feqî ‘hazir dike, bîhn bi qunaxê ketiye. Qasekê şûn de “teq teq” derî lê dikeve, Feqî tê. Agir bi dilê Sînemê dikeve, tepsiya şîvê di nav lepên Feqî

û Sînemê de dikeve. Qîza mîr bi şerm-bi fedî tepsiya vala digre û li mitbaxê vedigere, beroşa şîvê digre û tîne dide destê Feqî. Sînem temî dike: “Feqî, bira beroş dernexun nebe.”

“Demek kin derbas dibe, mîr tekiliyekê di navbera Feqî û Sînemê de texmîn dike. Lê gotina apê rûspî bîr nake. Mîr dike biryareke bigre lê şamê zede ne giran be, şame ne Xatûn be, bira qe Sînem be. Difikire, bo dawêşandina dara tûye di ‘hewşê de bangî Feqî dike.

“Feqî hema tê mala mîr, silav û rêz vedigire û dibê: “Mîrê me fermo emir bike”. Mîr dibê: “Feqî, kerem bike vê darê ji me re dawêşîne.”

Feqî heman solan derdexîne, delingan vedikişîne, hildikişe ser dare tûye. Mîr gazî Xatûnê dike. Xatûn sawaneke digre û tê. Mîr çavdarê Feqî ye. Feqî pişt a xwa guharand alî malê û tûlayê darê dawêşand, xile tijî tû bû. Mîr bangî Sînemê kir, “qîza min leganekê bîne”. Feqî, berê xwe da alî malê, ku Sînem hat bin darê, Feqî dawêşandina dara tûyê bîr kir û firiya hat li cem Sînemê. Mîr li van nêriya û gote Feqî: “Feqiyê min, solê xwe bigre, here bang Seydayê xwe bike, bira werin Sînemê ji bo te bixwazin, min daye te.”

“Feqî firiya li ber ‘hucra xwe dana. Hevalên wî, bi vê firîna Feqî mitexeyyir man, li ya ku dîtin înan nekirin. Feqiyên bazdan çûn xeber dan Seyda. Feqî her tişt ji Seyda re got. Di encamê da mîr qîza xwe Sînem, bi şert û merc da Feqî.’ Heta ku Feqî ew şert bi cih anin Sînem bi arê firqetê nexewş ket ber bi ‘hal bû, dawiyê da çû ser dilovaniya Xuda. Feqî tê, bi nalîn e, axîn e, xwedî gotin e, dil sotiye, ji bo Sînemê li ser Sînemê ew kilam gotiye”.

Dengbêj Zahiro, ew hikyat bi telefonê ji min re got, lê mixabin derfeta guhdariya wê kilamê nebû. Ez hêvîdarim wê kilamê jî emê rojekê peyda bikin û biweşînin.

* * *

Min li Stenbolê bi Dengbêj Sebrî Agirî re li ser “dengbejî”yê hevdişînek pek aniye, ezê wê biweşînim. Di wê tevkarîyê de Dengbêj Sebrî ji min re kilama Sînemê got. Min li ser vê mijarê lêkolîn dikir. Min dît ku kilama ku Sebrî dibêje, yek bi yek Dengbêj Şakiro jî gotiye. Ew kilam wiha ye: ✨

SÎNEM¹

Sînem!

Ji bona te dihebinim

Ew bajarê Miksê mehella ku em têdane

Sînem! Ca serê xwe bilindke çî dem e dewran e

Ez dinêrim bin tarrên zozana deşt in, serfêz çiya ne

Têda hêşîn bûne gul û fidan e

Serê hemîyan li hewa ne, kokê wan li erdan e

Min kitêba xwe danî lê mêze kir

Her çî Rebbî li jor e dinivîse li jêr bo me hemîyan e

Ê ku têne serê me canik û camêran

Temamî yazî û miqedderata Xuda ne

Sînem!

Heyran sibe ye, ji bona te dihebinim

Ew mehella bajare Miksê mehê carek dibe bihar

Mi didî pelê gulê binevşê ketibûn ser pelîn dar

Gerdana Sînema min zirav e ji zîvê zelal

Bi zêr kildane di ser sedra delal de hatibû xar

Sînem!

Çira tu nizanî Feqî mîna masiyê binê behra

Ku av li ser bimirçiqe ax bike

Di bajara Miksê de bona qultek ava sar

Sînem rabe, lê felek xayîn e li me ra nadomîne

Dîtina min û Sînema delal di bajarê Miksê de

Sala îsal bû yekcar Sînem

Sînem!

Heyran ji bona te dihebinim

Ew bajarê Miksê mehela 'Hê û Cîm ha li navê

Pele gulê û binevşê ketibûn ser perê binavê

Gerdana stûyê Sînema min zîvê zelal e

Bi zêr 'kildan e li ser sedra delal de girt xunav e

Sînem!

Çima tu nizanî

Feqî mîna masiyê binê behra

Ku av li ser bimirçiqe ax bike

Di bajarê Mikse de bo kulmek ava sar

Lê felek xayîn e li me ra nadomîne

Dîtina min û Sînema delal di bajarê Miksê da

Sala îsal bû yekcar Sînem

Sînem!

Ji bona te dihebinim ew bajarê Miksê

Mehelê mehê carê bîst û şeş e

Mi bala xwa berdaye

Pelê gulê û bi navê ketibûn ser pelên binevşê

Ez gava din di ber hicra feqan û melan re derbas bûm

Min di dinivîsin cotek kêl û ferşe

Lê min mala xwa xirab kir min nizanibû

Sînema delal pir bedhal e pir nexweş e

Ezê herim bajara Miksê

Temî bikim mişkan û maran

Ezê bêjim: Malên xwe xirabkin

Deriyên xwe bi heft moran mor kin

Du saet şûn de Sînema delal

Daxilî qebra reş û tarî dibe

Hûn xirab nekin bedena narîn, çavên reşbelek e

Bextê we dame cotê aqrebê reş e

Sînem!

Carê serê xwe bilindke çî dewr e çî dem e

Bejn ji kela Tikrîtê sîmê sing jî li qumaşê ecem e

Lewra tu şêxê min î ez mirîdê te me

Tu seydayê min î ez suxteyê te me

Ez meha Remezanê fitra serê te me Sînem!

Ji bajarê Miksê da

Ez bona Sînema xwe dîn û harim

Şîwar û şerpezeme Sînem!

Kilam: Dengbêj Sebrî Agirî (Gorî Şakirê Bedîh-Qereyazî

Bişkavtin-Riste : Dr. Ö. Uluçay

1 Dengbêj Sebrî Agirî (1964 - Dutax, dibistana sereke qedandiye, lêkolîner, hunermend, bav dengbêj e, li Stenbolê dijî, karê çapê dika). Min û Dengbêj Sebrî Agirî, li Stenbolê, bi mijara dengbêjiyê tevgotinek pek anî [Taxa Beyoglu, Ofîsa Weşanxana Do (Berpirsîyar: Huseyîn Gunduz) - 03.04.2012]. Axaftina me dû dirêj bû, ew bi sereke ê bi gotarek be. Lê di vê rûniştinê de dengbêjê hêja Sebrî, klama Sînemê (ya/ li serî Feqiyê Teyran, bi çirok û bi deng got. Bişkavtin û ristin min pêk anî (OU).

MİLLİYETÇİLİĞİN GÖLGESİNDE SENDİKALAR

ÖZGÜR MÜFTÜOĞLU

Savaşları ve savaşlarla ortaya çıkan acıyı meşurlaştırmanın ve topluma mal etmenin en bilinen yolu dini ve milliyetçiliği kullanmaktır. Din üzerinden savaşlar tarihin ilk dönemlerine kadar uzansa da milliyetçilik üzerinden halkları birbirinden ayırıştırma ve savaşlara sürüklenme anlayışı kapitalizmin tarihi kadar yenidir.

Burjuvazinin icadı milliyetçilik

Kapitalizmin feodal toplum düzenine son verip egemen bir sistem haline gelmesinde iki önemli olayın; Sanayi Devrimi ve Fransız Devrimi'nin büyük etkisi vardır. Kapitalizmin egemen bir sistem haline gelmesini sağlayan bu iki olay; sonuçları itibarıyla milliyetçilik akımının ortaya çıkması ve gelişmesinde önemli rol oynamıştır. Sanayi Devrimi'yle birlikte artan üretim bir taraftan yeni hammadde ve enerji ihtiyacını ortaya çıkartırken, diğer taraftan yeni pazar arayışlarını beraberinde getirmiştir. Sermaye birikimini sürekli arttırma güdüsüyle hareket eden kapitalist üretimde bunu sağlamanın yegâne yolu rekabettir. Bu rekabet ortamı içerisinde burjuvazi, korumacı bir anlayışla iç pazarını rakiplerine kapatırken, ucuz üretim kaynaklarına ve üzerinde egemenlik kuracağı pazar arayışına girmiştir. Erken sanayileşen ülkeler bir taraftan doğal kaynak ve pazar kapma yarışı içinde birbirleriyle kanlı savaşlara girerken, diğer taraftan sanayileşmenin getirdiği hammadde ve mamul mallara pazar bulma çabasıyla yoğun sömürgeleşme politikaları izlemişlerdir.

Sanayi Devrimi'yle birlikte ekonomik anlamda üstünlük sağlayan burjuvazi –daha önce gerçekleşen İngiliz ve Amerikan devrimlerinin deneyimi ışığında–, 1789 yılında gerçekleştirdiği Fransız Devrimi'yle siyasi iktidarı da ele geçirerek burjuva kapitalist toplumunun inşa sürecini başlatmıştır. Fransız Devrimi'yle birlikte “egemenlik ulusundur” düşüncesinin hâkim olmaya başlaması politik alanda milliyetçilik ideolojisi temelinde ulus-devletlerin kurulmasına zemin hazırlamıştır.

Fransız Devrimi'yle koşulları hazırlanan ulus-devlet yapılanması, kapitalizmin varlığını sürdürmesini sağlayacak olan korumacılık, savaş ve sömürgeleşme politikalarının uygulanabilmesi için gereklidir. Zira tekil sermayelerin, rekabetin gerektirdiği gümrük tarifelerini kontrol altında tutabilmesi, savaş

ve sömürgeleşme politikalarını gerçekleştirebilmesi mümkün değildir. Ancak ulus-devlet yapılanması içinde bu politikalar başarıyla uygulanabilecektir.

Ulus-devlet inşası ve işçi sınıfı

Burjuvazinin ihtiyaçları doğrultusunda ortaya çıkan ve ideolojik bir akım haline gelen milliyetçilik, feodal toplum düzeninde bir arada yaşayan halklar arasından düşmanlık –ötekileştirme– yaratarak hem savaşların meşrulaştırılmasını hem de toplumsal sınıf ayrılıklarının üzerinin örtülmesini sağlayan bir araç olarak kullanılmıştır.

Karl Marx, *Komünist Manifesto*'da milliyeti ortadan kaldırma düşüncesini savunurken; (vatanın mülkiyetler toplamı olması ve mülkiyetin merkezileşme eğiliminin sonucu olarak işçilerin eninde sonunda mülksüzleşeceğinden yola çıkarak) işçilerin vatani olmadığını ancak, önce siyasi iktidarı ele geçirmek, kendini ulusal sınıf düzeyine getirmek, kendini ulus yapmak durumunda olduğu için işçi hareketinin hâlâ ulusal olduğunu söyler. Ancak burada ifade ettiğinin asla burjuva anlamda ulusallık olmadığını da ekler.

Marx'a göre; halkların ulus olarak ayrışmaları ve karşıtlıkları burjuvazinin, ticaret özgürlüğünün, dünya pazarının, sanayi üretimindeki tek biçimliliğin ve ona uygun yaşam koşullarının gelişmesiyle zaten giderek yok olmaktadır. İşçi sınıfının egemenliği bu yok oluşu daha da hızlandıracaktır. “*Bir bireyin bir başka bireyi sömürmesi ortadan kalktığı ölçüde, bir ulusun da ötekini sömürmesi ortadan kalkacaktır.*” Böylece “*Ulusun kendi içindeki sınıfların karşıtlığıyla birlikte ulusların birbirlerine karşı düşmanca tutumları da son bulacaktır.*” (Komünist Manifesto)

Komünist Manifesto'dan itibaren sosyalistler, milliyetçiliği sınıf mücadelesinin en büyük düşmanı olarak tanımlamıştır. Kapitalizmin ürünü olarak ortaya çıkan ve halkları, emekçileri birbirine düşman edip ayırıştırmayı amaçlayan milliyetçilik akımına karşı tüm dünyadaki işçilerin birliğini içeren “enternasyonalizm” düşüncesi savunulmuştur. I. Enternasyonal'de işçilerin uluslararası birliği savunulurken “proletaryanın ya da devrimci partilerin programlarını ezilen uluslara empoze etmelerini engelleyen uluslararası karşıtlıklılık ilkesi savunul-

muştur. Uluslararası karşılıklılık ilkesi en iyi ifadesini Engels'in, "*Başka ulusları ezmeye devam eden bir ulus özgür olamaz*" sözlerinde bulur. Bu sözlerin anlamı ezilen ulusların özgürlüğünün ezen ulusların özgürlüğünün önkoşulu olmasıdır.

Marx ve Engels'in *Komünist Manifesto*'dan itibaren milliyetçiliği bir burjuva fikri olarak mahkûm eden görüşü Lenin tarafından sürdürülmüştür. Lenin'e göre "... egemen ülkelerdeki sosyalistlerin ezilen milletlerin kurtuluşu için çalışma göreviyle; diğer ülkelerdeki sosyalistlerin bağnaz, içe dönük milliyetçiliğe karşı çıkma görevi arasında, uygulamada sağlanması hiç de kolay olmayan hassas bir denge kurulması gerekmektedir." Rus İmparatorluğunda sanayileşmeyle birlikte ortaya çıkan karmaşa sürecinde işçiler dahil olmak üzere toplumda milliyetçiliğe yönelik yaşanması üzerine Lenin, buna karşı direnmenin sosyalistlerin işi olduğunu ifade etmiştir. Lenin'e göre azınlık milliyetçiliğini önlemenin tek yolu halkların kendi kaderlerini tayin hakkının sosyalistlerce tanınmasıdır.

Burjuvazinin çıkarları doğrultusunda savaş rüzgârlarının estiği bir süreçte toplanan II. Enternasyonal'de (1889) işçi sınıfının burjuva hükümetlerin savaş politikalarına karşı çıkması gerektiği benimsenerek uluslararası barış taleplerini savunma kararı alınmıştır. Fransız Genel Konfederasyonu (CGT) 1912 yılında yaptığı olağanüstü kongrede, yaklaşmakta olan savaşın, emperyalistler arası çıkar çatışmasından kaynaklandığını açıklayarak savaşa karşı "genel grev" çağırısı yapmıştır.

II. Enternasyonal'de alınan kararlar ve CGT gibi bazı sendikaların savaşa karşı aldıkları açık tavra karşın I. Dünya Savaşı sosyalistleri bölmüş; Enternasyonal'in bileşenlerinden olan sosyal demokrat partiler savaşı desteklemişlerdir. Alman işçi sınıfının bu savaşta kendi egemen sınıfını desteklemesi gerektiğini savunan Kautsky, Alman Sosyal Demokrat Parti'de (SPD) etkili olmuş ve SPD, I. Dünya Savaşı'nın başlamasıyla birlikte savaş harcamalarının finanse edilmesi amacıyla servet vergisi konulmasını parlamentoda desteklemiş ve böylece Alman militarizminin yolunu açmıştır. Daha sonra SPD, parlamentoda savaş ödeneklerine olumlu oy vererek kendi burjuva devletinin emperyalist savaşını desteklemiştir. Aynı dönemde Avusturya, Fransa, Belçika ve İngiltere sosyal demokrasileri de birbiri ardına kendi ülkelerinin savaşını "ulusal savunma" gerekçesiyle meşrulaştırmışlardır. Avrupa sosyal demokrat partilerinin (ve onlara bağlı sendikaların) çoğunluğunun savaş süresince şovenizmi desteklemesi II. Enternasyonal'in bütün pratik işlerliğini ortadan kaldırmıştır.

II. Enternasyonal'de oluşan işçi sınıfının savaşa karşı uluslararası barış taleplerinin sosyal demok-

ratlar tarafından bozulmuş olması, işçi sınıfının burjuvazinin çıkarları için savaşmasını engellemeye yönelik büyük bir fırsatın kaçırılmasına neden olmuştur. Böylece I. Dünya Savaşı'nda askere alınan milyonlarca emekçi yaşamını yitirdiği gibi, savaş sonrası dönemde kapitalizmin krizi daha da derinleşmiş ve geniş toplum kesimlerinin içine düştüğü işsizlik ve yoksulluk yaygınlaşmıştır.

Almanya'da savaşa destek vermeyen tek sosyalist milletvekili Karl Liebknecht ve yoldaşı Rosa Luxemburg, SPD'nin tavrı karşısında işçileri savaşa karşı çıkmaya çağırmıştır. Aynı görüşleri paylaşan Lenin'in de o güne dek Marksist olarak gördüğü sosyal demokrasi bütünüyle milliyetçiliğin etkisi altına girmiştir. Lenin, sosyal demokrasinin milliyetçiliğini "sosyal şovenizm" olarak adlandırmış, tüm dünya sosyalistlerini milliyetçiliğe karşı mücadeleye, savaşa karşı çıkmaya ve sosyal demokrasiden kopup yeni devrimci örgütler kurmaya çağırmıştır.

I. Dünya Savaşı'nın ardından geçen 20 yıllık süreçte (1919-1939) Sovyetler Birliği'nin temsil ettiği reel sosyalizmin tehdit olarak algılanması ve Avrupa'da emekçi sınıfların sosyalizme yönelimlerinin engellenmesi için kapitalist devletler totaliterleşmiş ve hatta Nazizm ve faşizm iktidara taşınmıştır. Kapitalizmin I. Dünya Savaşıyla krizini çözememesi ve savaş sonrasında ekonomik ve siyasi istikrarsızlıklar sonucunda tek çıkış yolu olarak görülen savaş politikası ikinci bir dünya savaşıyla sonuçlanmıştır.

I. Dünya Savaşı gibi II. Dünya Savaşı'nda sosyal demokrat parti ve sendikalar ulusal burjuvazilerini desteklemişler ve çeşitli ülkelerde askere alınan milyonlarca emekçinin birbirini öldürmesinde pay sahibi olmuşlardır. İki dünya savaşında akıtılan milyonlarca emekçi kanı üzerinden krizini aşabilen kapitalizm, büyük ölçüde merkez ülkelerle sınırlı kalmak kaydıyla ancak 25 yıl süren genişleme ve refah dönemi geçirdikten sonra, 1970'li yılların başında yeni bir krizle karşı karşıya kalmıştır. Kapitalizmin içine düştüğü bu yeni krizden çıkmak için sermaye 18. ve 19. yüzyıllarda olduğu gibi ucuz emek, ucuz hammadde, ucuz enerji arayışları içerisine girmiştir. Bunu sağlayabilmek için de çevre ülkelerde milliyetçi akımlar ve faşist darbeler desteklenerek bölgesel savaşları kışkırtma yoluna gidilmiştir. Böylece sermaye hem ucuz üretim için istediği koşulları sağlama olanağı bulmuş hem de silah sanayi sermaye için kârlı bir yatırım alanı olmuştur.

Türkiye'de milliyetçilik ve sendikalar

Türkiye'de de ulus-devletin inşa sürecinde diğer ülkelerdeki gibi homojen bir kimlik dayatılmış; Ermeniler, Rumlar, Kürtler yok sayılarak millî bir kimlik yaratılmaya çalışılmış ve 1923'te Türk mil-

liyetçiliğine dayanan bir burjuva devrimi gerçekleştirilmiştir. Yeni Türkiye Cumhuriyeti bir taraftan liberal yollarla kalkınma hedefini diğer taraftan da sınıfsız-zümsüz bir toplum kurma söylemini benimsemiştir. Türk kimliğinin oluşum sürecinde ötekileştirilen halklarla birlikte işçi sınıfı da yok sayılmış ve baskılanmıştır.

Türkiye'de işçilere örgütlenme hakkı tanıyan 1947 tarihli Sendikalar Kanunu, grev hakkından yoksundur ve sendikal hareketi baskı altında tutmayı hedeflemektedir. 1952 yılında kurulan Türk İş, soğuk savaş döneminde işçi sınıfını komünizm tehdidinden koruma amacıyla kurulmuş olan ICF-TU'ya (Dünya Hür Sendikalar Konfederasyonu) üye olmuş ve ABD'li uzmanların da etkisiyle anti-komünist/ milliyetçi bir çizgi izlemiştir. 2000'li yıllara kadar büyük ölçüde kamu işyerlerinde örgütlü olan Türk İş'in üye tabanı güvenceli ve görece yüksek ücrete sahip işçi kitlelerinden oluşmuştur. 12 Eylül darbesiyle kapatılan ve 1990'lı yılların başında yeniden açılan DİSK, daha çok özel sektörde örgütlü olmasına ve 1980 öncesinde daha soldan bir politika benimsemesine karşın, gerek üye tabanının yapısı, gerekse yönetimlerin benimsediği politikalar itibarıyla milliyetçilik konusunda Türk İş'le benzeşmiştir.

1980 sonrası dönemde izlenen baskı politikaları nedeniyle Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden göçe zorlanan çok sayıda Kürt, özellikle sanayi ve turizmin ağırlıkta olduğu kentlerde ucuz işgücü olarak emek piyasası içerisine katılmıştır. Bir taraftan devletin izlediği baskıcı Kürt politikasının etkisi, diğer taraftan ucuz işgücü olarak görülen Kürt emekçilerin, ücret ve sosyal hakları baskılayıcı rakipler olarak görülmesi, örgütlü işçi sınıfı içinde milliyetçi eğilimlerin ve Kürt düşmanlığının yükselmesine neden olmuştur. Bu süreçte sendikalar, işçi sınıfının bu milliyetçi yönelimini engellemek bir tarafa daha kışkırtıcı bir söylem benimsemiştir. Milliyetçi ve kimi zaman ırkçı yaklaşımlar birçok sendikanın tüzüğüne yansdığı gibi bir örgütlenme stratejisi olarak da kullanılmaya başlanmıştır.

İşçi sınıfının burjuvaziye karşı mücadele araçları olan sendikaların, burjuvazinin yapıtı olan ve halkları, emekçileri bölmek için kullandığı milliyetçiliği sahiplenmesi ve beslemesi tarihsel işlevleriyle tamamen çelişmektedir. Bugün Türkiye işçi sınıfının ve sosyalist hareketin yapması gereken çeşitli dönemlerde Marx, Engels ve Lenin'in de belirttiği gibi ezilen ulusun kurtuluşu için çalışmaktır. Türkiye emekçilerinin kendi kaderini tayin hakkı, Kürtlerin kendi kaderini tayin hakkına bağlıdır. Ancak bu iki mücadele ortaklaşırsa Anadolu ve Mezopotamya topraklarına barış, kardeşlik ve refah gelebilecektir! ✨

HAİKUYA KURDAN

Çiya golik zaye

Çiya û zozan

Tifinga xwe dadan

Agir û hurrî

Bes tu dizanî

Agir berda dilê min

Ji bo hev

A! Çiqas xweş e

Ji bo hev hatin afirandinê

Ez ji ku zanîm

De were!

Ew tişt li gundê me

Ba hat baran jî

Nexweş e lê agir e

Ji xwe re anîn

Pepûlê, her kesî tu

Nas kirî, kar ê te bask û per

Çirpîn

Meke keçê

Hay te ji mirovan heye?

Du, du jî çar e

Kuçe û bazar

Kufîna ga, kufîna mar

kurê min, ew çî?

Aba Müslîm Çelîk

DOSYA

ORTADOĞU FORUMU

- Aydın ÇUBUKÇU
- Ertuğrul KÜRKÇÜ
- Abbas VALİ
- Nuray MERT
- Hüseyin AYKOL
- Gençay GÜRSOY
- Aslı AYDINTAŞBAŞ
- Cengiz ÇANDAR
- Gültan KIŞANAK

Ortadoğu... Dünya politikasının çoğu kez düğümlendiği bölge... Güç ilişkileri ve dengelerinin yeniden dizaynının, yeni dengelerin ise test edilmesinin arenası... Parasal ya da 'siyaseten' muazzam kâr kayıtlarının, yüz binlerin hayatını kapsayan büyük can kayıplarıyla birlikte anıldığı bu 'test' süreçlerinden birinin eşğinde yine Ortadoğu... Yine savaş bulutları birikmekte...

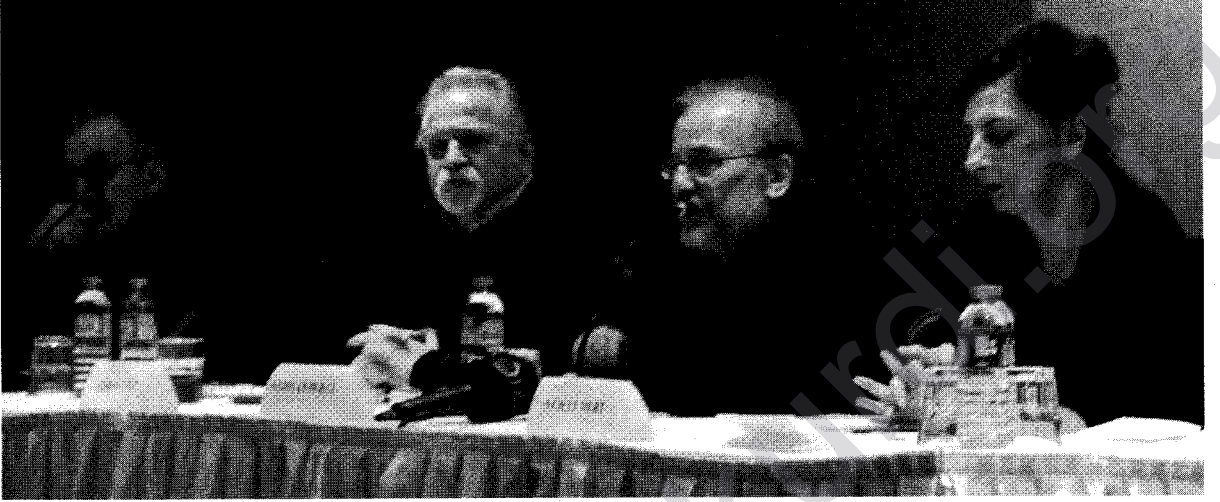
Arap halk hareketleri ve bu hareketlerin kuşatılma çabasını içeren süreç, Suriye'yi ve buradan hareketle, İran'ı kuşatma stratejisiyle iç içe geçmekte... Kürtler ve Kürt sorunu da Bölge politikasının değişmeyen unsuru olarak, kurgulanmış bütün denklemlerde hesaba katılan bir unsur ve tabii ki bu denklemleri değiştirmenin de dinamiklerinden biri...

Bütün bu süreçler toplamını ve giderek yaklaşan savaşı çevreleyen koşulları anlamak ve barış yönünden müdahale etmenin ipuçlarını yakalamak amacıyla, Halkların Demokratik Kongresi'nin 19 Şubat'ta İstanbul'da gerçekleştirdiği, iki oturumlu *Ortadoğu Forumu*'nu bu sayımızın dosyası olarak değerlendirdik.

Hazırlayanlar: Sevgi Yılmaz - Şiar Can Şener - Fulya Alikoç

ORTADOĞU NEREYE GİDİYOR?

AYDIN ÇUBUKÇU - ERTUĞRUL KÜRKCÜ - ABBAS VALİ - NURAY MERT - HÜSEYİN AYKOL

AYDIN ÇUBUKÇU: İki oturumlu bir "Ortadoğu Forumu" yapıyoruz. İlk oturumumuzda önce Ertuğrul Kürkçü bir açış konuşması yapacak. Bu forumu neden düzenlediğimizi izah edecek. Bilahare benim moderatörlüğümde sayın Abbas Vali, Nuray Mert ve Hüseyin Aykol konuya ilişkin görüşlerini söyleyecekler. Sözü Ertuğrul Kürkçü'ye bırakıyorum şimdi.

ERTUĞRUL KÜRKCÜ: Halkların Demokratik Kongresi (HDK) adına hepinizi saygıyla selamlıyorum. HDK böyle bir forumu düzenlerken en çok ümit ettiği şey; çevremizde olup biten muazzam hareketlilik içerisinde kaçınılmaz olarak payımıza düşeni görmek, anlamak ve bunun bize getirdiği hareket imkânlarını, değişim fırsatlarını gözleyip değerlendirmek ve -harekete geçecek olursak- bizi bekleyen kısıtları da görmek açısından hepimize bir ufuk turu sağlamasıdır. Buna çok ihtiyacımız var. Çünkü bizim de bir parçası olduğumuz, genel olarak bölgeyi istila etmek ve orada hâkimiyet sağlamak için mücadele eden emperyalistlerin adlandırdığı şekliyle, "Ortadoğu"nun içindeyiz. Çoğu kez, özellikle Türkiye'nin batısında yaşayan, siyasi karar merkezlerinde, düşünce kuruluşlarında ve medyada yer alan akademisyenler, kendilerini daha çok Kuzey ve Batıya ait hissederler. Düşüncelerini de bu 'matriks' belirler. O yüzden Ortadoğu'yu; bu dünyayı sanki dışarıdan gözler gibi konuşurlar. Oysa biz bu dünyanın içindeyiz ve dolayısıyla içeriden bir bakışla değerlendirmeye her zaman çok ihtiyacımız var.

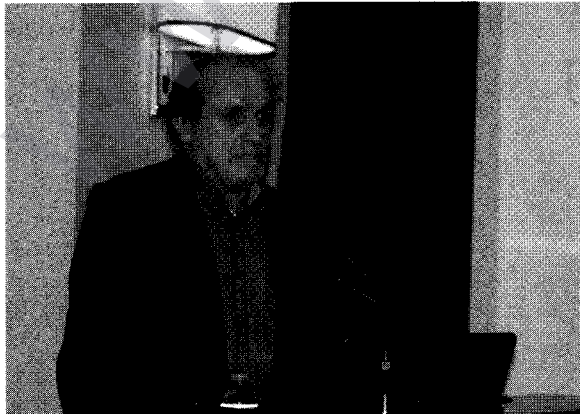
Ancak bugünlerde Ortadoğu'yu konuşuyor olmamızın da bizim için 'özgül' bir nedeni var. Sabah buraya gelirken soğuk ve rüzgârlı olmasına rağmen havanın içinde ılık bir damar olduğunu fark ettim ve düşündüm ki yarın havaya ilk cemre düşüyor. Ortadoğu'da yaygın bir inanç; önce havaya, sonra toprağa, sonra suya düşecek ve bahar gelecek. Ancak bunun bir an için bende yarattığı sevincin tam tersi bir şeyi iki gün önce duyduğumu anımsadım. Mersin'deydim. 15 Şubat etkinlikleri dolayısıyla kadınlar sokaktaydı ve bir yerel kadın hareketi yöneticisi bana dedi ki: *"Hiç bahar gelsin istemiyorum."* Onun ne dediğini hemen anladım. Bahar gelecek ve savaş başlayacak! Bu tespit, forumun nedenlerinden birisi. Bizi bekleyen bu savaşı çevreleyen koşulları anlayabilir ve savaşa barış yönünden bir müdahale yapabilmemizin imkânı var mı? Bunu görmek istiyoruz.

Aslımı isterseniz, çoktandır Ortadoğu'daki büyük kaynaşma bizi yakından ilgilendiriyor ve etkiliyor. İçinde yaşadığımız savaş koşullarını şu veya bu şekilde belirliyor. ABD'nin kurduğu, genelde Türkçede kısaltılarak BOP diye adlandırılan ve ulusal çevreler bakımından içindeki bütün şeytanlıkların Türkiye'yi baştan çıkarmak üzere dizayn edildiği bir süreç gibi kavranan bu durumun, aslında çok daha geniş ve emperyalizm açısından rasyonel nedenleri ve bağlamı var. İşte bu BOP ya da GOP ve Kuzey Afrika projesi aslında Arap devrimleri sürecini çalmak ve bu devrimleri yeni bir raya sokmak bakımından

son derece önemli bir inisiyatif edildi ve Türkiye bu inisiyatifin bir parçası... Öte yandan bu inisiyatif bağlamında iki durum ortaya çıktı. Birincisi; Türkiye'nin komşularıyla "sıfır sorun" siyaseti böyle bir Arap devrimleri sürecini öngörmüyordu. Statükonun süreceği ve statüko bağlamında Türkiye'nin komşularıyla al-ver, kazan-kazan formülü çerçevesinde ilişkilerini stabilize edeceği ve bu çerçevede Kürt meselesine hem ABD'nin denetiminde hem de komşularının yeni bir düzen kazandıracağı beklentisi içindeydi (ki şimdi hükümetin başına bir çorap gibi geri örülmeye başlanan Oslo görüşmeleri süreci de bu analizin bir parçasıydı). Ama Arap devrimleri süreci bu tahlile imkân veren koşulları baştan aşağı değiştirince, biz de kendimizi şimdi Ortadoğu'daki gelişmeleri önemli ölçüde belirleyen bu devrimlerin ve doğan sonuçların içinde buluverdik.

Barış dinamikleri yeniden uyarılabilir mi?

Değerlendirmemiz gereken noktalardan biri şu: Türkiye'nin, Kürt meselesini, Arap devrimleri çığırının uyardığı ve ABD'nin gözetiminde eski rejimleri devirmeye yönelik ılımlı İslami hareketlerle işbirliği içerisinde çevrelemek, Kürt hareketini böylece kontrol altına almak yönünde ülke sınırlarını aşan bir inisiyatif göstermesi... Öte yandan, Kürt halkının, bu yeni koşullar içerisinde Ortadoğu'da yaşayan en geniş nüfusa sahip devletsiz halk olarak kendi koşullarını yeniden her bir ülkede test etmeye girişmesi bakımından da çok önemli. Çünkü Suriye Kürtleri bu süreç içerisinde ilk kez kelimenin dar anlamında nüfus cüzdanlarına sahip oldular. Suriye'nin sayılan topluluklarından biri haline geldiler. Irak'ta ise Kürtlerin giderek artan ölçüde merkezi yönetimden kopma eğilimi içinde olduğunu görüyoruz. İran Kürtleri; Türkiye'nin İran karşısında ABD-NATO ekseninde yeniden konumlanmış olduğu koşullarda, İran hükümeti ile bir ateşkes sürecine girdiler. Türkiye ise artan bir dozda savaşa devam ediyor. Dolayısıyla Arap devrimlerinin bir yan ürünü olarak

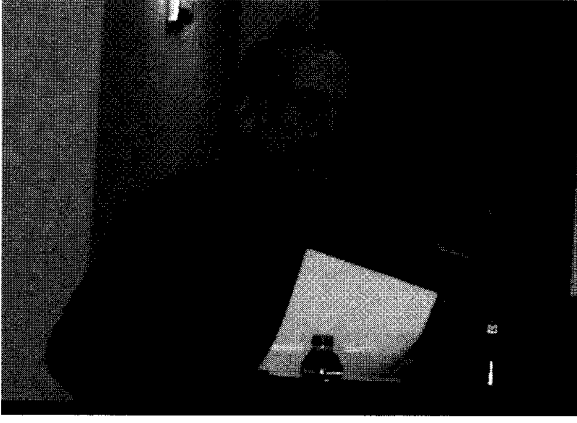
Kürt özgürlük mücadelelerini dört ülkede derinden etkileyecek yeni bir süreç olabilir. Böyle bir ihtimalle karşı karşıyayız. Fikrimi sorarsanız, KCK operasyonları ile ve sınır ötesini bombardımanlarla alevlendirilen çatışma sahnesindeki en önemli mesele, ister Kürt özgürlük hareketi ister sosyal muhalefetin kıpırdanışıyla, Türkiye'nin kendisini Arap devrimleri çığırının uyardığı geniş hareket coğrafyası içerisinde buluvermesi olasılığıdır.

'Şimdi sıkışmış gibi görünen barış sürecinin dinamikleri yeniden uyarılabilir mi? Baharın gelişini korkuyla; endişe ile karşılayan kadının korkularını giderebileceğimiz bir imkân ile karşı karşıya olabilir miyiz? Ve nihayet HDK olarak bizi bekleyen 2 yıllık çok çetin bir süreçte yeni hareket imkânlarını Türkiye'nin batısında kazanabilir miyiz? Savaş karşıtı bir cephe, bir dinamik mümkün müdür?.. sorularına cevap bulmaya çalışacağız. Söz alacak herkes kendisini bilfiil HDK'nın bir parçası sayabilir. Biz de onları öyle sayarız. Ancak bir toplumsal muhalefet inisiyatifi olarak, gene de bizimle her gün siyaset yapmayan ama HDK'yi dikkatle izleyen arkadaşlarımızın değerlendirmelerine ve yol göstermelerine ihtiyacımız var. Her zaman onların gösterdiği yoldan gitmiyor olabiliriz ama kulağımız daima onlarda. O nedenle bizim için, bizimle bir arada konuşmalarından her seferinde çok büyük yararlar görüyoruz.

AYDIN ÇUBUKÇU: Evet, yapmak istediğimiz "Ortadoğu nereye gidiyor" başlığı altında bir oturumdur. Ortadoğu ülkelerinde yer alan herkes, bu soruya kendi bulunduğu ülkeyi ne kadar ilgilendirdiğine bakarak cevap verecektir. Bir Mısırlının verdiği cevap farklı olacaktır, bir Suriyelinin, Türkiyelinin veya İranlının verdiği cevaplar herhalde kendi ülkelelerini eksen olarak açıklamaya başladıklarından farklı olacaktır. Ama Ortadoğu öyle bir bölge ki, nereden bakarsanız bakın, eninde sonunda bütün dünyanın merkezi durumuna gelmiş özellikler taşımaktadır. Dolayısıyla Ortadoğu'nun nereye gittiği sorusu; yalnızca bölgeyle ilgili, bölgeyle sınırlı bir soru olmanın ötesinde anlamlar taşıyor. Bana sorarsanız eğer, Ortadoğu Türkiye'ye geliyor. Jeolojik bakımdan da öyle bir özelliği var. Arap yarımadası alttan baskı yaparak Türkiye'de fay hatları oluşturuyor biliyorsunuz. Ortadoğu'nun her hareketi Türkiye coğrafyasında sonuçlar doğuruyor ve Türkiye açısından da Ortadoğu rüzgârlarının Türkiye'den etkilediği, Türkiye'yi etkilediği ve karşılıklı olarak birbirlerine doğru gittiğidir.

Kürtler ve Kürt sorunu, anahtar halka

Bundan yaklaşık 10 sene önce Nuray Mert'in de başında olduğu bir Doğu Konferansı hareketi inşa etmeye çalışmıştık. O zaman bütün temel meselemiz

Irak'taki ABD işgaline karşı bölge halklarının ve aydınlarının birlikte neler yapabileceğini araştırmaya yöneldi. Bu çalışmalar sırasında Ortadoğu'nun aslında yalnızca coğrafya bakımından değil, kültürel ve tarihsel bakımdan da bir bütün oluşturduğuna dair ön izlenimlerimizi doğrulayan pek çok şeyle karşılaştık. Aslında tek bir halkın yaşadığı ülkelerdik. Birlikte uygarlıklar kurma yeteneğini göstermiş, ayrı ayrı diller, dinler ve renkler bir arada yaşayabiliyordu ve sınırlar gerçekten yapaydı. Sınırların ortadan kaldırılmasının koşulları vardı. İnsanlar birlikte üretmenin, birlikte alışveriş yapmanın, birlikte türkü söylemenin imkânlarını çoktan yaratmışlardı. Şimdi ise, haritalara baktığımız zaman, cetvelle, masa başında çizilmiş, yapaylığı belli sınırların bile yetersiz görüldüğü, yeniden çizilmek istendiği daha kapsamlı bir planla karşı karşıyayız. Bu bakımdan özellikle Suriye ve İran sorunlarının gündeme oturduğu bir atmosferde, Ortadoğu'nun nereye gittiğini cevaplayabilmek için yalnızca olayların gidişine değil, aynı zamanda bu olaylar içinde yer alan belli başlı etkenlerin, insanların, politikaların ve grupların da ne yapmak istediğine ve ne yapmaları gerektiğine bakmalıyız. Kendi açımızdan da ne yapmamız gerektiğine bakmamız doğru olacaktır.

Türkiye'nin eksen sorunu olan Kürt sorunu, pek çok şeyi olduğu gibi, Ortadoğu ilişkilerini de belirlemeye muktedir bir sorun. Buradan çıkarak pek çok soruna bakmak ve buradan çözüm yolları üretmek gerekiyor. İran'da bir dışişleri yetkilisi, Kürt sorunu ile ilgili sorularıma son derece ilginç –bence çok da makbul– bir yanıt vermişti. Demişti ki, *“Bizim için Kürtler, Farsları, Arapları ve Türkleri birleştirecek bir ara kesittir. Eğer Ortadoğu'da halklar birleşecekse, bunun birleştirici gücü her halkla aslında yakından ilgili olan, yakından başları olan Kürtler olacaktır”* demişti. Tabii İran'ın kendi politikaları bu bakış açısına uygun mu değil mi ayrıca tartışılabilir ama tarihsel bir perspektifle ele aldığımızda bu sözün çok doğru olduğunu düşünüyorum.

Eğer biz “Halkların Birleşik Ortadoğusu” diye bir ideale sahipsek, böyle bir şeyi hayal ediyorsak,

gerçekten her ülkede bütün tarihsel ezilmişliklerine rağmen son derece ciddi politikalar üreten, inatçı bir mücadeleyi yüzyıllardır sürdüren Kürtler, çok önemli rol oynayacaklardır. Türkiye açısından bakınca hepimiz biliyoruz, hangi sorunun çözümü hakkında konuşmaya başlasak, Kürt sorunu karşımıza çıkıyor. Dolayısıyla Ortadoğu'da olup bitenleri, Kürt sorununu ve bununla bağlı olarak Türkiye'nin nasıl şekilleneceğini bu eksen üzerinden yorumlamak kaçınılmaz olmaktadır.

“Ortadoğu nereye gidiyor?” meselesi elbette son derece özgün birtakım problemler taşıyor; bunun siyasi, sosyolojik, tarihsel pek çok yanı var. Ama özellikle *Arap Baharı* denilen ve Tunus'ta başlayıp önce Mısır'ı güzel bir şekilde etkileyen, sonra da çarpıtılmaya çalışılan devrimci halk hareketleri Ortadoğu'nun yeni bir bakış açısıyla, daha doğrusu gelenekselleşmiş önyargılardan bağımsız hale gelmiş bir bakış açısıyla ele alınmasını zorunlu kıldı. Bu, Türkiye'de bir anlamda *domino teorisi* denen şey açısından da düşünüldüğünde, “ne olacak” sorusunu hep gündemde tutan bir gelişme oldu. “Ortadoğu nereye gidiyor” sorusu aslında “hep beraber nereye gidiyoruz” sorusunu ortaya getiriyor. Ama bence daha önemlisi, bu akıntı içinde, Türkiyeli politikacılar Kürdüyle, Türküyle neler yapabilirler, ne yapmalılar sorusunu da beraberinde getiriyor.

ABBAS VALİ: Ben İranlı bir Kürdüm. 20 yaşımaya kadar İran'da yaşadım. Sonra İngiltere'ye gittim ve tüm eğitimimi orda gördüm. Boğaziçi Üniversitesinde sosyoloji eğitimi veriyorum... Konuya daha çok bir toplum bilimci olarak yaklaşmak istiyorum...

Ortadoğu'daki güncel gelişmelerin nasıl karakterize edileceği sorusuyla başlarsak, benim düşünceme göre bunlar ‘devrimci demokratik’ ya da ‘demokratik devrimci’ hareketlerdir. Çünkü spesifik demokratik hak talepleri olan stratejik hedefler üzerinden şekilleniyorlardı. Bu hakların hayata geçirilmesinin ön koşulu, mevcut devlet yapılarının ortadan kaldırılmasıydı. Demokratik haklar talebi ile var olan devlet yapısının değişmesi arasındaki bağlantı, bu hareketleri kesin olarak devrimci bir çerçeveye oturtmaktadır. Söz konusu hareketler, özelde Ortadoğu'da, genelde küresel politikadaki söylem ve pratikte oldukça önemli bir dizi değişikliğe yol açtı.

Değişen siyaset zemini ve ‘halk’...

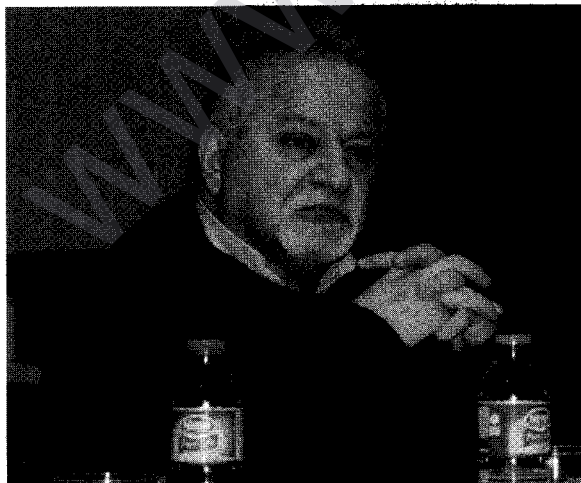
Genel itibarıyla küreselleşmeden etkilenmişliklerine ve bölgesel hareketler olarak başlamış olmalarına rağmen, hareketlerin siyasi çerçevesi ulus devlet içerisinde kaldı. Ortadoğu tarihine ve Ortadoğu'daki baskın radikal söylemlere bakarsanız bu oldukça ilginç bir durumdur. ‘80’li yıllardan önceki radikal söylem Arap milliyetçiliğiydi ve Arap Ortadoğu-

su'nun politik sınırlarını tanımayan Arap milliyetçiliği *birleşik bir Arap ulusu* adına konuşuyordu. Son yirmi yıl içerisinde İslami köktendincilik, Arap milliyetçiliğine ciddi şekilde meydan okudu ve Arap milliyetçiliği, 'İslam ümmeti' denilen birleşik genel bir özne adına konuşan İslami köktendincilik karşısında zeminini kaybetti. Günümüzdeki Ortadoğu'da, Arap Ortadoğusu'nda gelişen ve politikayı şekillendiren güncel hareketler farklılar. Bunlar 'halk' adına; 'Mısır halkı' adına, 'Suriye halkı' adına, 'Tunus halkı' adına, vb ama ulus devlet çerçevesi dahilinde konuşuyorlar. 'Halk' teriminin kullanımına aşina olanlarınız için bu beklenmedik bir durum olmayabilir. Fakat, bugün Arap Ortadoğusu'nda ve son zamanlarda İran'da kullanılıyor olan 'halk' kavramı oldukça farklı. Arap milliyetçiliği ve İslami köktendincilik vakalarından farklı olarak, halk kavramı burada bu politik gelişmelerin öznesi, spesifik bir kimlik olarak kullanılmaktadır. 'Halk' kimliği, emperyalizmin karşısında tanımlanmıyor. Bu, Ortadoğu'da oldukça önemli ve yeni bir gelişmedir. Halkın radikal, demokratik, devrimci talepleri söylemi ABD'ye karşı da tanımlanmıyor. İnsanlar, taleplerini, ulus devlet içerisindeki baskıya muhalefetleri temelinde ifade ediyorlar. Ve bu, içeriden ve dışarıdan bir dizi gücü dahil edebilen ya da dışlayan esnek bir müttefiklik biçimi için olanak sunmaktadır. Aynı zamanda *restorasyon politikası* olarak da adlandırılabilir bir şeyin çıkarımlarını da barındırmaktadır ki bugün Mısır'da olan da budur. Hedefi, muhafazakâr fakat kabul edilebilir politik çerçeve dahilinde, demokratik hareketi kapsamaktır.

Batı desteği, hedefleri, kısıtları

Bahsettiğim bu *halk* kavramı, Ortadoğu'da baş gösteren yeni bir demokratik hareket biçimi açısından da önemlidir. Bu, belirli istisnalar dışında Ortadoğu'da daha önce hiç olmayan, 'tabandan demok-

rası' örgütlenmesidir –ki daha önce Ortadoğu'da böyle bir şey yoktu. Batı'nın hegemonyası altında yürütülmek zorunda olan restorasyon politikasının birincil hedefi tabandan örgütlenen bu demokrasiyi kapsamaktır. Bu, Batılı güçleri kendi destekledikleri liberal demokratik söylemin oldukça araçsal bir kullanımını tercih etmeye sürüklemiştir. Fakat mevcut durumda Ortadoğu'daki liberal demokratik söyleme getirilen Batılı desteğin kendi stratejik hedefleri bulunmaktadır. Birincisi, bu radikal demokrasiyi kapsamak; ikincisi ise belli bir meşruluk biçimine dayanacak bir güçler dengesi oluşturmaktır.

Buradaki sıkıntı ve paradoks, tabandan örgütlenen demokrasinin kapsanmasının barışçıl araçlarla mümkün olamamasıdır. Seçim sürecinde ve anayasa yazma ve hazırlama sürecinde Mısır'da gördüğümüz şiddet örneği de göstermiştir ki, kapsamlı seçim biçimleri için gösterilen çabaların öne bile şiddet yoluyla kesilmeye çalışılmaktadır ve bu devam edecektir.

Ortadoğu'daki düzenin restorasyonunun Batı'nın istediği zeminde gerçekleşmesini zorlaştıran bir diğer önemli mesele de Arap Ortadoğusu'nda yaratılacak herhangi bir güç dengesinin İsrail'in güvenliğini garantiye zorunluluğudur. Genel olarak Batı ve özellikle Amerika, İsrail'in güvenliğini teminat altına alamayacak herhangi bir güç dengesi biçimini desteklemeyecektir. İkinci bir paradoks ise bu yeni güçler dengesinin, halk nazarında meşruluklarını yitirmiş olmalarına rağmen muhafazakâr Arap devletlerinin varlıklarını garantiye almak zorunda olmasıdır. Bunun bir örneğini Bahreyn'deki durumda görüyoruz. Amerika'nın ve Batı'nın Bahreyn'deki söylemi daha çok statükonun korunması merkezliydi. Muhafazakâr Arap devletlerinde mevcut durum iki nedenle korunmaktadır. Birincisi, Batı'ya petrol akışını garantiye almaktır. İkincisi ise ortaya çıkacak güçler dengesinin hesaba katmak zorunda olduğu bir diğer stratejik faktör de İran etkisinin kontrol altına alınmasıdır. Dolayısıyla, Arap Baharı'nda Batı'nın desteği bu üç faktörle birlikte devam etmek zorundadır: İsrail'in güvenliğini teminat altına almak, İran'ın kontrol altında tutulması ve Batı'ya düzenli ve kesintisiz petrol akışını sağlamak... Olası sonuçlar açısından, kişisel olarak ben daha çok karamsarım. İyimser olabileceğim tek nokta ise Ortadoğu'nun asla eskisi gibi olmayacağıdır.

Suriye ve Arap milliyetçiliğinin sonu

Bu devrimci ayaklanmanın can alıcı noktası, Kuzey Afrika'dan Arap Ortadoğusu'na, daha da spesifik olarak başlıca Suriye ve Filistin için eskiden "levant" denilen bölgeye kaymıştır. Suriye'de her an değişen bir politik alanla karşı karşıyayız. Bunun

temel aktörü elbette harekete geçmiş insanlardır. Kendi içinde epey bölünmüş, oldukça farklılaşmış, yapısal örgütlenmesi ve stratejik mekanizmaları ya da araçları yetersiz, harekete geçmiş insanlar... Diğer uçta ise bugün tamamen silahlı güçlerin ve güvenlik aygıtlarının yardım ve desteğine dayanan baskıcı bir devlet var. Ancak, bu mücadelenin söylemi açısından önemli ve ilginç olan şey ise Suriye devletinin *birleşik Arap ulusu* adına değil, devletin korunması adına baskı uygulamasıdır. Yeni bir değişiklik yaşanmadığı takdirde, Ortadoğu'da gözlemediğimiz şey, bildiğimiz anlamda Arap milliyetçiliğinin sonuna gelindiğidir.

Suriye devletinin BAAS'çı söylemi tamamen marjinaldir. Devlet kendi bekası için savaş vermekte, ama muhalefetin aksine epeyce birleşmiş durumdadır. Bu birlik dini hatlar etrafında örgütlenmektedir. Bastırma operasyonunda aktif güçlere komuta eden askerî komutanların ezici çoğunluğu Esad'ın Nusayri kabilesinden. Aynı durum güvenlik aygıtı için de geçerli. Devlete muhalefet edenlerin çoğunluğunun Sünni olmasına rağmen, söylem, hiçbir zaman dini terimlerle ifade edilmiyor. Muhalefet de etnik olarak bölünmüş durumda; çoğunluk Arap, azınlık ise Kürt.

Kürtlerin çekinceleri

Kürtlerin, nüfusun yüzde 20'sini oluşturduğu söyleniyor. Kürtlerin durumu ve Suriye'deki devrimci konjonktürdeki tutumları sorunlu. Ve bu sorunlu durum birçok politik yorumcu tarafından belirtiliyor, yazılıyor. Kürtler, muhalefetin çoğunluğuyla belirleyici bir dini farklılıkları olmamasına rağmen, harekete aktif olarak katılmamak ve hareket hakkında ciddi çekincelere sahip olmakla damgalandı. Kürtlerin Suriye'deki bu konumunun birçok nedeni bulunmaktadır. Bunlardan muhtemelen en önemlisi, bir *'Türk müdahalesi'* korkusudur. Batılı güçler adına vekâleten müdahale etme rolünü üstlenmek niyetindeki Türkiye korkusu... Bir süre önce İstanbul'da Suriye muhalefeti oluşturulurken Kürt muhalefetini marjinalize etmek üzere muhafazakâr bir çaba gösterildiğini hatırlarsak, bu korku temelsiz değildir. Geliştirilen muhalif yapıda Kürt muhalefetine verilen konum da Kürtlerin [nüfus açısından] ağırlığıyla doğru orantılı değildi. Ayrıca, Kürtler, Suriye Arap Demokratik Cumhuriyeti teriminin kullanılmasına, yani tanımdaki Arap sözcüğüne karşıydılar. Yine, Kürt cephesindeki eksikliğin bir diğer nedeni ise dışarıda kalan Kürt güçlerine ilişkin sadakatin bölünmesidir. Irak Kürtlerine, özellikle de Kürdistan Demokratik Partisi'ne yakın olan muhalif Kürt kesimi, muhalefette çok daha aktif bir rol üstlenmek niyetindeydi. PKK'ye yakın olan Kürt

kesimi ise Esad karşıtı hareketlerde rol almaya daha mesafeliydi.

Durum şöyle ki; bu kriz böyle devam ettikçe, ordu şehirleri bombaladıkça, Türkiye'nin Suriye'de oluşturmayı öngördüğü türden bir politika daha da kısıtlanmaktadır. Ordu, mevcut yıkımın içine daha da dahil oldukça, Türkiye'nin Suriye'de kurtarıcı rolü oynamasının önü daha da kapanmış oldu. Bu da Suriye'de güncel olarak oldukça önemli iki gücün pozisyonuna götürmektedir. Rejimi diplomatik olarak destekleyen Rusya ile rejimi diplomatik, askerî ve mali olarak destekleyen İran... Bunlar Esad rejiminin nötralize edilmesinde önemli bir role sahiptirler. İran'ın böylesi bir düzenlemeyi hayata geçirmek üzere Batı ile yakınlaşması ihtimali oldukça sınırlıdır. Dolayısıyla, paradoksal bir şekilde, Türk dış politikasının merkezi parçasını kurtarabilecek ve en büyük askerî dayanak olarak kalmasını sağlayabilecek şey, Rusya ile Amerika arasında uzlaşılabilir düzenlemeler olacaktır. Oysa Rusya, Suriye'de bir Türkiye nüfuzu istememektedir. Rusya ve İran iki güç olarak çıkıyor ama bence burada esas olan Rusya'nın rolü. Ve bu güçler dengesine ve bu krizin devam etme ihtimaline bakarsanız, benim görüşüme göre hata yapıyor olsalar da, Suriye Kürtlerinin neden öne çıkmada ve aktif olmada isteksiz olduklarını tasavvur edebilirsiniz.

NURAY MERT: Ben hemen Abbas Vali'nin söyledikleri üzerine taze taze, o konu unutulmadan bir şeyler söylemek isterim. Kendi konuşmamın seyrini de biraz değiştirerek...

Abbas Vali'nin konuşmasını gerek Batı medyasının, gerek bizim yaygın söylemlerin bir tekrarı olarak gördüm. Hep belirli ön kabuller üzerine giden... Bu ön kabullerin başında, Arap Baharı'nın demokratik bir devrim olarak tanımlanması var. Buna katılmam. 'Devrim nedir, demokratik devrim, çağımızda devrimler ne hal almıştır' gibi o uzun tartışmaya girmeden, sadece hızlı bir şekilde Arap-Ortadoğu dünyası çerçevesinde birkaç hatırlatma yapayım. Arap Baharı ya da Arap devrimleri diye takdim edilen hareketlerin doğduğu ülkelere baktığımızda; bu topraklar gerçekten toplumsal dinamiklerin baskılandığı ve bu baskıların sürekli ertelendiği ve ertelendiği için giderek daha da yoğunlaşarak devam etmek durumunda kaldığı toplumsal-siyasal bir hal içerisindeydiler. Bu hareketlenmeyle demokratik dinamiklerin ve taleplerin sokağa çıktığı, sesini duyurma imkânı bulduğu ve hatta kontrolü ele geçirme hissini uyandırdığı doğrudur. Fakat bu sürecin seyri bize hiç de siyaseti kendi ellerine almak isteyen, toplumsal bir dönüşüm tablosu sunmuyor. Özellikle Mısır'da, yaygınlaşan süreç içerisinde birtakım çelişkiler su yüzüne çıkınca, *"devrim, devrimcilerin veya Tahrir meydanındakilerin elinden çalındı"* söyleminin

den de bahsetmiyorum. Çünkü *“acaba çalınacak bir şey var mıydı”* diye düşünmek lazım ondan önce.

Kürtlerin Tahrirleri neden görülmedi?

Bana sorarsanız bu çok da demokratik, toplumsal gibi bizim temenni ettiğimiz kavramlar içerisinde izah edilmesi zor bir seyir izledi. Şöyle ki, öncelikle bütün bu hareketlenmelerin –Libya meselesini bile bir tarafa bırakıyorum– en çok Ortadoğu’daki demokrasi ve özgürlükle hiç alakası olmayan muhafazakâr Arap rejimleri tarafından desteklenmiş olması dikkat çekici. Batı tarafından desteği şimdilik konu etmiyorum bile... Bu olaylar başlar başlamaz, oradaki muhalif, eleştirel çevreler değil de ana akım medyanın, Times’ın, CNN’in, *“yaşasın, desteklediğimiz rejimler çöktü, halk devrimini gerçekleştirdi”* söylemini benimsemesi izah edilir bir şey değildir mesela. Biraz arkasına baktığımızda, Batı’nın, Mübarek rejiminden desteğini çoktan çektiğini görürsünüz. Hadi o kadar da izlemiyoruz Ortadoğu’yu; sadece bir televizyon seyircisi bile olsak Batı’nın *“ah işte biz bunları boşuna desteklemişiz, Arap halkı bize doğruyu gösterdi”* söylemini ben çok ikna edici buluyorum.

İkincisi; Suriye BAAS’ından bile çok geri olan Suudi Arabistan ve Körfez Emirlikleri ve bilhassa Katar’ın neden bu işin başını çektiği, neden bu kadar kendi dışındaki Arap ülkelerindeki halkların özgürlük mücadelesine baş koyduğu izah edilebilir bir şey değildir. Katar’ın müdahalesi ve desteği bugün artık bir söylenti filan değildir; açıkçadır, diplomatik çerçeveler içerisinde de gerçekleşmektedir. Onun ötesinde, bunlara Arap basınında bile *“El Cezire devrimle-*

ri” deniyor. El Cezire’nin rolü inanılmaz boyutlarda. Nüfusunun büyük çoğunluğu bir tür ücretli köleler olan, bunların hiçbir insan hakkı olmadığı Katar’da *“özgür”* bir Arap kanalı yayın yapıyor! Bunu görelim. Şunu biliyoruz ki; bir toplumda bir dinamik ortaya çıkınca, orada hemen dünya çapında bir dikkat kesilme olmuyor; kameralar oraya yöneltilmiyor. En çok Kürt meselesinden biliyoruz. Bazı arkadaşlarımız, *“Diyarbakır’da neden terör oldu da, Tahrir olmadı”* diye utanmadan yazabildiler. Diyarbakır’da bir sürü Tahrir oldu, yıllardır oluyor, fakat hiç birine kamera falan gelmedi. Türkiye’yi, özellikle Kürt mücadelesini takip edenler, en çok bu soruyu sormak zorunda olanlardır. Ben Kürt siyasi çevrelerinin de bu Arap Baharı meselesini algılamalarını ve analizlerini de doğrusu çok isabetli bulmuyorum. Hepimiz, sol, sosyalist kökenli insanlar olarak, tabii ki halk hareketlerine sempati ile bakıyoruz; öyle temenniler içerisindeyiz; *“halklar uyanсын, kaderini eline alsın”* diye düşünüyoruz. Fakat *“realite bu mudur, değil midir, bizim temennilerimiz gerçekleşiyor mu”* diye sormak zorundayız. En çok sorması gerekenler de Kürtler. *Biz bunların on katını yapıyoruz da niye bize hiç kamera gelmiyor, niye böyle dünya yıkılmıyor”* diye sormaları gerekiyor. Güneydoğu’da binlerce insan hapsilere giriyor, operasyonlar devam ediyor, bir pankart açan çocuk hapse giriyor, polis tarafından dövülüyor, gösteri yapan küçük çocuklar, çocuk yaştaki gençler hapse giriyor. Tahrir’i de böyle kriminal bir sahne haline getirebiliriniz. Nitekim daha sonradan getirildi de...

Şu an gelinen nokta itibarıyla, değil mi ki bizde her şey askerî vesayetle açıklanır hale geldi, Mısır’daki çelişkiler de bu çerçevede açıklanır oldu. Oysa ki şu an Mısır’da sadece askerî konsey, bürokrasi, geçiş konseyi yok; askerî konseyin en baş müttefiki ve destekçisi Müslüman Kardeşler de var. Asıl çoğunluğu seçimlerde alan grup Müslüman Kardeşler ve hâlâ Tahrir’de sokaklara çıkmış ve askerî konseye itiraz eden insanlara mikrofon uzatıldığında polis şiddetli bir şekilde bastırıyor... Müslüman Kardeşler, *“Biz bir düzen kurduk yavaş yavaş geçiş yapacağız, seçim yaptık, oyların çoğunu da aldık, ben razıyım siz niye hâlâ sokağa çıkıyorsunuz?”* diyor. Çünkü Müslüman Kardeşler iktidar paylaşımında önemli bir rol almıştır. *Arap devrimleri ve halkın şahlanması* dediğimiz şey de bu.

İkincisi; Abbas Vali, *“bunlar ilk kez emperyalizm karşı hareketler değil”* dedi ve bunu olumlu manada söyledi. Şu bakımdan haklı; gerçekten Arap dünyasında, *bütün sorunlar emperyalistlerin işidir, başımıza gelen her şeyin sorumlusu Batı’dır, emperyalizmdir*, gibi uyuşturucu gibi işleyen, pasifize eden, apolitikleştiren bir yaklaşım vardır. Bu gerçekten de yadırganmalıdır. Daha aktif, politik bir ham-

lenin yapılmış olması bu anti-empyrializmle kendini sınırlandıran pasif halin, ona geçmesi olumlu bir şey olurdu... Anti-empyrialist söylemlerin tamamı anti-İsrail'dir de. Meydanlarda çok fazla dile dökülmeyen anti-İsrailcilik var... Arap dünyasında çok köklü, "bütün kötülüklerin anası İsrail'dir" anlayışı var oysa. Bu Müslüman Kardeşler'e de özgü değil. Dünya görüşü, tahayyülü, terminolojisi bu olan bir toplumda, "ilk defa anti-empyrialist söylemin kısıtlarından kurtuldular, her şeyin suçunu bir yere yıkmaktan vazgeçtiler" demek nasıl tarif edilir, bilemiyorum.

Keşke imkânımız olsa da bu *Arap Baharı, demokrasi, demokrasi rüzgârı* meselesini uzun boylu konuşabilesek. Gerçekten de çok fazlasıyla komplocu bakış arasına sıkışmış bir durumda bu konu. Bu da meseleyi doğru düzgün kavramamızı ve tartışmamızı engelliyor. Bakın Bahreyn'de de aynı şey oldu. Sayın Abbas Vali, "Batı desteğinin şartlarının bir tanesi İsrail'in güvenliği" dedi; evet doğru, bir tanesinin de muhafazakâr rejimlerin bekası olduğunu ve o yüzden Bahreyn'deki toplumsal harekette tam tersi reaksiyon verdiklerini söyledi. Çünkü Bahreyn çok göze batan, sürekli bu çelişkiyi açığa çıkaran bir örnek olduğu için ister istemez gündeme geliyor. Sayın Vali'nin izahı, Batı buradaki petrol akışını devam ettirebilmek üzere Sünni monarşilerden yana tutum takınıyor şeklinde. Bahreyn bunun örneği değil sadece. Arap Baharı'nın çok önemli belirleyicilerinden biri, bir alt faktör olarak bahsedilen, İran'ın başını çektiği bir eksen var Ortadoğu'da. Anti-Batı bir cephe var. Kendi içinde son derece sorunlu, politik olarak da... Dünya sistemin dışında bir yerde kalmakta direniyor. Mesele de bu ve asıl bahsettiğimiz toplu durum bu güçler dengesinin çatışması oluyor. İçinde petrol ve daha başka bir sürü şey de var. Tunus'ta petrol yok mesela. Batı petrolle ilgilenir söylemi olayları izah etmemize yardımcı olan bir söylem değil. Tam da o nedenle Bahreyn'deki gelişme, İran'ın karşı hamlesi olarak görüldü. Çünkü Şiiiler hareketlendi, onların hamisi de İran. O tehlike baş gösterdi. Sadece Emir'den yana çıkmak falan değil yani. İnanıyorum ki; yarın öbür gün bir sürü Emir de gözden çıkarılır, bu güçler dengesinin organizasyonu çerçevesinde... Nitekim çıkarılıyor da... Zaten Katar Emiri de böyle başa geldi. Petrol akışının organize edilmesi, bu olaylar içinde diğer çetrefilli şeylere bakarsanız daha kolay.

Suriye, BAAS ve 'özgün' muhalefeti

Suriye'deki olay da yine öyle iki kalemde anlatılacak bir şey değil. Esad rejiminin nasıl bir rejim olduğu, kişisel bir diktatörlük olduğu hepimiz için net herhalde. BAAS rejimi de degildir. '67 savaşın-

dan sonra zaten Arap milliyetçiliği çöktüğe geçti. BAAS diye bir şey kalmadı ortada. Nasır da zaten üç yıl sonra öldü. Onun fiziken ölmesi değil, ideolojik olarak çoktan ölmüşlerdi. En son 80'lerden sonra sosyalist dünya da inişe geçince, BAAS ideolojik olarak çoktan ölmüştü. Bizim basın bunu bugün keşfetti, sürekli mal bulmuş mağribi gibi "BAAS şöyle, BAAS böyle" diyor. İttihatçılıkla bağlantı kuruluyor. Oysa uzun zamandır mesele bu değildi. Tam da bu nedenle Mübarek, Esad gibi kişisel bir rejim, o beğenmediğiniz ideolojinin sahibi bile değil. Bunlar resmen kişisel diktatörlüklere dönmüştü, bunu görmek lazım.

Yine bugünlerde gösterilmeye çalışıldığı gibi, "bir Alevi klanı Suriye'yi yönetiyor" söylemini de, "bu işi bir Alevi klan meselesine indirgeyelim ve böylece izahı kolay olsun" yaklaşımının bir ifadesi olarak görüyorum. Evet, Suriye'de Nusayri azınlık çok tesirlidir. Birçok sebepten dolayı... Ama BAAS rejimi hiçbir zaman hayırhahlığından değil, pratik nedenlerden, hiçbir zaman sadece Nusayriileri kayıran bir yönetim olmamıştır. Özellikle orduda, Nusayriliği bırakın, bütün bir aile vardır. Çünkü kişisel diktatörlükler böyledir. Saddam Hüseyin Tigriti gibi. Ancak amcanızın oğluna güvenirsiniz; çember o kadar daralır ki başkasına güvenemezsiniz. Ama bu rejimden faydalanan işbirlikçi Sünnilerdir. İdeolojisiz, giderek ideolojiden uzaklaşan otoriter rejimler bir çıkar birliğine dönüşüyorlar. Bu durumu Ortadoğu'da dinler-etnisiteler-mezhepler eksenine indirgeme, bu dil içerisinde izah etme çabasının bir parçası olarak görüyorum. Nitekim şimdi muhalefete geçmiş olan, Baba Esad'ın en sadık adamlarından Abdülhalim Haddam, Sünniydi. 2005'te muhalefete geçti. Ki o muhalefet cephesi öyle bir cephedir ki, şimdiki katliamların daha büyük çaplı olan ve Hafız Esad'ın 1982'de yaptığı Hama katliamının askerî komutanı olan kardeş Rıfat Esad da şimdi muhalefetin içersindedir! Suriye'de muhalefet dediğimiz şey başlı başına bir mevzudur.

Kürtler neden bu muhalefete katılınsın ki?

Son olarak Suriye'deki Kürtlere ilişkin bir şey söyleyeyim. Suriye'deki Kürtlerin tereddüdünden, Batı dünyasının ya da Arap Baharı söyleminin çok rahatsız olduğunu biliyoruz. Türkiye'de şöyle bir karşılığı var bu rahatsızlığın; "bunlar demokrasi mücadelesine neden katılmıyorlar" diye soruluyor. Türkiye'nin bir dolaşım değeri de var, "Suriye Kürtleri Esad'ın yanında yer alıyor", diye bir taşla on kuş vurarak karalamak... Uzun süredir, "PKK'nın şu komutanı, Suriye asilli", gibi yazılıyor. Neden? Bu, "kötüler var Ortadoğu'da, bu

kötüler kazanı kurulmuşken hepsini onun içine atmak" yaklaşımıdır. Abbas Vali'nin yaklaşımı diye demiyorum ama Türkiye bunu böyle algılamaya çok hazır. O çerçeve içerisinde bakmak çok hatalı olur. Suriye Kürtlerinin neden böyle davrandığının ya da muhalefetle beraber davranmamalarının Esad'la işbirliği olduğu konusu izaha muhtaçtır. Bu izahı yapmak için Suriye Kürt muhalefeti bilmek çok gerekmiyor. Çünkü Suriye muhalefeti kendisi zaten çok sorunlu. Biz Suriye muhalefeti derken kimi kast ediyoruz? Özgür Suriye Ordusu ile anlaşamayan birçok çevre var. Özgür Suriye Ordusu'nun kimi temsil ettiğini bilmeyen çevreler var. Öteden beri muhalefet eden, çok büyük bedeller ödemiş çevreler...

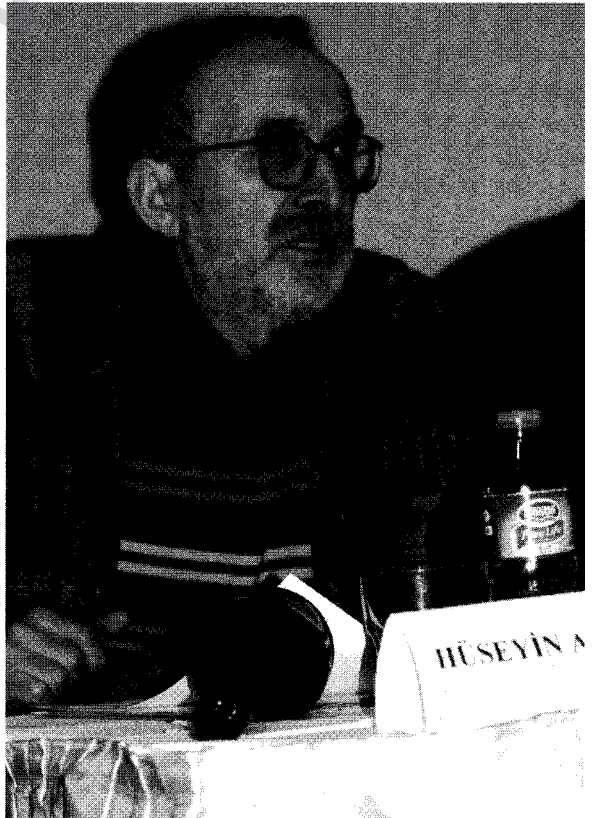
Yine, Kürtlerin muhalefete katılmamasının haklı gerekçelerinden biri olarak, *"Suriye Arap Cumhuriyeti"* terimine muhalefette ısrar etmesi gösteriliyor. Sayın Abbas Vali bundan bahsetti. Burada bir çelişki yok mu? Hani bu muhalifler, artık Arap nasyonalizminden falan çok uzaklaşmışlardı. Katılıyorum. 50'lerin, 60'ların Arap nasyonalizminden eser yok, olmasına da imkân yok. İyi ki de yok. Ama tamamıyla devre dışı kalmış değil. En güzel göstergesini de kendileri verdi. Şu andaki muhalefet, Esad rejiminin Suriye Arap rejimi paradigmasından devam ediyor. Muhalifler neden bu isimden bahsediyor? Suriye'de de bir isim var arkadaşlar, Türkiye'deki gibi bir çetrefil de yok. Türkiye'nin isminde, Türk var bu nedenle bir tartışmaya olduğunda, *"bütün ülkenin ismini mi değiştireceğiz"* diyorsunuz. Suriye'de böyle etnik gönderme yapmayan *Suriye* gibi bir isim var. Arkasına neden Arap ekliyorsunuz? Bunda ısrar ediyorsunuz, Kürtler de itiraz ediyor ve bunu "küçük" bir faktör olarak ele alıyorsunuz. Bu önemli bir şey... Kürtlerin itirazı açısından değil ama muhalefetin tabiatını anlamamız açısından.

Bu muhalefete sadece Kürtler katılmıyor, doğrudan katkı sunmuyor değil. Suriye'deki öteden beri tanınan bilinen bir sürü muhalif, bu muhalefete karşı çıkıyor. Taktikleri birbirine uymuyor. Suriye muhalefeti, Batı dünyasının ve Türkiye'de bildiğimiz muhalefet hareketi, tekil bir hareket değil. Bizim prim verdiğimiz muhalefet, dışarıdaki sürgündeki muhalifler tarafından sorunlu bulunan, anlaşılmayan, taktikleri birbirine uymayan hatta Suriye'de birtakım muhalifler tarafından asıl muhalif faaliyetleri bloke eden, işi şiddete döken ve dolayısıyla da mecrasından çıkaran bir hareket olarak görülüyor. Dolayısıyla, *"Suriye'de böyle hayırhah bir muhalefet hareketi var ve Kürtler de niye buna katılmıyor, katılsalar çok iyi olur"* demenin çok fazla bir anlamı yok. Bunu yapmadıkları için Kürtlerin etnik çizgide davrandıklarına işaret etmek de son derece konuyu anlamamızı engelleyen, itham edici bir yaklaşımdır diye düşünüyorum.

HÜSEYİN AYKOL: Özellikle Arap Baharı konusunda Sayın Nuray Mert'le hemen hemen aynı şeyleri düşünüyoruz. Mutlaka nüanslar var. Bana göre bu olay 1990'larda başladı. 90'larda *reel sosyalist* sistem yıkıldı ve ardından ABD ve müttefikleri ama esasen ABD, tek kutuplu dünyanın sahibi olarak tek başına kaldı ve şöyle dendi; *"reel sosyalist sistemin olduğu zamanda iki dünya anlayışı yarış halindeydi ve biz mecburen bazı diktatörleri onlara karşı desteklemek zorunda kaldık; artık bundan sonra onlara gerek yok, biz bütün dünyada bundan sonra demokrasi istiyoruz."* Gerçekten de bunu iki türlü yaptılar. Somali'de bir diktatör vardı, *"hemen bunu yıkmamız lazım"* dediler, dünyanın "demokrasiye" gelmesi açısından ilk adımdı. Televizyon kameraları eşliğinde çıkartmalar yapıldı, bizim buradan Çevik Bir'i falan gönderdiler, yemek yapması için! Ama bu işgal harekâtı ve o ülkeye demokrasi getirme harekâtı, onlar için çok büyük bir hayal kırıklığı ile bitti. Dediler ki; *"demek böyle olmuyormuş, başka bir şey denememiz lazım."*

Bölge'ye atılan Amerikan kazığı

İkinci deneme de Filistin'de oldu. Filistin'de dediler ki; *"FKÖ (Filistin Kurtuluş Örgütü) silahtan vazgeçmiş ama Hamas diye bir örgüt yükseliyor, İsrail'e karşı silahlı mücadelesini devam ettiriyor. Hamas'ta"*

sistem içine almamız lazım, bir seçim yapalım, o da girsin meclise, muhalefet partisi olsun, FKÖ ile birlikte Filistin'i yönetsin." Seçimler yapıldı. Hamas birinci parti oldu ama ne FKÖ iktidarı bırakmak istedi ne de Hamas'ın fiilen kurduğu hükümetin çalışması engellendi. Ondan sonra İsrail bakanları tutukladı, tanımadı, AB Hamas'ı tekrar terörist örgüt ilan etti. Böyle de olmuyordu. Bu anlamda dünyaya demokrasi getirme konusundaki bu yaklaşım sönmüldü. Bunun ürünlerini sadece Latin Amerika'da aldık. Orada ne yaptılar? Gidip faşist diktatörleri yıkmadılar ama en azından seçimlere müdahale etmediler. Faşist iktidarı korumadılar. Zaten 200 yıllık demokrasi geleneği olan Latin Amerika'da çoğu eski gerilla lideri hükümetlerin başına geldi. Bunların ne kadarı sol ne kadarı değil ayrıca tartışılır, konumuz o değil. Ama ABD'nin dediği yeni dünya düzeninin somut ürünlerini oradan aldık.

Şimdi Ortadoğu'ya gelince; işte Somali olmuyor; Filistin'de seçimler deyince Hamas geliyor. O aralarda Mısır'ı da zorlamışlardı. "Mısır'da seçim yapsan, Müslüman Kardeşler gelir" dediler. Nitekim oldu, geldi de. Hatta daha fazlası varmış. Selefilere var. Adam kızınca parlamentoda ezan okuyor! Müslüman Kardeşler kim? Tunus'ta olacağı bekleniyordu. İşte AKP çizgisi olduğunu söyleyen Müslüman Kardeşler'in bir kolu olan hareket, birinci parti oldu. Yani seçimler de olmuyordu. Bu anlamda, yeni dünya düzeni sönmüldü. Ve İkiz Kulelere saldırıyla ABD'nin konsepti tamamen değişti. Önce BOP, sonra GOP ile buraya fiili olarak savaşa müdahale etmek gerektiğini duydular ve uzun süren bir Irak işgali oldu. ABD buradan 2011 itibarıyla çekildi. Ama bana göre Suriye'de çıkarılmak istenen savaşın esas gayesi odur; Bahreyn'e müdahalenin gayelerinden biri odur. ABD çekilirken biz şunu düşünüyorduk; tamamıyla çekilmeyecek, Güney Kürdistan'da çok büyük bir üssü olacak, sonuna kadar Güney'deki Kürtleri koruyacak... Ama öyle yapmadılar, gerçekten çekildiler. Şu anda Irak'ta ordu yok, çok ciddi bir özel ordu var. Polis yerine çatışan adamlar; ama ordu yok.

Bana göre, ABD giderken bölgedeki halklara çok büyük bir kazık atarak gitti. Suriye'deki müdahalenin sonuçları onu verecek. İngilizlerin bir sınır çekip Kürtleri dört ayrı devlete emanet etmesi gibi. Ve o dört ayrı devlet şimdiye kadar bir türlü demokrasiye geçemedilerse, kendi kendini yöneten onurlu devletler olmadıysa, "Kürtler sizin emrinizdedir, onları siz kullanın, yönetin aman kafalarını kaldırmassınlar" dedilerse...

Türkiye'de demokrasi yoksa Cumhuriyetin kuruluşundan beri sebebi odur; İran'da Şahlık odur; sonrası gelen İslamcılarının durumu odur. Saddam'ı zaten önce kendileri kullandılar, sonra sattılar. Şimdi de sıra Esad'a geldi. Ama dediğim gibi İngilizlerin attı-

ğı bu kazık hâlâ devam ediyor. Başkasını ezen bir ulus nasıl kendisi de özgür olamazsa, biz Türkiye'de Türkler özgür olmadık şimdiye kadar. Ama bundan sonra süreç devam ederken atılan kazık daha büyük. İngilizlerin attığı kazığa benzeyen bir kazık, ABD tarafından bu bölgeden çekilerek yapıldı.

Türkiye'ye kanlı bonus!

Önümüzdeki süreç, ne kadar süreceği belli olmayan, asırlardır çok kanlı bir şekilde sürmüş ve bundan sonra sürececek bir savaş başlatılıyor. Sünni-Şii savaşı! Bahreyn'e müdahale de odur. Suriye'de müdahale de odur. Suriye'de başlayacak ve bitmeyecek müdahalenin sonucunda, Hizbullah için içine girecek. İran sonuna kadar olacak. Burada faktör olarak pazarlar anlamında Çin'in ve Rusya'nın, Suriye'yi korumasının çok fazla sürebileceğini sanmıyorum. Onlar bir şekilde pazarlık yaparlar, aldıklarını aldıktan sonra çekilebilirler. Burası Hizbullah'a, Suriye'deki Alevilere, Nusayrilere ve İran'a kalacak ve bu eksen, Suudi Arabistan'ın başını çektiği Sünni eksenle savaşı sürdürecektir. Buraya Türkiye'yi de katmak istiyorlar ve onlar da zaten girmeye çok teşne gözüküyorlar. Bana göre Erdoğan'ı bu şekilde pohpohlayanlar, Türkiye'nin yeni bir emperyalist güç olacağını, en azından onlara yakın bir güç olacağını empoze ederek bu bataklığa çekmeye çalışıyorlar ki bu aslında ekonomisi, ordusu batmış bir Türkiye'dir. Bu anlamda Suriye'ye girmiş bir AKP iktidarı kalacak ama biz de çok çekeceğiz. Onlarca, binlerce asker ölüsü gelecek. Ekonomisi falan da darmadağın olacak. Onlar açısından, zaten bizim bir şeyimiz yok! Böyle bir gidişat var bana göre...

Bence Erdoğan'a şunu dediler, ki zaten her gün görüşüyorlar; "Bu Suriye işini bizim adımıza yap, sana bir bonusumuz var. Güney Kürdistan'dan hiç çekilmeyeceğini düşündüğümüz ABD'nin yerine gel sen otur." O Güneydeki devleti yıkmak anlamında değil ama her anlamda kontrol etmek için. Şu anda ekonomik olarak zaten kontrol ediyorlar; biliyorsunuz MHP'nin bile orada yatırımları var. Barzani'nin sıkışması ve Ulusal Konferansı sürekli ertelemesinin nedeni, Ankara PKK ile anlaşabilir mi, anlaşırsa biz bu konferansı yapabiliriz, diye düşünüyor olmalı. Suriyeli muhalifleri, daha doğrusu Kürt kesimini çağırıp da orada PYD'nin, PKK çizgisindeki partinin çağırılmaması... Bu anlamdaki Barzani'nin ben sıkışıklığını anlıyorum. Gerçekten zor bir durum...

Ama bana göre Erdoğan'a verilen bir tuzak var. Kendisini, AKP'yi, Türkiye'yi gerçekten dibe batırarak bir şey. Bu konuda da söylenen şu tabii; "Suriye'yi bizim için halledebilersen oradaki Kürtlerin yeni bir statü kazanmasını sen engelleyebilirsin. Artı, dediğim gibi, daha bonuslar var; Güney Kürdistan..."

2. oturum

ORTADOĞU'DAKİ GELİŞMELER ÇERÇEVESİNDE
TÜRKİYE VE KÜRT SORUNU

GENÇAY GÖRSOY - ASLI AYDINTAŞBAŞ - CENGİZ ÇANDAR - GÜLTAN KIŞANAK

GENÇAY GÜRSOY: Bugün tartışacak konuşmacılardan ikisi gazeteci, Aslı Aydıntaşbaş ve Cengiz Çandar. İkisinin de bu konuda önemli birikimleri var ve diğer konuşmacı Gültan Kışanak. İki gazeteci arkadaş Ortadoğu meselesini oldukça paralel yorumluyorlar. Dolayısıyla tartışmanın asıl odağı Gültan Kışanak olacak.

Ben toplantıyı modere eden olarak sadece bu konuda iki gözlemimi size aktaracağım. Bundan üç ay kadar önce Cezayir'de uluslararası bir toplantıya katılmıştım. Toplantının konusu Ortadoğu ve Kuzey Afrika'daki dış müdahalelerdi. Henüz Libya'da Kadafi düşmemişti, Mısır'da iktidar henüz tam değişmemişti. Tunus'ta ben Ali rejimi bitmişti. Toplantıyı düzenleyen Cezayir İşçi Partisi, Cezayir'de yüzde 6 oy almış ve parlamentoya 26 milletvekili sokmuş, Troçkist bir parti. Toplantıya 600 civarında Kuzey Afrika ve Ortadoğu temsilcisi katılmıştı. İçlerinde sendikacılar ve politikacılar vardı. Batı'dan daha çok dünya Troçkist hareketinin temsilcileri vardı. Toplantı oldukça gerilimli geçti. Her ne kadar toplantının genel atmosferi dış müdahalelere karşı bir eksen üzerinde yürüyor ise de, kendi ülkelerimizdeki diktatörlere karşı mücadelemizin ikinci plana atılmayacağı konusunda Mısırlı konuşmacılar, Tahrir militanları, ısrarlı tavırlar gösteriyorlardı. Suriye ile ilgili de oldukça gergin tartışmalar oldu. Biz,

Türkiye temsilcileri olarak Suriye'nin olası bir Türkiye müdahalesine maruz kalması tehdidinin altını çizmiştik ve bu konuda tebliğ vermiştik. Suriye'de muhalefet hareketinin içinde olup da, Müslüman Kardeşler'le ilgisi olmayan temsilciler vardı. Onlar da Esad'ın artık gitmesi gerektiği konusunda son derece sert yorumlarda bulunuyorlardı.

İkinci aktarmak istediğim olay; yaklaşık 1 ay kadar önce Hrant Dink Vakfı'nın düzenlediği bir toplantıda Mısırlı bir öğretim üyesi Robert El Mahdi, Mısır'da bir devrim olduğunu ısrarla ifade ediyordu. Henüz iktidarı elde edecek aşamalara gelmiş, kazanmış bir devrim değil ama Mısır'da işçi sınıfının da, örgütlü sendikal hareketin de Tahrir'in bir kesimi olduğu konusunda ısrarlıydı. *"Bugün biz yenilmiş olsak bile Mısır'da artık durum değişmiştir, devrimci güçler sinmeyeceklerdir"* dedi. Bu örnekleri için tek taraflı ele alınamayacağını ifade etmek için verdim. Sözü Aslı Aydıntaşbaş'a bırakıyorum.

ASLI AYDINTAŞBAŞ: Başından beri Ortadoğu'da yaşanan değişimin ve halk hareketlerinin yanında- yım. Umuyorum ki Arap Baharı bir gün ülkemize de gelecek. Şu anda çelişkiler içeren süreçte, bu coğrafya bir şekilde değiştiğçe ve diktatörler yıkıldıkça, Türkiye'de mevcut anti-demokratik uygulamalar bitmek zorunda kalacak.

Soğuk savaş kalıntısı düzen bitiyor

Niçin değişimin tereddütsüz yanında olduğumu anlatayım. Birincisi; soğuk savaş bittikten sonra da Ortadoğu'da devam etti. Kimdir Hüsnü Mübarek? Batı bloğunun ve özellikle ABD'nin desteklediği bir diktatör. Zamanında istikrar namına ayakta tuttuğu bir rejim... Suriye'deki BAAS rejimi nedir? Sovyet rejiminin zamanında bölgedeki Amerikan etkisine karşı desteklediği rejim... Bu rejimler zamanın ruhunun değiştiğinin ve artık istikrar namına diktatörlerin ayakta tutulduğu bir düzenin mümkün olamayacağına farkına varamadılar. İstikrar namına Batı'nın ya da zamanında Sovyetlerin ayakta tuttuğu diktatörlerin zaten gitmesi gerekiyordu. Halkların talebi bu yöndeydi. Mısır'da Hüsnü Mübarek'i seven yok. Bence şu anda Suriye'de de durum farklı değil; nüfusun büyük çoğunluğunun Beşar Esad'ın gitmesi ve tek parti rejiminin değişmesi gerektiği konusunda tereddüt yok. Haliyle, "bu değişim niye var" diye oturup ağlamadım; "yetmez ama evet" dedim. Mısır'ın seçim sonuçları, Libya'da maalesef hoyrat bir dış müdahale olmuş olmasıyla birlikte Libya'lıların da değişime yandaş olması benim açımdan büyük tabloyu değiştirmedir. Bu soğuk savaş kalıntısı düzen zaten gitmeli. İnsanlar her gün 15-20 kişinin rejim tarafından öldürülmesine rağmen sokaktalar. Elimi vicdanıma koyup, "hürriyet ve onur" diyen genç insanların yanında olmak dışında bir seçenek düşünmem.

Tek bir şablona uymuyor tabii ki, Libya'da olanlar ortada. Birçok yanlış da yapıldı. Ama Kaddafi o kadar hoyrat bir adamdı ki "Bengazi'de sizi fareler gibi ezeceğim" dediğinde, insanlar büyük bir nefretle ve çaresizlikle "dış müdahaleye evet" dedi.

Ben Bengazi'de olsaydım, "Amerikalılar, Fransızlar, Çinliler kim gelirse gelsin beni kurtarsın" derdim. Irak'ta, özellikle Kuzey Irak'ta çok vakit geçirdim. "Saddam'dan kurtulmak için" diyen bir halk kitlesinin hissiyatını bilen birisi olarak tutup da ben Bengazi'deki adama, "sen niye NATO'yu çağırдың" diyemiyordum.

Bence Suriye en şanssız ülke, çünkü aynı anda ülkenin her yerinde insanlar sokağa dökülüyor. Müslüman Kardeşler karakteri olan bir ayaklanma değil. Çünkü Müslüman Kardeşler'in 1975'ten 1982'ye kadar rejimin ağır baskısı altında kaldığını, 30 yıl önce Hama şehrinde 20 bin kişinin öldüğü bir bombardıman altında hizaya getirildiğini unutmamalıyım. Müslüman Kardeşler karakteri olan bir ayaklanma yok. Ne var? Genç insanlar var. Kimi İslami duygularla hareket ediyor, kimi sadece özgürlük, kimi twitter, kimi tamamen farklı bir dünyada yaşamak ve gelecek istedikleri için sokağa çıkıyor. Bu duruma yalnız destek verebilirim, sempatiyle bakabilirim. Suriye'de yaşanan, Arap bireyinin, "artık birey olmak, internette kendimi anlatmak ve başka bir partiye oy vermek istiyorum" demesidir. Haliyle Suriye konusunda solun bir kesiminin bu kadar mütereddit olmasını ve Suriye'nin AKP ya da İslamcılara devredilmiş olmasını anlamıyorum. Asıl sahiplenmesi gereken sol olmalı.

Türkiye'nin iki yüzlü çelişkisi

Onun dışında, Ortadoğu'daki diğer ülkelerin durumu var. Türkiye'nin dış politikasında şu aşamada bir çelişki var. Bir yandan dışarıda değişimden yana olduğunu söyleyen bir AKP hükümeti, öte yandan içeride baskıların arttığını görüyorum. Özellikle Kürt hareketine yönelik artan tutuklamalarla açılımın tamamen durması ile siyaseten frene basma durumu var. Bu çelişki kaldırılabilir, sürdürülebilir, ahlaken kabul edilebilir bir durum değil. Haliyle her fırsatta bu çelişkiyi Ankara'nın gözüne sokmak lazım. "Dera'da tırnakları çekilen 13 yaşındaki çocuğun, Humus'ta öldürülen kadınların, Zebadin'de bombalanan insanların yanındayım" diyorsun da nasıl siyasi nedenlerle Türkiye'de bu kadar insan ve gazeteci gözaltında olur? Bu çelişkiyi hükümetin gözüne sokmak lazım. "Neden böyle bir dış politika güdüyorsun" diyerek değil. Genel hatlarıyla yanlış bir dış politika güdüldüğünü düşünmüyorum. Bununla baş etmenin yolu, "nasıl oluyor da içeride bunları unutupyorsun" demektir.

Kürt meselesinde hükümetin geldiği nokta vahim. Bu konuda tereddüt yok. Hapiste 100 gazetecinin olduğu bir ülke, başka bir ülkeye model olamaz. Açılım ilk başladığında çok karşı çıkanlar oldu, soldan da oldu. Açılımın ateşli destekleyicile-

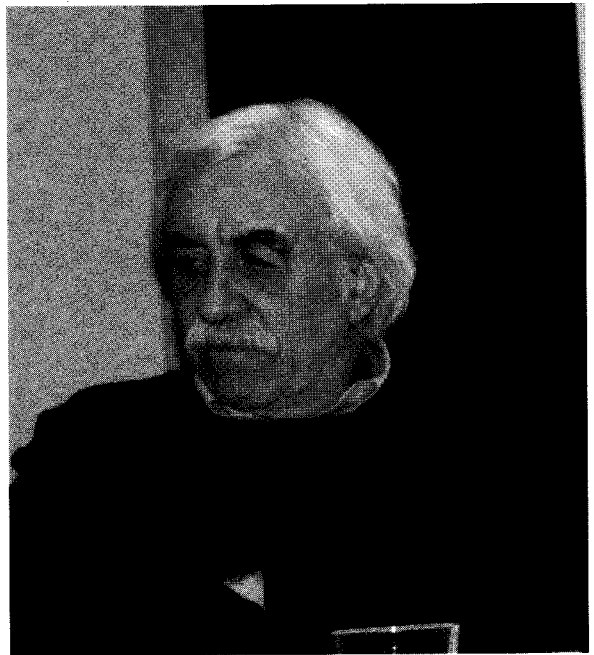
rindendim. Çünkü meselenin ancak siyasi müzakereler sonucunda çözülebileceğine inananlardıyım. Bugün de öyle düşünüyorum. Doğru olan Habur'du. Doğru olan siyasi müzakereler ve el sıkışma sonucunda bu meselenin silahlı silanma yoluna gitmesi idi. Bugün içinden geçtiğimiz karanlık döneme rağmen hâlâ ümidimi kaybetmiş değilim. Çünkü Türkiye'nin dışarıda yansıttığı ile içeride yansıttığı yüzü arasındaki çelişkinin sürdürülemez olduğunu düşünüyorum. Geçenlerde Davutoğlu'nun Washington gezisini izledim. Türkiye her yerde "Türkiye modeli"ni satıyor. Satsın. Amerikalılar da hükümete şu an bayılıyorlar. Ortadoğu'daki değişimden, Mısır'daki seçim sonuçlarından oldukça tedirginler. Amerika seçimlerine kadar herhangi bir şey yapmak istemiyorlar. Suriye konusunu mümkünse Türkiye halletsin istiyorlar. Oportünist bir politikayla şu anda Ankara'yı el üstünde tutuyorlar. Dışişleri Bakanı'na kırmızı halı serildi. Ama Dışişleri Bakanı medyayla bir araya geldiği ilk anda gazetecilerin sordukları ilk soru Türkiye'deki ifade özgürlüğü oldu. Ne zaman ki kamuoyuna açık bir konuşma yaptı üniversitede; Kürt meselesi üzerine 5-10 tane soru geldi. Ne yapacağını şaşırı. Türkiye'de yaşanan durum bir sır değil.

BDP'nin temsil ettiği Kürt hareketinin Ortadoğu'daki değişim konusunda fazla sessiz olduğunu düşünüyorum. Burada konuşmacı olarak ben değil, Suriyeli muhaliflerden biri olmalıydı. Belki Irak'taki Goran hareketinden biri olmalıydı. Bu bir BDP eleştirisi değil, çünkü partinin başında çok dert olduğunu ve gerçekten olağanüstü bir mücadele verdiklerini biliyorum. Ama Ortadoğu'ya biraz daha açık, oradaki değişimi biraz daha anlamaya çalışan, biraz daha kucaklayan bir Kürt hareketi görmek isterim. Özellikle Suriye bağlamında, yeterince değil, hiç tavır alınmaması ve ülke içinde bu değişim ve devrim -devrim olduğu konusunda hiçbir tereddüdüm yok- konusunda mütereddit olunmasının yanlış olduğunu düşünüyorum. İkincisi de Ortadoğu'da gençler bambaşka bir metodolojiye geçiyor. Bu internettir. Twitter'i biraz küçümsüyoruz ama insanlar artık direnişlerini, seslerini dünyaya ayrı kanallardan, ayrı hatlar kurarak iletebiliyorlar. Bu konuda da Türkiye'de Kürt hareketinin farklı kanallar üzerinden daha yüksek sesle konuşabileceğini düşünüyorum. Bu konuda da parti mekanizmasının kendi insanlarına sahip çıkması doğru ama dünyaya mesajı çok az. İletişim kanallarını daha farklı biçimlerde kullanmamız gerektiğini düşünüyorum. Bazen bir fotoğraf, bazen twitter'da aktif olan, yurtdışında yazı yazan, konferanslarda konuşan bir insan Türkiye'deki birçok eylemden daha etkili olabiliyor. Haliyle Kürt hareketinin gerek Batı ile ilişkiler bazında, gerek Ortadoğu ile ilişkiler bazında daha

enternasyonal olması gerektiğini düşünüyorum. Şu an zorluklarının farkındayım ama mesaj olarak son sözümü söyleyeyim. Arap Baharı'na burun kıvrmanın, çünkü insanların onur mücadelesini desteklemek lazım; ikinci sözüm de bunun bir parçası olun.

Bir Amerikan imali; 'Arap Baharı'

CENGİZ ÇANDAR: Aslı benim söyleyebileceğim birçok şeye tercüman oldu. Tekrar olmasın diye başka bir açıdan konuya yaklaşmaya gayret göstereyim. Öncelikle şunu söyleyeyim; başından itibaren gerek Türkiye'de, gerek Avrupa'da, gerek ABD'de ve birkaç kez de Ortadoğu'nun çeşitli ülkelerinde konuşmakta olduğumuz gelişmelerle ilgili toplantılarda bulundum. Her seferinde ilk söylediğim burada da ilk söyleyeceğim olacak. *Arap Baharı* kavramından fevkalade rahatsızım. Bu genellikle Amerikan medyasının icadı. Amerikalılar son yıllarda biyolojik ve ekolojik kavramlarla toplumsal ve siyasi olayları tanımlama gayreti içine girdi. Tabii Amerikan medyasının iletişim alanındaki egemenliği nedeniyle de onların etiketleri, her yere hızla yayılıp kabul edilir oldu. İsimlerini de karıştırıyorum; bir yerde portakal, turuncu devrimi; öbür tarafta gül devrimi... Suriye kuvvetlerinin Lübnan'dan çekilmesine yol açan gelişmelerde, sedir bayramı dediler. Lübnan'ın bayrağında simge olarak sedir ağacı var diye. O sırada ben Lübnan'daydım, hiç kimseden sedir devrimi lafını duymadım. Sadece New York Times gazetesini, Time dergisini elinize aldığınız zaman ya da CNN'i dinlediğiniz de sedir devrimi diyordu. O sedir devriminin "gerçekleştiği" yerde, onu yapanlar öyle tanımlamıyorlardı! Keza bu, Arap Baharı; Tunus,

arkasından Mısır'la birlikte herkesin diline pelesenk oldu. Ondan sonra hiçbir Arap'tan; sokaktaki sıradan, isimsiz insanlardan Akademiya'ya, siyasi şahsiyetlerin hiçbirinin Arap Baharı lafını kullandıklarını duymadım. Ama hemen herkesin üzerinde ittifak ettiği ve söylediği kavram, devrimdi. *Devrim* diyorlardı, *Arap Devrimi*...

Bunu Devrimi olarak, Arapların kendi tanımlarına sadık kalarak algılamaya kalkarsak, o zaman gelişmelerin hem karakterini ve karakteristiğini, hem de doğrultusunu görme imkânına kavuşuruz. Bu sürecin bir yansıması olarak Arap Baharı'na özenerek Kürt Baharı'na takıldı kafalar. Arap Baharı yoksa Kürt Baharı'nı da aramayın. Çünkü Arap Baharı yok. O bir devrim. "*Arap Baharı varmış hadi bizde de olsun, biz de Kürt baharı yapalım*" dersiniz ve analojiyi doğru oturtmazsanız, pozisyonunuzu da doğru oturtamazsınız ve ufku doğru göremezsiniz.

Bu olaylar hepimizin hatırlayacağı gibi Tunus'ta bir seyyar satıcının kendini yakmasıyla tetiklendi ve kısa süre içinde Zeynel bin Ali rejiminin yıkılmasına yol açtı. Tunus'ta öyle bir süreci başlattı ki, uzun yıllar yasak ve sürgünde olan bir parti, Nahta Partisi –Rönesans, yeniden uyanış anlamına geliyor Arapça– iktidar oldu. İslami bir parti fakat İslam siyasi akımları içinde en esnek, çağdaş veya ılımlı. Tunus açısından müthiş bir gelişme. Tunus'ta tetiklenen olaylar bölgeye yayıldı. Hemen arkasından Mısır'a geldi. Mısır'da 1952'den beri hüküm süren bir yapı ve sistem var; Nasır, arkasından Enver Sedat ve arkasından en uzun ve bence en feci dönemi Hüsnü Mübarek dönemini sona erdirdi. Seçimlere gidildi, daha seçimlerin iktidar dönüşümü gerçekleşmedi. Ama seçimler yapıldı. Şimdi Haziran'da cumhurbaşkanlığı seçimi yapılacak. Bir de anayasa hazırlanacak. Burada da yarı legal hatta illegal olan Müslüman Kardeşler, Hürriyet ve Demokrasi Partisi adıyla seçimlere girdi ve kazandı. Mısır'daki değişim ve dönüşüm, bütün Arap dünyasını ve bütün Ortadoğu'yu belirleyecek önemdeydi. Çünkü Mısır, Arap dünyasının kalbi ve lider ülkesidir. Bu iş Mısır'da olursa her yerde olabilir demektir. Ne zaman olur, nasıl olur ayrı meseledir. Ama Mısır'da olması bütün bölgeye muazzam bir ivme kazandıracaktır.

O yüzden Suriye'de de bu iş başladı. Suriye, bir asayiş olayı, "*emperyalizmin bilmem nesi*" gibi anlaşılması icap etmeyen bir durumdur. Arap dünyasında yeni bir dönem ve çok kuvvetli bir iç dinamik harekete geçti. Eğer Mısır olmasaydı ya da sadece Tunus'la sınırlı kalsaydı; Suriye'de 2011'in 15 Martı'nda Ürdün sınırında Dera denen şehir-kasaba arası bir yerde başlayan ve 3 haftada onun ötesine geçmeyen olaylar bugünkü hali almazdı. Dolayısıyla bu durumu tarihi bir dinamizmin harekete geçmesi olarak görmek gerekiyor. Doğrusu o. Fakat Suriye'ye gelince işin

mahiyeti değişti. O yüzden zaten Arap baharı, Arap sonbaharı, Arap kışı gibi bir mevsimsel(!) durumla karşı karşıya değiliz. Çünkü bu dinamik özellikle Suriye'de odaklandığı noktada daha karmaşık ve çetrefil bir süreç kendiliğinden harekete geçti.

GENÇAY GÜRSOY: Mısır'daki seçim sonuçlarından bahsedecek misin; devrimden önce parlamento da 19 kadın milletvekili vardı, şimdi 9 tane var!

CENGİZ ÇANDAR: Olabilir, Türkiye'de de iç açıcı değil durum.

GENÇAY GÜRSOY: Ama Türkiye'de devrim yok!

Bu pilav daha çok su kaldırır...

CENGİZ ÇANDAR: Kastettiğim tam da bu durumla ilgili zaten. Devrim dediğimiz anda, kafalarımızdaki klasik devrim şablonlarına benzeyen ve benzemeyen şeyleri bir arada düşünmek zorundayız. Devrimden kastımız, bir çağı kapatıp yeni bir çağı açan ve sonuçlarını uzun bir tarih dönemine yayan bir gelişmedir. Ama bizim kuşak devrimden Bolşevik Devrimini anlar; 10 güne sığmıştır, Petrograd şehrinde Bolşeviklerin iktidara gelişi. John Redd'in "*Dünyayı Sarsan 10 Gün*" diye kitaplaştırdığı Petrograd'daki on gün içinde, o iktidar dönüşümü gerçekleşmiştir ama onun sonucu ortaya çıkan sosyalist blok, Sovyetler Birliği bütün dünyanın şeklini şemalini on yıllarca belirlemiştir. Etkilerini yaymıştır.

Fransız Devrimi 1789'u hepimiz biliriz; devrim tabirinin ilk kullanıldığı belki büyük tarihi olaydır, 1893-1894'e kadar sürmüştür. Çin Devrimi uzun bir iç savaşı ve ulusal kurtuluş savaşını ifade eder. Şimdi Arap Devriminin önsözündeyiz daha. Bu kalın bir tarih kitabı olacağı benziyor. Mısır da daha çok su kaldıracağı benziyor. Mısırlıların kendisi de söylüyor; sarsıntılı, canlı ama karmaşık, süresi de çok tayin edilmeyecek bir geçiş dönemi var. Ne kadar sürer? Toparlanması iki-üç yıl alır diyorlar. Bence çok iyimser bir tahmin. Biraz daha gerçekçi bakanlar "*10 yıl geçmeden Mısır yerine oturmaz*" diyorlar. Irak'ta 2004 yılında, savaştan sonra, Kürdistan'da Neçirvan Barzani ile konuşmuştum. "*Irak'a istikrar gelmesi beş yıl sürer*" demişti. Barzani bu sözleri sarf ettiği güne oranla Irak çok daha istikrarlı bir zaman yaşadı, fakat Suriye'deki gelişmelerden doğru ileri baktığımızda, Irak bildiğimiz haliyle kalacak mı, bugünkü sınırlar içinde, henüz bilmiyoruz. Zaten gelmek istediğim nokta da burası. Daha işin önsözündeyiz. Bu devrim çok uzun yıllar büyük altüst oluşlarla, karmaşık süreçlerden geçerek yol alacak. O yüzden, bugün Mısır'da 9 kadın milletvekili var, en azından seçilmişler. Önceki 19 tanesi Mübarek tarafından atanmıştı! 10 sene sonra 99'da olabilir; bire de inebilir. Bütün bunlar mümkün. Fakat içinde bulun-

duğumuz tarihi sürecin henüz baş noktalarında olduğumuz, daha bu pilavın çok su kaldıracağı gerçeğini ortadan kaldırmaz.

Tabii Suriye ile birlikte, bu Arap Devriminin cereyan ettiği alan Ortadoğu olduğu için, Ortadoğu'nun dünya sistemindeki yeri bakımından bir sürü çelişki ve çatışma bir anda tetiklendi. Şii-Sünni; Türkiye-İran; Arap-İsrail; İran-İsrail; üstü kapalı bir şekilde Türkiye-İsrail; Amerika-İran; Batı-Bölge... Tekrar Sovyetler Birliği muamelesi görmek isteyen Rusya da bir şekilde pozisyon aldı. Yine, bir süper devlet adayı olarak sahneye çıkmak isteyen Çin... Birleşmiş Milletler sistemi, Arap Birliği sistemi, onun iç çelişkileri... Hepsi birlikte Suriye'nin üzerine temerküz etmiş halde... Suriye, Suriye olsa mesele yok. Nusayri mezhebini kendine iktidar tabanı olarak almış zalim gaddar bir iktidar. Bu tür rejimler korku üzerinden kendilerini yaşatır. Hama'da 20-25 bin kişi öldü; o günden bu yana Suriye'de yaprak kıpırdamadı. Son bir senedir günde ortalama 200-300 kişi ölüyor. Şu anda 8 bine geldi dayandı bir senede ölen insan sayısı. Biz Kürt sorunumuzun insan maliyeti olarak 40 bin kişi diyoruz, dehşete kapılıyor. Suriye'nin nüfusunu, Türkiye nüfusuna orantısız olarak vurduğumuz zaman Suriye, Türkiye'nin 1984'ten 2011'e geldiği sayıya 1 yılda gelmiş durumda.

GENÇAY GÜRSOY: Cengiz bu rakamlar doğru mu?

CENGİZ ÇANDAR: Bu rakam Birleşmiş Milletlerin kayıt tutmasıyla ortaya çıktı. Bazı Suriyeliler, 2 ay önce Suriye iktidar kaynaklarının fısltı gazetesiyile tuttuğu rakamlara göre ölü sayısının 10 binin üzerinde olduğunu söylüyorlardı. Ülkenin içinde bulunduğu durum nedeniyle bir sürü insan kayboluyor. Öldü mü, ölmedi mi, nereye gitti? Arkasından koşup soramıyorsunuz, böyle bir mekanizma da yok onun hesabını tutacak.

Diyelim 8 bin. Dikiş tutmaz, bitmiştir artık olay. Ama iktidar da yerinde duruyor. Nasıl duruyor? Dünyadaki ve bölgedeki farklı katmanlı çelişkiler iç içe geçmiş ve çatışmalar üst üste yığılmış vaziyette. Fakat bunun böyle olması Suriye'de rejimin tarihi anlamda sona erdiği gerçeğini ortadan kaldırmıyor. Geçmiş olsun. Ama tekrar edeyim daha işin çok başındayız. Tarihi ve felsefi olarak bu rejimin sona erdiği tespiti başka bir şey ama Beşar Esad figürünün ne zaman, nasıl yok olacağını bilmek başka şey. Daha onu bilmiyoruz, kestiremiyoruz da.

Dünya Savaşı'ndan sonra uluslararası sistemin bu bölgeye oturduğu, genellikle dış unsurlarla – İngiltere ve Fransa– getirip yerleştirdiği düzeni daha sonra ABD ve Sovyetler Birliği devraldı. Daha sonra ABD bu sistemle baş başa kaldı. Bu sistemde

Arap halklarının bir rolü olmadı. Arap Devrimi bir dip dalga ile iç dinamikle hareket ederek yol almaya başladığı için, Aslı'nın da belirttiği 'onur' kavramı çok önemli. Mısır Tahrir'de büyük kitle hareketinin temel iki sloganından ilki, "çekil git" diyor Mübarek'e, ikincisi ise "başını kaldır"...

Kürtlere yepyeni ufuklar açılacak

1. Dünya Savaşı sonrasında kurguladığı sistemin çökmeye başladığı bir dönemi yaşıyoruz ve bu Arap Devrimi ile açılmış durumda. Ortadoğu'nun bölünmüşlüğü üzerinden oluşmuş bu sistem Kürtleri de çok yakından ilgilendiriyor. Kürtler de bu sistemle birdenbire *Irak, Suriye, Türkiye Kürtleri* olarak buluverdiler kendilerini. Nusaybin'den Kamışlı'ya gitmek için –aynı şehir, aradan bir tren yolu geçiyor– Ankara'ya gelip pasaport alıp, Şam'a oradan Kamışlı'ya gitmeniz gerekiyordu artık. Silopi'den Zaho'ya geçmek için ya kaçak yollardan geçmeniz gerekiyordu ya da iki ülke başkentleri üzerinden kurgulamış ilişkiler üzerinden gidebilirdiniz. Yani Kürtler bölünmüştü artık. İşte bu Arap Devrimi, 1. Dünya Savaşı sonrası oturtulan sistemi dağıtacağı oranda Kürtler için de yepyeni ufuklar açacaktır. Kürtlerin duruma stratejik bakması gerekiyor bu anlamda. Çünkü her devrim ne kadar uzun sürerse sürsün, zahmetli, kanlı, geri dönüşlü olursa olsun, sonuçta harita değiştirir...

Buradan hareketle bir iki şey daha söyleyip bitireceğim. Birincisi, bu *Kürt baharı* lafıyla, Kürt "eliti"nin diyeyim, fazla oyalanmamasında fayda var. Şabloncu bir şekilde, "orada Arap Baharı var, biz de burada Kürt Baharı yapalım" denilince taşlar yerine oturmaz. Çünkü Arap Baharı'nın hedefinde, gerekçelerini söyleyerek reddettiğimiz kaskatı, otokratik ve totaliter sistemler vardı. Türkiye'nin demokrasi açığı tartışma götürmez. İnsan hakları ihlalleri süren, özgürlüklere kısıtlama getiren bir ülkedeyiz ama totaliter bir ülkede, zalim bir diktatörlük rejimi altında yaşamıyoruz... Zaten Türkiye öyle bir ülke ki Kürt halkı en olumsuz şartlarda bile 36 kişiyi parlamentoya sokacak güçte. Bunları veri olarak söylüyorum. Apayrı durumlar, apayrı yapılar ve düzeyler. Dolayısıyla şablonlarla hareket etme imkânımız yok.

Bu arada Suriye'de ve bölgede işin çok başındayız. Suriye'de ne olabilir? Ne olacağını bilmiyorum. Suriye iç savaşa gidebilir zaten şimdi bir tür iç savaş var. Bunun ötesinde çok uzun yıllara dayanan bir iç savaş olmaz. Yüzde 10-12'lik bir mezhebi zeminin üzerinden iç savaş yapamazsınız. Ancak orduyla, sivil halka saldıran çeteler ve istihbarat örgütünüzle halkın çatlayacağı yere kadar zulüm yapabilirsiniz. Ama 5-10 sene iç savaş yapamazsınız. Bu rejimin

zümü de hababam süremez. Ama içerdeki dengeler bu rejimin tarihi olarak nihayete ermesi anlamına gelse de; elindeki silah gücüyle, Rusya'dan, İran'dan aldığı desteklerle kan dökmeye devam ediyor, halk da korku duvarını yıkıp direnmeye devam ettiği için bir katliamlar dönemine girmiş durumdayız. Bu ülkenin yanı başında duran, Türkiye diye bir ülke var. "Aman ha, sakın ha savaşa girmeyelim. Amerika namına falan" deniyor. ABD'nin başında şu anda izolasyonist bir yönetim var. Irak'tan çekildi, Afganistan'dan çekileceğini ilan etti. Seçim yılında zinhar oraya buraya asker göndermek niyetinde değil. Tam tersine, "siz ne yaparsanız yapın ben sizi destekleyeyim" havasında. Şu anki denklemde ABD'nin Türkiye'ye bastırması değil, tam tersine Türkiye'nin ABD'ye bastırması var. "Amerika ister biz yaparız" gibi bir durum yok. BM, Arap Birliği adale, pazı anlamında hiçbir şey. Araplar gelip Suriye'deki mezalimi durduracak değil. Dönüyor dolaşıyor gelip Türkiye'nin üzerine temerküz ediyor. Girmeyelim, peki girmeyelim, ne yapalım? Orada her gün insanlar ölüyor, göz mü kapatalım? Suriye halkı, Suriye Ulusal Meclisi, Suriye muhalefeti, Aslı'nın belirttiği gerekçelerle "Hatay ilinin sınırlarında ve 25 km derinliğinde, İklip şehrini içine alarak Halep'in yakınına gelecek şekilde tampon bölge kurun" diyorlar. "Ordunuz gelsin Şam'a yürüsün" demiyorlar. Bu hamleyi yaptığınız zaman rejimin ömrü çok kısa olur, kısaldığı anda insan kayıplarının sayısı kendiliğinden azalacak olur. Türkiye hükümeti ve Dışişleri bu fikre direnmiyor ama direndiği bir sürü adımı atmak zorunda kaldı. Bu adım gelebilir. Sonra da bütün dengeler ve Türkiye'nin konumu da değişebilir. Nihai olarak, bu bölgede 1. Dünya Savaşı sonrası sistemin altından halıyı çektiği noktada olacak şudur: Irak böyle kalsa ya da dağılsa da orada yaklaşık 20 yıldır kendini var eden; bugünkü federal Irak yapısı içinde neredeyse bağımsız bir Kürt devleti var. Irak federal olmasa oradaki Kürt antitesi ister istemez bağımsızlığa doğru gider veya mevcut bölge ülkelerinden birinin desteği ile bir statüde durur.

Suriye'deki rejimin çöküşüyle, Suriye'deki Kürtlerin bugünkü statüyle kalması da mümkün değil. Özellikle Hasleki ve El-cezire Kürtlerin çok yoğun olduğu ve Irak Kürdistanı'nın bitişiği. Arada bir tek Dicle nehri akıyor. Peki, bütün Kürtlerin yarısını teşkil eden Türkiye Kürtlerinin Irak ve Suriye'deki Kürtlerin edineceği bir statünün altında bir statüye razı olması nasıl mümkün olabilir? Bütün bu sorular açıkta duruyor. O yüzden *Kürt Baharı* söyleminden ziyade, özellikle BDP'li arkadaşların Kürt perspektiflerini ve stratejisini gözden geçirmesinde sonsuz yarar görüyorum. Gültan Kışanak'ın konuşmasını da heyecanla bekliyorum.

Kürtler 90 yıldır devrimin peşindeler

GÜLTAN KIŞANAK: Değerli arkadaşlar öncelikle *Arap Baharı, Kürt Baharı* meselesine dair birkaç söz edeyim. Sevgili Cengiz'in deyimıyla bir "*Kürt eliti*" (!) olarak en azından kendi yaşamımdan birkaç anekdot anlatacağım. Kürtlerin devrimi ya da baharı meselesi ve bölgesel, küresel güçlerin ne olduğunu anlamakta fayda var. Halkların ya da toplumsal muhalefetin özgürlük arayışında küresel aktörler ya da bölgesel aktörlerin ne yaptığını en iyi Kürtler biliyor. Çocukken Koçgiri ve Dersim isyanı sonrasında yaşananların canlı tanıklarını, birinci elden dinleyerek büyümüş bir kişi, bir "Kürt elit"iyim! Bu küçük anekdottan yola çıkarak şunu söyleyebilirim: 90 yıldır Kürtler devrimin peşindeler. Her dönemin karakteristik özellikleri farklı ama Türkiye Cumhuriyeti Devleti bu küresel aktörlerin de marifetiyle böyle tekçi bir karakterle şekillendiğinden beri, Kürtler bu durumdan muzdaripler. 1980'de de yine bu küresel aktörlerin marifetiyle başımıza sarılan darbe girişimlerini biliyoruz. Latin Amerika ve buradaki darbe işlerini de kimler planladı, biliyoruz.

12 Eylül darbesinden sonra, 1980-82'de, vahşetin en yoğun olduğu dönemde Diyarbakır cezaevinde yatmış biriyim. 1990-2000 yıllarında gazetecilik yaptım; doğrudan beraber çalıştığım 26 gazeteci arkadaşımı kaybettim. Kürtlerin baharı meselesini ise Arap Baharı ile nasıl kıyaslıyoruz, nereye koyuyoruz, bu soruyu gerçekten doğru sormak gerekir. Hem siyaseten içinde yer aldığım, hem de gazetecilik faaliyeti ile öykülerini çokça yazdığım 1990'dan bu yana, kesintisiz 22 yıldır Kürtlerin ölümüne direnişi var. Biraz önce rakamlar ifade edildi, "şu kadar zamanda kaybettiklerimizi Suriye bir yılda kaybetti" denildi. Rakamlarla çok konuşmayacağım ama hayatın gerçekleri şu ki, ilk kitlesel gösteriler 1989'da köylerde başladı. Cenaze törenleriydi. Çocuklarına sahip çıkan ailelerin doğrudan, sadece ve sadece kendi çocuklarına sahip çıkmak ve Kürtlük duygusuyla yaptıkları cenaze törenlerine

yapılan saldırılarda yaşamlarını yitirenlerin haberlerini yaptım. 1992 Newroz'u'daki katliamların, faili meçhul cinayetlerin haberlerini yaptım. Toplumsal muhalefetten bahsedeceksek, bir halk direniyor ve buradan bir devrim çıkacak meselesinde ise Kürtler bu yolu epeyce zamandır yürüyorlar ve yürümeye de kararlılar.

Ben de yüzeysel olarak yapılan Arap Baharı-Kürt Baharı kıyaslamasına karşıyım ve bu konunun daha derinlikli tartışılması gerektiğini düşünüyorum. İkincisi; eskiden, devrim süreçleri tahlil edilirken öznel koşullar, iç, dış koşullar yani dünya sisteminden başlar, tahlil eder ve içeriye gelirdik. Bu yaklaşımın hâlâ doğru bir tahlil yöntemi olduğuna inanıyorum ve Ortadoğu'daki gelişmelere bu perspektiften bakma ihtiyacı duyuyorum. Kuzey Afrika ve Ortadoğu'daki gelişmelere gelirsek, *Arap Baharı* ya da *Arap Devrimi* denerek doğrudan bir kimlik çağrıştırılarak yaşanan bir süreç var. Bu süreci doğru algılayabilmek için aktörlerin tamamını göz önünde bulundurmak gerekiyor.

Ortadoğu statükosu yıkılmaya mahkûm

Aktörlerden biri, *küresel* olanlar. Küresel aktörleri yok sayarak yapacağımız tahlilin bizi doğru sonuçlara götüreceğini düşünmüyorum. Bunlar içindeki en başat rolü tabii ki ABD ve NATO oynuyor. Artık 21. yüzyılda tek kutuplu dünyaya karşı çıkan başka güç odakları var. 20. yüzyıldan devralınan Rusya-Çin çatışmasının bölgede halen devam eden boyutları var. Bunlara da bakmak gerekir, ama şu an başat küresel aktör olarak ABD ve NATO'yu doğru tanımlamak ve yerli yerine oturtmak lazım. Onlar bu dalganın neresindeler? Bu soruyu sormadan, sadece gerçekten canı yandığı için, diktatörlerden muzdarip olduğu için, ezildiği, perişan olduğu, aç kaldığı, işini kaybettiği için, onurunu yitirmeye zorlandığı için sokakta olan insanlar üzerinden bu işi tek başına tanımlamaya kalkışmak doğru sonuçlara götürmeyecektir.

İkincisi, bölgesel güçler. Küresel aktörler çok etkili ama bölgesel olarak da Ortadoğu, güçlü aktörleri olan bir bölge. İran çok güçlü bir aktör. Arap milliyetçiliği yine öyle. Türkiye güçlü bir aktör olmaya çalışan ve tarihsel arka planı olduğunu da düşünen, bence böyle de olan bir ülke. Keza İsrail güçlü bir aktör. Bunları da görmek ve rollerini doğru tanımlamak gerekiyor.

Üçüncüsü de, toplumsal muhalefeti doğru okumak gerekiyor. Ortadoğu'da durduk yerde küresel aktörlerin, bölgesel aktörlerin iktidar kavgasından ya da projelerinden ibaret bir durum yok tabii ki. Belli bir toplumsal muhalefet ve toplumsal aktörler de var. Bunların durumunu da doğru değerlendirmek gerekiyor.

İnsanlık tarihinin, eşitlik ve adalet arayışının temsilcisi olarak tanımlamak istediğim sol pencereden baktığımızda, ki ben böyle bakmak gerektiğini düşünüyorum, şöyle bir durum var: 20. yüzyılın başında uluslararası güçlerin dizayn ettiği Ortadoğu'daki durumun sonrasında soğuk savaş yıllarında başka versiyonları ile yeni dengeler oluşturarak devam eden bu hal, sürdürülebilir değildi. Ortadoğu'da şekillenen statüko yıkılmaya mahkûmdu. Toplumsal zeminiyle, sosyal dokusuyla, kültürel ve tarihsel geçmişiyle örtüşmüyordu. Mevcut durumu değiştirecek dinamikler neler olabilir diye düşündüğümüzde, bölgenin son 40 yılına baktığımızda, sol-demokratik muhalefeti bastıran, bunları ortadan kaldırmaya çalışan küresel aktörlerin müdahalesini görüyoruz ki, burada Filistin çok önemli bir yerde duruyor. Filistin'deki sol muhalefete yönelik bastırma hareketi, tüm Ortadoğu'da gerçekten demokratik bir muhalefetin şekillenmesini baskı altına alan ve zorlayan bir durum yarattı. Toplumsal muhalefette demokratik-sol bir muhalefet örgütlenemedi ve daha çok İslami karakterli muhalefet örgütleri ortaya çıkmaya başladı. Bugün bu örgütler İslami karakterli toplumsal muhalefetin üzerine oturuyor. Evet, içerisinde doğrudan İslami hedefleri olmayan, buna karşın başını kaldıran, isyan eden milyonlar var ama ne yazık ki örgütlü ve politik bir aktör ve bir politik hedefe yönelmiş bir durum söz konusu değil. Bu durumun kendisi büyük bir problem. Küresel ve bölgesel aktörlerin yanında, demokratik muhalefetin örgütsüz ve politik programdan yoksun olması, sadece İslami hareketlerin örgütlü olmasını koyduğumuzda *Arap Baharı* nereye gidecek? Bu soruyu çok güçlü sormak ve bunun tahlilini iyi yapmak gerekiyor.

Mesele, demokratik muhalefeti örgütlemektir

Burada şöyle bir dayatma ya da ikilem içerisinde kalmak doğru değil: İsyen eden halktan mı yanasın, otoriter baskıcı rejimlerden mi? Böyle bir durum söz konusu değil. Bence soldan bakan, eşitlik ve adalet arayışının sözcüleri olarak kendilerini görmek isteyen herkesin; halkın muhalefetini, toplumsal muhalefeti çok önemseyen bir yerde durması ve oradan hareket etmesi en doğrusu. Ama küresel ve bölgesel aktörlerin pozisyonlarını da değerlendirerek bir demokratik muhalefet nasıl örgütlenabilir, gerçekten demokratik bir gelecek nasıl inşa edilebilir sorusunu çok güçlü sormak gerekiyor. Aksi takdirde bize demokrasiyi seçimlerden ibaret bir sistem olarak anlatan ve onun içerisinde de kendisine bolca hareket alanı yaratan başka aktörler görüyoruz.

Bu sıkıcı havayı biraz dağıtmak istiyorum. Bir dizide kötü karakterde bir damat var; herkes ondan muzdarip ve evden göndermek istiyorlar. Onun olmadığı bir ortamda oylama yapıyorlar. Herkes,

"Kadir çok kötü, bu evde kalmasın artık" diyor. Kadir eve geliyor, durumu ona tebliğ ediyorlar. "Olmaz, böyle bir demokrasi mi olur? Bana bir hafta verin, bir hafta sonra yeniden seçim yapalım" diyor Kadir. O bir hafta içinde; eşine çiçek alıyor, baldızın sevgilisi varmış, onu tehdit ediyor, "babana söylerim" diye... Kaynanaya başka bir şey... Birine tehdit, birine şantaj, birine rüşvet... Bir hafta sonra tekrar oylama yapılıyor ve evdeki herkes "Kadir kalsın; gitmesin" diyor! Şimdi demokrasiyi parmak hesabından ve seçimden ibaret sayarsak, demokrasinin kurumlarıyla kurallarıyla, ilkeleriyle, kendi iç temizleyici mekanizmalarıyla birlikte tanımlamazsak, bu bizi yanlış bir yere götürebilir. Ne yazık ki Türkiye'de hâlâ demokrasi seçimden ibaret olarak tanımlanıyor. Seçim sonuçları itibarıyla da çoğunluğun karar verdiği, azınlığın haklarının hukuksal, etik ve kurumsal olarak güvence altına alınmadığı bir rejim olarak çok ideal bir şeymiş gibi bize sunulmaya çalışılıyor.

Değişimin rotasını etkilemek istiyoruz

Bu değerlendirmeler ışığında şunları da tartışmak gerekiyor; "değişim, rotası baştan belirlenmiş, bir kader olarak gidiyor, o yüzden biz de bu kaderin peşine takılalım..." yaklaşımının doğru olmadığını düşünüyorum. Değişimin rotasını etkilemek ve daha demokratik bir rotaya evrilmesi için herkesin ama herkesin, az-çok, etkili-etkisiz demeden, rol oynaması gerektiğini düşünüyorum. Bu değişimi daha demokratik bir rotada ilerletmek için.

Değişimin rotası mutlaka Kürtleri etkileyecek ama Kürtler aynı zamanda bu rotayı etkilemek isteyen bir aktör de olmak istiyor. Şu anda Kürtler de örgütlülükleriyle Ortadoğu'da toplumsal muhalefetin güçlü bir dinamiği olarak artık oyun sahnesindeler diyebiliriz. 20. yüzyılın başlarında Kürtlerin böyle bir özne olma durumu yoktu. Örgütlü, kendisini dengeler içinde bir güç olarak tanımlayabilecek bir durumda değildi ve 20. yüzyılın başında kurgulanan bu yeni süreçte ezen, bölen, dağıtan, inkâr eden rejimler silsilesinin altında yaşamak zorunda kaldılar. Şimdi 21. yüzyılın başında yeni bir dizayn sürecinde Kürtlerin özne olmaya aday olduklarını, örgütlülük düzeylerinin görülmeleri gereken bir düzeyde olduğunu söylemek gerek. Hem Güney Kürdistan'daki bölgesel Kürt yönetimi, hem Suriye'deki muhalif odaklar içindeki Kürtlerin ağırlığı, hem de Türkiye'deki Kürtlerin örgütlülük düzeyi açısından durum böyle. Önemli aktörlerden biri durumundalar. Gidişatı etkileme, gidişatta kendileri lehine de sonuçlar çıkarma gücüne bir parça sahip olduklarını düşünüyorum.

Türkiye Kürtlerini hizalama operasyonu

Tabii bunu fazla abartmadan bir yere oturtmak gerekiyor. Çünkü Kürtlerin bir de şöyle bir durumu var; biraz önce konuşulurken Araplar için, Mısır'ın önemi tarif edildi ve Kürtler açısından da Türkiye'de yaşayan Kürtler ve Kürtlerin kendi coğrafya tanımlamaları itibarıyla Kuzey Kürdistan böylesi bir role sahip. Hem coğrafi olarak, nüfus olarak, örgütlü ve politik bir programa sahip olması vesilesiyle Türkiye'deki Kürtlerin böyle bir ağırlığı var. Fakat burada bir kan uyuşmazlığı var. Problemlerden birisi odur ki, bu değişimin küresel, bölgesel ve İslami tandanslı yerel toplumsal muhalefetleri ile Kürtlerin örgütlü muhalefeti arasında ciddi bir kan uyuşmazlığı var. Çünkü Kürt toplumsal muhalefeti, özellikle Türkiye'deki Kürtler açısından bakıldığında, daha sol bir perspektiften bakan ve daha başka bir gözle bir gelecek hazırlamaya çalışan bir aktör durumunda. Bence kavga bunun üzerinde kopuyor. Bu aktörü diğerlerinin hizasına çekme operasyonları yürüyor. Sanırım BDP'ye, Kürtlere, Kürt muhalefetine yönelik bu kadar pervasız bir baskının ve şiddetin de herhalde böyle bir amacı var. Sadece Kürt inkârı üzerine kurulu değil yani. Bir yaklaşım ve politik önerme konusunda farklılığı ciddi bir neden. Bunların farkında olarak politika yapmak gerekiyor.

Ayrıca, ben birçok nedenden ötürü, Kürtlere "küresel" ölçekli roller biçmenin biraz insafsızlık olacağını düşünüyorum. Tüm Ortadoğu coğrafyası içinde bu kadar büyük bir acı tarihten gelmiş, herkes Hama'daki Baba Esad'ın katliamını konuşurken burnumuzun dibindeki Uludere katliamını konuşmaya bu kadar mesafeliyken, Kürtler ne yapacak? Bu kadar büyük bir sorumluluğu ve yükü kaldırabilir mi, bunu herkesin vicdanlı bir şekilde kendisine sorması gerektiğini düşünüyorum. Yoksa Kürtlerin bu konuda politik bir programı da var. Kabaca teorize edersek: Bir BOP var, küresel aktörlerin tanımladığı; bugünkü muhalefet, 'devrim' meseleleri birazcık bunun üzerine de oturuyor. Bir de bunun karşısında Kürtlerin, *Demokratik Ortadoğu Birliği* önermesi var. Mevcut statükoların, otoriter rejimlerinin değişmesi, özgürlük alanlarının genişlemesi ve yerel, Ortadoğu'da bir demokratik birliğin oluşmasına yönelik programatik bir önerme. Ama bunu hayata geçirmek için neler yapılmalı, neler yapmalıyız? Bence herkes kendisine bu soruyu sorarak süreci daha doğru anlayabilir ve daha doğru yönetebiliriz. BDP, demokratik Kürt muhalefetine önemli bir örgütlü dinamiği olarak tabii ki bu soruların muhatapı halindedir. Bu muhatap olma durumundan şikâyetçi değiliz. Bunların ne kadarını yapabiliyor ve ne kadar daha fazlasını yapabilir BDP? Elbette bunlar önemli ve ciddi sorular. Daha çok konuşmaya ve daha çok tartışmaya ihtiyacımız var.

demokratik birlik partisi'nin (pyd) başkanı saleh mohamed:

SURİYE'YE MÜDAHALE KAOSA SÜRÜKLER

Röportaj: MURAT KUSEYRİ / Stockholm

Suriye'de faaliyet gösteren Kürt partisi, Demokratik Birlik Partisi'nin (PYD) Başkanı Saleh Mohamed, Suriye'ye yapılacak bir müdahaleye karşı olduklarını, Kürtlere ve diğer halklara demokratik özerklik hakkı tanıyan özgür ve demokratik bir Suriye kurmak istediklerini söyledi. Hem Esad rejimine hem de Suriye Ulusal Konseyi'ne (SUK) karşı olduklarını vurgulayan Mohamed, Suriye'ye yapılacak bir askerî müdahalenin ülkeyi iç savaşa, tüm bölgeyi de kaosa ve istikrarsızlığa sürükleyeceği uyarısında bulunuyor.

Güncel bir gelişmeyle başlarsak, size göre Annan Planının uygulanma şansı nedir?

Annan Planı Suriye için bir umuttur. Her gün insanlar ölüyor ve yaralanıyor. Ülke yıkılıyor. Rejimin gözü dönmüş. Şimdiye kadar hep baskı, katliam ve işkenceyle halkın mücadelesini bastıracağını sanıyordu. Son bir yıldır Anayasada değişiklikler ve kısmi reformlar yaparak ayakta kalmaya çalışıyor. Ama inandırıcılığını kaybetti. Kimse rejime inanmıyor. Beşar Esad, Annan Planını kabul edip ateşkese uyacağını söylese de halk buna inanmıyor. Ancak saldırıları fiilen durdurursa o zaman inanır. Gidişat hiç iç açıcı değil. Bir şey yapılmazsa, Suriye yok olmaya ve parçalanmaya gider. Annan Planı sayesinde belki bu parçalanmanın önüne geçilebilir. Bu plan silahların susması için, Kürt, Arap ve bölgede yaşayan tüm halklar

için son fırsattır. Rejim kendisine direnen silahlı muhalif grupları bitirmek için zaman kazanmak istiyor. Ama bunu başarması oldukça güç. Çünkü bu gruplara para ve silah sağlayan Suudi Arabistan, Katar ve Türkiye gibi ülkeler var. Bunların tutumları sorunu daha da karmaşık ve içinden çıkılmaz bir hale getiriyor.

AKP hükümeti Suriye ile neden bu kadar yakından ilgileniyor?

2007 yılında AKP hükümeti ABD ile mutabakata vardı. AKP'ye Ortadoğu'da siyasi İslamı geliştirmesi misyonu verildi. Buna karşılık da emperyalistler Türk hükümetinin Kürt halkına yönelik saldırı ve katliamlarına göz yumacaklardı. Tunus, Mısır ve Libya'daki gelişmelerde Türkiye'nin parmağı vardı. Şimdi de Suriye'de var. Bu ülkelerde halk demokrasi ve özgürlük istiyor. Emperyalizm bunu görüyor, yıpranan diktatörlerin yerine siyasi İslamı yerleştirip egemenliğini sürdürmek istiyor. Tunus'ta halk ayağa kalktı ve diktatörlüğü yıktı. Ama başa Muhammed Gannuşı getirildi. AKP iktidarının bir kopyası. Biz Tunus'a gidip görüşmeler yaptık. Demokratlarla, ilericilerle konuşmamızda bize şunları söylediler: "Bize yapılanlar size de yapılmasın. Çok dikkat edin. Bizim devrimimizi çaldılar. Sizininki çalmasınlar. Biz fedakârlık yaptık, ayaklandık ama bir baktık ki başkaları iktidara gelmiş." Şimdi de Gannuşı'ya karşı direniyorlar.

Türkiye ve AKP yıllardan beri Müslüman Kardeşlerle ilişkide. Kürt halkından korktukları için, Müslüman Kardeşlerden 1998 yılında Suriye ile Türkiye arasında Kürtlerin mücadelelerini kırmak amacıyla imzalanan Adana Antlaşmasına sadık kalmasını istiyorlar. Aynı şeyleri Suriye Ulusal Konseyi'ne de şart koşuyorlar. Kürtlerin haklarının tanınmamasını dayatıyorlar. Türk devletini asıl korkutan Batı Kürdistan'daki (Suriye) Kürtlerin haklarını almaları. Bunun Türkiye'de yaşayan Kürtleri etkileyeceğinden korkuyorlar.

Partimiz PYD'yi PKK'nin uzantısı olmakla suçluyorlar. Bu doğru değil. Kuzeyde Kürtler istedikleri gibi savaşıyor ve mücadele ediyorlar. Halk desteğine sahipler. Bizlere ihtiyaçları yok. AKP ise bizim ülkemizde cirit atıyor. 12 sene Esad rejimi ile kol kolaydı. Her türlü uluslararası anlaşma ve hukuk kurallarını çiğnedi. O dönemde halkımız üzerindeki baskı ve saldırılar daha da arttı. Bu baskıların karşılığın-

da sınırları açtılar, vize zorunluluğunu kaldırdılar. Şimdi Esad rejimine düşman oldu ama iktidara getirmek istediği muhalefete Kürtlere aynı şeyleri yaptırma istiyor.

Türkiye, Suriye'de hangi tür faaliyetler yürütüyor?

Suriye Ulusal Konseyi'ni örgütüyor. Bunlara silah ve para yardımıyla bulunuyor. Fransa, Katar ve Suudi Arabistan Türkiye'nin Suriye'ye müdahale etmesini istiyor. Türkiye bunlara tam olarak güvenmiyor. Arkasında NATO ve ABD'nin olmasını istiyor. Eğer bunların desteğini alırsa Suriye'ye anında müdahale eder.

Bunun sonuçları ne olur?

Bütün Ortadoğu karışır. Sunni-Şii, Türk-Kürt, Arap-Türk çatışması, her türlü çatışma yaşanabilir. Tüm bölgenin, bu arada da İsrail'in güvenliği tehlikeye girer. İsrail, Esad'a karşı ama yerine kendisine zarar vermeyecek bir alternatif bulamadığı için rejimin devamından yana.

PYD'nin Esad rejimine destek verdiği iddialarını nasıl yorumluyorsunuz?

Belirli odaklar, özellikle de AKP, bilinçli olarak partimize karşı spekülasyon bir kampanya yürütüyor. El Arabiye, El Cezire gibi kanallar SUK'un medyası gibi yayınlar yapıyor. Amaçları bizi tecrit etmek. Kürdistan'da örgütlediğimiz faaliyetleri hazmedemiyorlar. Halkı örgütleyerek hırsızlığı, soygunu engelledik. Biz silahlı eylemler değil kitle eylemleri örgütleyeceğiz. Silaha sarılmadığımız için bu tür suçlamaları yöneltiliyorlar. Biz Müslüman Kardeşler ve ona benzer örgütlerle birlikte hareket edemeyiz. Biz Suriye'nin parçalanmasına ve dağılmasına karşıyız. Kürtlere demokratik özerklik tanıyan özgür ve demokratik bir Suriye istiyoruz.

Hem Esad hem de SUK'a karşı olduğunuzu söylüyorsunuz? Esad karşıtı eylemler içinde yer almıyor musunuz?

Biz baştan beri Esad rejimine karşı yapılan gösterilerde yer aldık. Ama Suriye Ulusal Muhalefeti barışçıl gösterileri silahlı saldırılara dönüştürdü. Devletin kurumlarına saldırmaya, yakıp yıkmaya başladılar. Biz o noktada onlarla aramızda sınır koyduk. Biz gösterileri şimdi de sürdürüyoruz. Ama kendi renklerimizle ve kendi dilimizden sloganlar atarak. Fakat hiçbir yeri de tahrip etmedik. Aslında rejim barışçıl gösterilerin silahlı saldırılara dönüşmesini istedi. Bizi de zorlamaya çalıştılar. Gösterilere gaz bombalarıyla saldırdılar. Kürt liderlerden

bazılarını suikastlar yaparak öldürttüler. Bunlar Kürtlerin silaha sarılmalarını amaçlayan provokasyonlardı. Biz bu kışkırtmalara gelmedik. Bizim gibi düşünen demokrat ve ilerici güçlerle, sosyalist ve komünist partilerle birlikte Ulusal Koordinasyon Komitesi'ni oluşturduk.

Kürtlerin talepleri neler?

Biz demokratik özerklik istiyoruz. Kitle örgütlerinin ve halkın sosyal, ekonomik, kültürel olarak kendi kendisini örgütlemesinden yanayız. Halk kendi savunma birimlerini de oluşturmalı. Biz bunu sadece Kürtler için değil Suriye'de yaşayan tüm halklar, Araplar, Süryaniler için de istiyoruz.

Esad karşıtı gösterilerin başlamasından bu yana Suriye'de demokratik özerkliğin kurulması için ne tür adımlar attınız?

Dilimizi ve kültürümüzü geliştirecek girişimlerde bulunuyoruz. Açtığımız okullarda Kürtçe dersleri veriyor öğretmenler. Bunlar sembolik ve yeterli değil. Biz bunları yaparak halkımızın diline, kültürüne ve kimliğine sahip çıkmasını amaçlıyoruz. Halk, okulu kendisi inşa ediyor. Yarın kendi yaptığı okula birileri saldırırsa okulu savunacaktır. Köylerde savunma birlikleri kuruluyor. Halkımız ağır baskı koşullarında yaşıyor. Hiçbir hakkı yok. Her tarafta aynı şeyler olduğunu sanıyor. Ama gerçek farklı. Biz bunu anlatmaya çalışıyoruz.

Esad rejiminin Kürtlere çok sınırlı da olsa bazı haklar tanınmasını nasıl değerlendiriyorsunuz?

Rejim zor durumda. Ayrıca geçmişin tecrübelerinden de faydalanıyor. 2004 yılındaki Kürt ayaklanmasının tekrarlanmasından çekiniyor. Rejim on yıllardır haklarımızı gasbetmiş durumda. Kimliğimizi geri verdiler ama bu rejimin bize verdiği bir hak değil. Yapılan bir hatanın düzeltilmesidir. Arazilerimize el koydular. İllerimizin, köylerimizin adlarını değiştirdiler. Bunların geri verilmesi bir hak verme olarak algılanmamalı. Bunları yaparlarsa hatalarını düzeltilmiş olacaklar. Ondan sonra demokratik, sosyal ve kültürel haklarımızı vermek zorundalar.

Suriye'de yaşayan Müslüman olmayan halkın Esad rejimine karşı tutumu nasıl?

Korku içindeler. Esad rejimine karşılar ancak fanatik Müslümanların iktidara gelme ihtimali onları korkutuyor. Bunlarla iç içe yaşıyoruz ve bizim tutumumuzu destekliyorlar. Halep'te Ermeni Milli Meclisi'nin üyeleriyle görüştüm. Kamışlı'da Süryanilerle birlikte yaşıyoruz. Gençlerimiz çetelere karşı onları savunuyor. Onlar da bize güveniyor. ✽

'EM BÛN BARAN'

LOKMAN POLAT

Min di rojnameya rojane a xwerû bi kurdî "Azadiya Welat" de gotarên Mizgîn Ronak dixwend. Min nizanibû ku ew ji navçeya Amedê, ji Licê ye. Dema ez çûm hepisxaneya Bîngolê ji bo serlêdana birayê xwe Cihan ku ev bûbû 19 sal di hepisxaneyê de bû û bi tevahî 36 sal ceza xwaribû, min ji wî bihîst ku Mizgîn Ronak Licî ye û li hepisxana Bîngolê ye. Mizgîn ronak şervana azadiyê bû û ew di çiya de dîl ketibû.

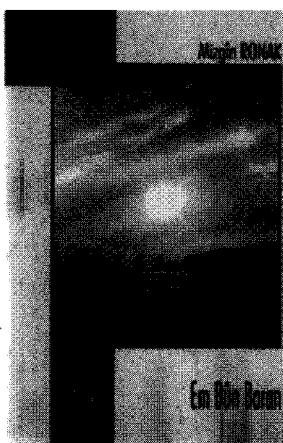
Nivîskara jin û her wiha romanivîsera kurd Mizgîn Ronak li hepisxaneyê xwe perwerde kiribû, gelek xwendibû û dixwend, zanîna xwe ya derbarê edebiyata kurdî û wêjeya cîhanê pêş xistibû, û wê her tim bi kurdî dinivîsand. Gotar û nivîsên wê di rojname û kovarên kurdî de derdiket. Wê romana xwe ji li hepisxaneyê nivîsibû.

Mizgîn Ronak bi navê "Em Bûn Baran" romaneke baş û balkêş nivîsiye. Roman di nav Weşanên Aramê de, meha avrêla 2011'an li Amedê derketiye. Roman 133 rûpel e. Di berga wê de wêneya şervanên azadiyê heye. Xanim Fatma U. Tekîk ji bo romanê pêşgotin û nivîskara yekem rojnameya kurdî a rojane ya li bakurê Kurdistanê Azadiya Welat Dîlan Aydin Xanimê jî paşgotin nivîsiye.

Naveroka romanê, pêşgotin û paşgotina wê hev temam dikin. Ev roman rastiya çekdarên azadîxwaz, zor û zahmetî, êş, nexweşî û xweşiyên têkoşîna gelêrî û şerê çekdarî di hest û ruhên xwendevanên kurd de dide hîskirin. Nivîskara romanê şervanek leheng a şerê çekdarî ya serhildêrên azadîxwaz ên kurd e. Ew di temenê xwe yê ciwan de beşdarî nav refên çekdarên azadîxwaz dibe û ew bi şêweyê afirîner, bi jiyana, raman, hest û xeyalên xwe berhemeke edebî diafirîne.

Nivîskara kurd mizgîn Ronak digel romanivîseriyê, helbestvan e jî. Wê bi navê "Sêv jî me dikujin" pirtûka helbestan nivîsiye û pirtûk hatiye çapkirin. Ez ê di vê nivîsa xwe de bi kurtahî romanê binirxînim û li gor zanîna xwe şrove bikim.

Di nirxandina berhemên edebî de hinek xalên girîng yên berbiçav hene ku, divê mirov bi metodeke zanîst, li gor pîvanên teknîk û metoda nirxandinê û şrovekirinê, bi rêbazeke nûjen berhemê binirxîne. Li Ewropayê teknîka nirxandinê li ser xalên cur bi cur di çarçoveyê edebî de tê pêşwazîkirin û yê ku berhemê dinirxîne bala xwendevanan dikşîne ser berhemê û mesaja "binêrin min ev berhem xwend, jê hez kir, hûn jî bixwînin" dide xwendevanan. Di nirxandina berhemên edebî de

xalên ku derdikevin pêş û têne ravekirin; temaya romanê, motîfên ku têde hatine bikaranîn, mijara bûyeran, babetên cur bi cur, raz û remzên berhemê, dîmenên cîhana romanê, zimanê vebêj û hwd, têne nirxandin û şrovekirin.

Mijara berhemê li ser çî hatiye avakirin, babeta bûyeran li ser çî ne, naveroka wê lihevûdu çawa hatiye hunandin, felsefe, dîtin û ramanên romanê çî ne û mesaja ku dide gel û xwendevanan çî ye? Dema mirov di nirxandina xwe de behsa van hemû tiştan bike û romanê bi her awayî analîz bike, nirxa wê û her

wiha radeya wê ya edebî û hunerî derdikeve holê. Rexne û nirxandina berhemê bi xwendevanan re parvekirine. Rexnegirên edebî, berhemên edebî dinirxînin, şrove dikin û zanîna xwe bi xwendevanan re parve dikin.

Di cîhana romanê de çî heye û çî tune? Di her romanek de cîhanek taybet heye. Di cîhana romana Xanim Mizgîn Ronak de gelek tişt hene. Tê de têkoşîna gel heye, jiyana civakî a rojane heye, evîn, hezkirin û nirxên hevaltiyê hene, xizbilşeytan û kontra hene, kesayetiya welatperwerî û canfedayên ku ji bo azadiya gel û rizgariya welat can û rihê xwe xistine holê û bi pakrewanî têdikoşin hene, dîmenên jiyana rastîn ya civakî û her wiha ji nakokiyan derxistina rastiyan hene, hene û hene ango gelek tişt hene.

Di romana "Em bûn baran" de sê mijarên bi hev ve girêdayî û serpêhatiyên ku li hev hatine hunandin tê ravekirin. Di navenda romanê de şervanên jin yên li çiyayên Kurdistanê hene. Vebêjê romanê dîmenên jiyana rasteqîn ya komek gerilla, ango şervan û şerkerên azadîxwaz rave dike.

Leheng û figurên romanê gerillayên azadîxwaz in. Di vê romana ku jiyana û çalakiyên gerillayan qal dike de, digel cidîyetê hinek laqirdî, ironî, mîzah, tîkiliyên germ, pêwîstiya moralên baş û xweş û gelek tiştên din ku mirov di pratîka jiyana de fêr dibe hene.

Roman berî çalakiyê leşkerî ya gerillayan, amadekirina wan ya ji bo çalakiyê û dîmeneke ji şev û rojê gerillan rave dike. Di romanê de teswîr hindik in, axaftin, dîalog pir in. Ev jî rengeke şanoyî dide pê ku ji bo pîvanên romanê nebaş e. Ji xwe heger li gor teknîka nivîsîna şanoyî bihatana nivîsîn, tê de dik û perde hebûna, dibû pirtûka şanoyî. (Ez vê jî bibêjim, nivîskar Mizgîn Ronak heger li ser teknîka nivîsîna şanoyê hinek bixebite dikare berhemeke şanoyî a baş binivîse. Stîla nivîsîna wê di afirandina berhemên şanoyî de stîleke

serketî ye.) Lê ji bo romanivîsînê, divê ew dîqet bike û ew qas zêde cih nede diyalogan. Divê ew li gor pêwîstiyê cih bide diyalogan. Helbet diyalog jî pêwîst in, lê ne ew qas pir û ew qas dirêj. Digel diyalogan monologên hundirîn jî gelek in, lê wekî ku min di rêzên jorîn de got, taswîr hindik in.

Her çiqas taswîr hindik bin jî, taswîrên serketî ne. Wekî mînak, di romanê de bi devê vebêj taswîra gerîllan, jiyan û têkoşîna wan, çalakiyên wan, di demên herî dijwar de, di nav gulebaranê û xwînê de vîna wan baş hatiye taswîrkirin û ravekirin. Û her wiha taswîra şerekî dijwar ku di nav gerîlla û leşkeran de pêk tê, bi teferuat û berferehî tê qalkirin.

Heta niha hinek gundiyên xayîn bi sîxurî û îxbarê gelek gerîlla dane kuştin. Di romanê de jî tê diyarkirin xayînekî gundî îxbar dike û komek gerîlla dixê kemînê û wan dide kuştin.

Roman, çîrok û serpêhatiyên ku gerîllan nivîsîne, yên ku demeke li çiya mane, bejdarê şerê çekdarî bûne û paşî di şer de dîl ketine, li hepisxaneyê berhemên xwe nivîsîne. Hinek jê jî hêj jî li çiya ne, gerîlla ne û wan jî berhemên xwe li çiya afirandine. Berhemên wan hemû jî aîdê ekola edebiyata realîzma civakî ne. Gelek baş e ku wan nivîsiye. Heger wan nenivîsandana em ê bi jiyanê gerîlla a zor û zahmet û herî dijwar baş nizanibana, dê gelek bûyer, çalakî, kar û xebata wan, şer û têkoşîna wan dê nehatana zanîn.

Lehenga romana "Em Bûn Baran" Binevş e. Binevş, binevşa narîn. Di esasê xwe de hemû çekdarên kurd di çavên gel de delal û leheng in. Carna helbestek, hevokêk manedar, ji sedan gotar û pirtûkan pirtir bandor datîne ser mirov. Û her wiha carna helbestek rastiya mirov, rastiya jiyanê, rastiya gerîllayên canfeda radixe ber çavên mirov. Binêrin malikeka vê helbestê çiqas xweş rastiya gerîllayên kurd tîne zimên.

Dayê ez xatir ji te dixwazim

Bi xwendin û zanîn ez serfiraz im

Nebêj ewladê min (kurê min, keça min) bûye eşqiya

Dibim pêşmerge (gerîlla) diçim serê çiya.

Berhema edebî ya Mizgîn Ronak berhemeke sosyal realîst e, li gor ekola navnetewî ya bi navê realîzma civakî (ku bi tirkî jê re dibêjin "Toplumsal Gerçekçilik") hatiye afirandin. Nivîskara ku berê gerîlla bû û paşê dîl ketibû, dîmeneke ji jiyanê rasteqînî radixe pêşberê xwendevanan. Serpêhatiyên çekdaran, şehadeta fermandarê koma gerîllan, şehîdbûna Kemal û Piling, serboriyên heval Metîn û fermandarê hêza çekdaran Kendal bi zimanekî edebî hatiye ravekirin.

Nivîskar Mizgîn Ronak ji sala 1992'yan ve li hepisxaneyê ye. Wê berhema xwe li hepisxanê nivîsiye. Diyar e ku gelek berhemên wê yên din jî hene, lê hêj nehatine çapkirin. Bi hêviya ku ew jî rojek werin çapkirin û bikevin destê xwendevanên kurd. ✽

PÊLAVA ŞEWITÎ

Bêhnek hat, tûj,

Xerîb, nebînayî,

Giyan ewil ji dilê min derket,

Ji mêjî hiş firiya piştire,

Canê min du qat,

Wesle wesle bûm, li geliyekî

Li newalek kûr, bêzevî, bêzad,

Her cêtiyek min li ser keviyekî,

Lê giyanê min danî li ser piyêkî,

Dû re ew jî tîke tîke zeliqî

Bi axekê ve ku ziwa û têrnexur,

Herî dawî ket pêlava min a "meqap"

Li wê jî hatin xezebê,

Nîvê wê jî şewitî bi "kîmyewiyan",

Mam di nîvê din de aram,

Piştire "Gurên Boz" bêhna laş hîlanîn,

Poz bilind kirin û zûriyan:

"Ha ev 24, di dewsa 24 ên me de!"

Ev çî jimartinek bêyewm e,

Bi çeteleya rondikên dayikan.

Niqutên ku dijîmêrin vediguherin hubrê,

Dinivîsin li rûpelên dîrokek xopan.

Edîb Polat

ATA TOPRAĞINDA 'GÖÇMEN' YOLCULUĞU!

ARİS NALCI

Narine Mıgırđıçyan'ın anısına...

Böyle bir yazıya “Narine Mıgırđıçyan'ın anısına” cümlesiyle başlamak kadar vahim bir haleti ruhiye mevcut değildir herhalde. Zira bir Ermeni gencinin bir başka Ermeni gencinin intiharını haber vermek ve görmek, giderek azaldığımızın bir fotoğrafını çekmekten farksızdır...

Sovyet sonrasında Ermenistan'ı “soğuk ve karanlık” yıllarına boğan kapitalist dünya düzeninin ülkeye hâkim olmasından sonra diğer tüm eski komünist ülkeler gibi Ermenistan vatandaşları da çareyi kendilerine ayda 48 dolar veren ulus-devletlerinde değil de, kapitalizmle daha haşır neşir ve deneyimli çevre ülkelerde çalışmakta buldular. Bu büyük göçle birlikte bir milyona yakın Ermeni de Ermenistan'ı terk etti... Onlardan biri olan Narine de 18 yaşında geldiği Türkiye'de 21 yaşında intihar ederek hayata gözlerini yumdu. İstanbul Aksaray'da çalışmaya başlamıştı. Çocuk ve yaşlılara bakıyordu. Aksaray'da diğer ülkelerden gelen göçmen ve kaçak işçi yaşlıları gibi seks işçisi olmamak, o tuzağa düşmemek için çabalıyordu. Ama olmadı. Osman'ı sevdi. Osman'ın da onu sevdiğini sandı. Osman ise onunla sevişirken gizlice videolarını çekti. Bu görüntülerle şantaj yaparak Narine'nin kardeşiyle de birlikte olmak istedi. Dayanamadı Narine, siyanür içerek intihar etti...

Henüz 17 yaşındayken başlamıştı Narine'nin zorlu hayat yolculuğu... Daha iyi yaşayabilmek, biraz

para kazanabilmek için ülkesini terk edip üvey babası ve ağabeyiyle gelmişti İstanbul'a. Binlerce vatandaşı gibi... Kumkapi'ya yerleşti, bir iş bulup çalışmaya başladı ve âşık oldu, her insan gibi... Onun hikâyesi, Ermenistanlı göçmen kaçak işçilerin Türkiye'deki hikâyesinin özeti gibiydi aslında...

Kapatılan sınırlar, zorlu yolculuklar...

1993'te, Türkiye'nin, Karabağ savaşını bahane ederek tek taraflı olarak kapattığı Ermenistan-Türkiye sınır kapıları çalışmasa da, bu kapalı sınırların süzgecinden geçebilenler, Türkiye'ye Gürcistan üzerinden gelen Ermenistanlı göçmenler...

Avrupa'ya gidebilenler oldukça şanslı. Önce göçmen aylığı, ardından da vatandaşlık haklarına sahip olduktan sonra tatmin edici koşullara erişebiliyorlar. Bütçeleri ancak Türkiye ve Ortadoğu ülkelerine geçebilmeye yetenleri ise uzun ve zorlu bir yaşam bekliyor.

Evet, Azerbaycan ve Ermenistan arasındaki Dağlık Karabağ Savaşı sebebiyle Ermenistan'la sınırını süresiz kapatan Türkiye, diplomatik ilişkilerini de askıya aldı.

Bunun ne demek olduğunu şöyle özetleyebiliriz: Türkiye ile Ermenistan arasında hiçbir siyasetçi, bürokrat ve diplomat resmî görüşme yapamayacak. İki ülke arasında sınır ticareti veya turizm olmaya-

cak ve tabii ki biri diğeri ile ilgili hiçbir resmî kararı (sınırlarını tanımak dahil) tanımayacak!

İşte bu kararlar sonrası, Ermenistan vatandaşlarının Türkiye'deki yaşamı daha da çekilmez bir hal almıştı. Ancak Ermenistan'ın en yakınındaki bu ülkeye gelmemek de mümkün değil. İki ülke arasındaki uçak seferleri haftada ikiye çıkabiliyor, ancak fiyatlar keyfi bir uygulamaya tabi. Şu anda 550 dolar olan gidiş dönüş bilet fiyatı, bazen 750 dolara kadar çıkabiliyor.

Ermenistan Türkiye ilişkileri her koldan imkânsızlaştırılrsa da halk buna her zaman bir çözüm buluyor yine de. Sovyet döneminde yük taşıyan şoförler son 10 yılda artık yolcu taşımaya başlamışlar. Özel otobüs firmaları Ermenistan'a gidiş-geliş 100 dolara yolcu taşıyabiliyor. Dolayısıyla göçmen işçilerin tercihi bu otobüsler oluyor.

Biz de belgesel çekimi yapmak için yılbaşı öncesinde bu otobüslerden birine biniyoruz. Yılbaşı arifesinde herkes memleket hasretiyle Ermenistan'a gidiyor. Yol 36 saat çekiyor... Haftada 15 otobüs, çarşamba günleri İstanbul Aksaray'daki Emniyet otoparkından kalkarak Karadeniz otobanından Artvin, Hopa, sonra Gürcistan üzerinden Yerevan'a yolcu taşıyor.

Direksiyon başında...

Selçuk... Şoför... 18 yıldır Türkiye-Ermenistan arasında yolcu taşıyor. Tır şoförü olarak başladığı mesleğinde, sınır kapanınca otobüs şoförlüğüne geçmiş.

Sovyet döneminde Gürcistan, Azerbaycan ve Ermenistan'a Türkiye üzerinden gelen ticari malları taşıyormuş.

"Bir haftada gidip geliyordum" diyor. O zamanlar işlerin çok daha iyi olduğunu söylüyor. Önceleri uçak olmadığından, insanların otobüsü tercih ettiğini söylüyor. Sovyet döneminde kişi başına 200 dolara kadar çıkabilen otobüs yolculuğunun ücreti şu anda gidiş geliş 100 dolar.

İstanbul'dan bir buçuk gün ve iki sınır geçtikten sonra Ermenistan'ın başkenti Yerevan'a varıyor. Bir gün Yerevan'da dinlenip sonra İstanbul'a doğru aynı yolu sürüyor.

Trabzon doğumlu Selçuk. Aslında yıllardır memleketinden ayrı. O yüzden Ermenistan yolu onun için de bir memleket ziyareti aynı zamanda. Haftada yaklaşık 24 saatini Karadeniz otobanında otobüs kullanarak geçiriyor. Soluna Karadeniz'i, sağına memleketi Trabzon'u alıp tünellerle dolu otobanda memleket hasreti de gideriyor yolculuğu sırasında.

Selçuk haftanın 3 gününü yolda, 2 gününü İstanbul'da, 2 gününü de Yerevan'da geçiriyor.

18 yıldır görmediği gökyüzü, görmediği sınır kalmamış Kafkaslar'da.

Bunca sıkıntıya karşın, Selçuk, Ermenistan'a seyahat etmeyi seviyor. Nedenlerinden biri ise eşi. Bundan 10 yıl kadar önce Yerevan'a yaptığı bir seferde tanışıyor eşi Marianna'yla.

Bir seferinde, Yerevan'da otobüsteki yolculardan birkaçı ile yemeğe gidiyorlar. Yemek çıkışı bir araba çarpıyor Selçuk'a. Bacakları felç oluyor bir süre. Marianna kazadan sonra aylarca ona bakmış. Evine almış, ilgilenmiş, tedavisini üstlenmiş. "Bir kez suyunu içtik memleketin, n'apalım" diyor gülümseyerek. Bir aile olmuşlar Marianna ile Selçuk. Otobüste başlayan dostlukları şimdi evlilikleriyle devam ediyor.

Tek taraflı olarak sınırın kapatılmış olmasına rağmen, Türkiye halen Ermenistanlı göçmen işçilerin ilk tercihlerinden biri. 1993'ten sonra iki ülke arasında herhangi bir diplomatik ilişki kurulmadı. Dolayısı ile Türkiye'ye gelen Ermenistan vatandaşları tam bir bilinmezliğin içerisinde sürükleniyor.

Ruboş da onlardan biri...

29 yaşında Robert. 4 yıldır otobüslerde servis elemanı olarak çalışıyor. Yolcular ona "Ruboş" diye sesleniyor. Annesi ilk kez 10 yıl önce Türkiye'ye çalışmak için gelmiş. Halen de Türkiye'de. Ruboş ise her ne kadar haftanın yarısından fazlasını yollarda geçirse de, "Nerede yaşıyorsun?" sorumuza, "Ermenistan'da" yanıtını veriyor.

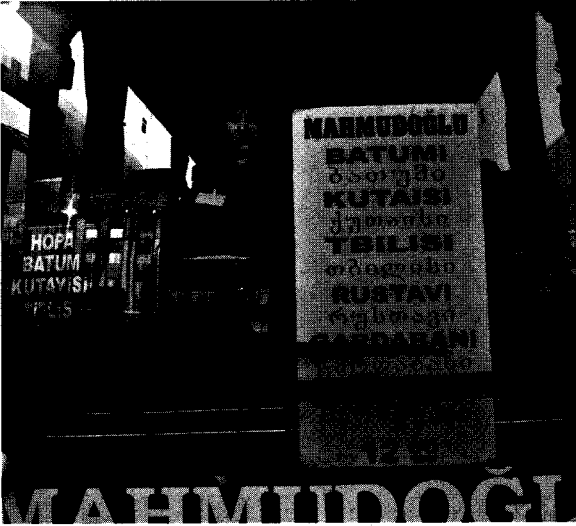
O, otobüsümüzün çobanı ve bekçisi. Yola çıkarırken ve molalarda yolcularını topluyor, onları sayıp kontrolden geçiriyor. Şoförlerin gözü yolda onun ise hem yolcуда hem yolda olmalı.

Annesine çok değer veriyor Ruboş. Onun arkasında Türkiye'ye gelmiş. Annesinin artık sıkıldığını, 10 yıldır burada çalıştığını ve geri dönmek istediğini söylüyor. Ama vizesinin süresi geçtiği için Türkiye'de kaçak olarak yaşadığından, ya binlerce dolar ceza ödeyecek ya da Türkiye'den sınır dışı edilip 5 yıl boyunca tekrar ülkeye girememeyi göze alacak. İkisini de yapamayacağı için annesinin Türkiye'de sıkışık kaldığını söylüyor Ruboş. Her hafta seferden döndüğünde kazandığı parayı annesine teslim ediyor. Bir de kendisine kontör alıyor, eşini yollardan arayabilsin diye.

Ruboş işini seviyor. Aslına bakarsanız ne iş olsa Ruboş onu sevecek, onun için çalışmak önemli. Oturmaktan hoşlanmıyor...

Eğer 36 saatlik bir yolculuğa otobüsle çıkıyorsanız, en büyük yardımcınız servis elemanlarıdır.

Hem yolcular, hem şoförler için en önemli kişidir o. Şoförler dinlenirken bile onlar ayakta olmak

zorunda. Ruboş bu işi çok iyi yapıyor. Her ne kadar meslektaşları ondan yolcularla samimiyeti sebebiyle şikâyetçi olsa da yolcuların tercihi o.

Gelecek nesiller yollarda büyüyor

Otobüsümüzün maskotu, Sesil. Babası onu İstanbul'dan annesiyle birlikte otobüse bindirdiğinde en arka 4 koltuğa göz koymuştu uyumak için. 3 yaşında. Annesi yol boyunca onu oyalamak için yanına aldığı iki kutu oyuncak otobüsün arka sırasındaki koltukların altına saklamış. Sesil mızımlandıkça o yeni bir oyuncak çıkarıyor. 36 saat boyunca gülücük seslerinden ve ciyaklamalardan başka bir ses duymuyoruz Sesil'den.

Henüz 3 yaşında olduğu için ailesiyle seyahat ediyor; babası Türkiye'de çalıştığından annesiyle birlikte ayda bir Türkiye'ye geliyor. Ancak okul çağı geldiğine nasıl devam edeceklerini annesi de babası da bilmiyor. Ama bilinen bir şey var; Sesil, Türkiye ve Ermenistan arasında diplomatik ilişki olmadığından, Türkiye'de eğitim alamayan kayıp Ermenistanlı çocuklardan biri olmaya aday ne yazık ki.

Türkiye sınırında...

Pasaportlar hazır... Herkes polis kontrol noktasında... Vizeler ve giriş çıkış süreleri en detaylı şekilde kontrol ediliyor...

Diplomasi işlemediğinden, Ermenistanlılara verilen vize 1 ayla sınırlı. Bu da onlara herhangi bir çalışma imkânı tanımıyor. Son on yılda önemli ölçüde Ermenistan'dan göç alan Türkiye'de şu anda 25 binin üzerinde Ermenistan vatandaşı bulunduğu söyleniyor. Tam rakamı bilinmese de Türkiye'nin Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı verileri ve vize giriş çıkışlarını karşılaştırmamızı sağlayan gümrük bilgileri bu rakamların mantıklı olduğunu gösteriyor.

Çıkış yapmayanlar "kaçak" durumuna düşüyor ve sınır dışı edilme tehlikesiyle karşı karşıya kalıyorlar. Sınır dışı olmaları durumunda ise 5 yıl boyunca Türkiye'ye geri gelememe cezası, ailelerine para göndermek için tek yolları bu olanlar için oldukça caydırıcı.

Türkiye sınırını Hopa'dan SARP kapısından geçip Batum'a giriyoruz...

Pasaport kontrol noktasında 36 saatlik yolculuğumuzda duyacağımız son ezan sesiyle birlikte Türkiye'den çıkıyoruz...

Gürcistan-Ermenistan sınırı

Gürcistan Ermenistan sınırındaki gümrük görevlileri gereğinden fazla titiz davranıyor Ermenistanlı yolculara. Tek tek valizler kontrol ediliyor, gerekirse bazı mallara el koyuyor Gürcü polisi. Ancak bunları kaydetmemize izin vermiyorlar...

Uzun bir bekleyişin ardından nihayet Ermenistan'dayız... Buradaki ilk ve tek durağımız Gümrük Otagarı'ndaki en yeni otobüs, bizimki. Ermenistan'da şehirler arası otobüsler genelde 1960'lardan kalma.

Yol boyunca ağzını bıçak açmayan yol arkadaşlarımız Gümrük'ten aldıkları telefon kartlarıyla akrabalarını aramaya başlıyorlar. Memlekete gelişlerini müjdeliyorlar onlara...

Yerevan...

36 saatlik bir yolculuğun ardından Ermenistan'ın başkenti Yerevan'a vardığımızda herkes bir sonraki yolculuk için hazırlıklara başlıyor. Şoförler iki gün yorgunluk atıp İstanbul'a yeni ve eski yolcularla geri dönecek.

Her hafta yolculara yenileri ekleniyor. 92'den bu yana Türkiye'ye gelenlerin sayısı 20 bini bulmuş durumda. İki ülke arasındaki ilişkisizliğin bedelini ödeyen bu binlerce kişinin çocukları ise ya yollarda bavul ticaretinde çalışmaktan bitap düşüyor ya da Türkiye'de geleceklerini ucuz işgücü sağlama zorluğu ile harcıyorlar. Çoğu model olma umuduyla gelip çocuk bakıcısı oluyor Ermenistanlı gençler. Türkiye ile Ermenistan arasındaki ilişkilerin düzelmesi beklentisi içindeler. Bu vesile ile "Türkiye'de çalışıp Ermenistan'da yaşıyoruz" diyebilecekler. En azından sağlık ve vatandaşlık haklarını kullanabilecekler.

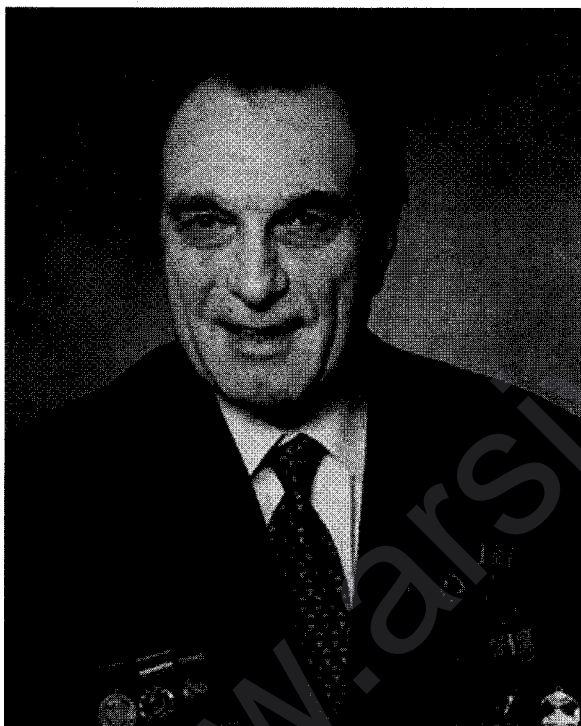
Öte yandan Ermenistanlı gençlerin atalarının topraklarında "kaçak" durumuna düşmeleri tüm bu yazdıklarımızın arasında ironik ve trajik bir ruh hali yaratıyor, hem onlar açısından hem bizim açımızdan... ✽

'maraşalê zanyariyê' û 'bavê petrol û gazê' nadir nadirov:

EZ AMADE DI WARÊ PETROLÊ DE ALÎKARÎ BIKIM

Hevpeyvîn (Beşa 2'yan): SALIHÊ KEVIRBIRÎ

De hejmara borî de me hevpeyvîna xwe ya bi Nadir Nadirov re weşandibû, niha em beşa diduyan a vê hevpeyvînê pêşkêşî we dikin. Di vê beşê de jî Nadiroj bersivên balkêş dide, biranînên girîng tîne ziman, me dibe salên Sovyeta Berê, nav rewşa kurdan a wê demê. Her wiha diyar dike ku di her warî de amadeye ku xizmetê bike.

Paşê te doktoraya xwe ya xwendinê qedand ne wisa?

Erê! Min sala 1959'an xwendina xwe ya li Moskovayê qedand. Dewletê ez şandim Xabarovskê. Bajarekî Rusyayê ye. Li ser sînorê Japonyayê ye. Nêzikî Vladivostokê ye. Li wir xebata min li ser kîmyayê bû. Ji Moskovayê, bi trêne di heft şev û heft rojan de gihîştim wî bajarî. Tu mecbûr î ku 3 salan li wir bixebitî.

Ez li wî bajarî bûm profesor doktor. Wî zemanî ilmê dokoriyê li Sovyetê têrê nedikir. Ji her derî gazî min dikirin ku ez herim û kar bikim. Ji bo ilmê kîmyayê jî zêde kes tunebûn. Digotin; 'were ji me re kadroyan hazir bike.' Ez endamê Partiya Komûnîst

bûm. Li hesabê partiye nedihat ku min teslîmî wan bikin. Ev jî wekî hepsê bû ha! (dikene) Hepsa partiye. 'Tu herî, fermo here!' Lê gava tu herî te ji partiye derdixin. Gava te ji partiye derxistin, malik li te mirat dibe. Tu nikarî li tu deverî karekî din ji xwe re bibînî. Paşê serkarên Partiya Komûnîst, ji bo min destûr standin ku ez werim Çîmkentê. Ji qewmê min herî zêde mirov li Çîmkentê dijîn.

Heft sal paşê Kunayevê ku serkarê tevahiya dewleta li Kazakistanê bû gazî min kir. Li Atrayê enstîtuyeye ilmî hebû. Birayê Kunayev berpirsê akademiya zanyariyê bû. Gotin divê tu herî wir bibî berpirs. Sala pêşî ez neçûm. Min hincetek ji xwe re dît ku neçim. Biryara partiye bû. Tu rê nema rabûm çûm. Çûna min baş bû. Ez ketim çavê dewletê. Xebata wir xerab meşiya bû. An divê bigirtana, an divê berpirsekî nû jê re bişandana. Ew kes ez bûm. Min din ava 2 salan de karê enstîtuyê gihand dereca herî bilind. Li ser navê enstîtuyê dîplome dane min, flama dane min. Min navekî baş jê re çêkir. Paşê Kunayev ez anîm vê derê û ez di sala 1977'an de bûm Sekreterê Yekem ê Akademiya Zanyariyê. Ez hem berpirsiyarê enstîtuya li Atrayê bûm, hem jî li Alma Atayê bûbûm serkarê akademiya zanyariyê. Paşê Kunayev akademî da ber destê min. Wî zemanî bûm akademîk. Çi derecê dewletê hebûn, min hemû standin.

Sala 1986'ê ciwanên Kazakistanê serî hildan, meşên mezin li dar xistin û Kunayev ji kar dûr xistin. Ew kesên ku Kunayev qedrê wan digirt, ji kar dihatin derxistin, ji partiye dihatin derxistin. Yek ji wan jî ez bûm. Nazarbayev hat ser kar. Cihê ku ez li wir bûm, çavdêr û komîteyan dişandin wir. Ji bo ku karekî pîs li ser min bibînin û min ji kar bavêjin. Zilamên xwe şandin hemû bajarên ku ez li wan deran berpirsiyar bûm. Ji bo ku ez ji kar nebim, çiqas cihêkî dûr hene didin pêşiya min. Ez jî lê dixim diçim. Rojek yekî rûs hat cem min. Got; 'Neçe, çavê wan li ser karê te ye. Gava tu herî wê dest deynin ser cihê karê te û mala te.' Dotira rojê ez çûm min ji wan re got; 'ez naçim xanima min razî nabe.' Ew kesê ku çavdêriya karên min dikirin tişteke nedidîtin. Dihatin digotin; 'li ser malbata Kunayev bibêje. Wan pîs bike ku em karê te bilindtir bikin.' Min digot; 'tenê ez dikarim bibêjim ku

mirovekî gelek baş e, merd e, camêr e.' Paşê çaxê ku Nazarbayerê dît ku her karê min rast û dirust e, êdî piştê min girt. Di gelek civînan de gotiye; 'Me neheqî li gelek merivan kirine, yek jê jî Nadîrov e.' Paşê min di 15 salên dawî de ji destê Nazarbayerê 3 nîşanên rûmetê standin. Yek jê ya Hurmetê ye, yek jê ya Dostaniyê ye, ya din jî ya Zanîn û Ferasetê ye. 4 madalyon û 3 nîşanên min ên rûmetê hene. Di dema Sovyetê de û niha jî ji 5 salan carekê nîşana rûmetê didin. Xelatên rûmetê (Orden) yê Kazakistanê ev 15-16 sal in ku derketine. Ordenên yekem di sala 1996'an de hatine belavkirin.

Min bihîstiyê ku Nûr Sultan Nazarbayerê ji te re gotiye; 'Tu bavê min î...'

'Tu bavê min î' gotiye, 'tu birayê min ê mezin î gotiye...' Çendek berê jî 80 saliya min bû. Mesaja pîrozbahiyê ji min re şandibû. Di gelek kitêb û berheman de hem Kunayev, hem Nazarbayerê li ser min nivîsandine. Navê kurdan bilind kirine. Kunayev dostê me yê malbatî bû. Dikaribû 12'yê şevê bihata mala me. Kesekî wekî Kunayev ku xwediyê 3 nîşanên herî mezin ê Sovyetê ye. Jixwe li seranserê Sovyetê çend kes hene ku 3 stêrkên wan ên nîşanê hene, yek ji wan Kunayev e, yek ji wan Brejnev e. Di dîroka Sovyetê de kesekî ku 4 stêrkên wan hebin tune ye.

Ez dixwazim tu hinek behsa karê xwe yê niha bikî...

Ez li ser ilmê petrol û gazê me. Qazax ji min re dibêjin; 'Bavê ilmê petrolê.' Her wiha dibêjin; 'Nadîr Nadîrov Lomonosovê me qazaxan e.' Zanyarekî mezin ê rûsan e. Li seranserê dinyayê tê naskirin. Li ser navê wî zanîngeh heye. Ilimdarekî mezin ê kimyayê ye. Yek ji hîmdarên ilmê ye. Lomonosov ne tenê ilimdarekî kimyayê ye. Ew her wiha ilimdarekî fîzîk, edebiyat û ziman e jî.

Welatê kurdan jî, welatê gaz û petrolê ye. Li ser enerjîya Kurdistanê fikir û ramanên te çi ne? Gelo tu nafikirî li wan deran van karan bikî?

Çawa naxwazim. Niha hinek rewş zelaltir bibe. Dixwazim li wir, li ser petrolê, li ser enerjîya rojê, li ser enerjîya bayê kar û xizmetê bikim. Li gorî gelek pisporan 40-50 sal paşê petrol xelas dibe. Lê ev ne rast e. Wê gelekî bikişîne. Herî kêmtir 150 salên din jî heye.

Heke petrol xelas bibe...

Petrol xelas nabe. Niha li tevahiya dinyayê, ji petrola ku hatiye dîtin, heta niha hê nivî derxistine. Nivî hê maye. Zanîn heye, zanîn li ku ye. Lê nikarin derxin. Ilmê niha têrê nake ku petrola di bin erdê de derxin. Lê 5 sal paşê emê hîn bibin, ewê zanebûna

me zêde be û emê wê petrolê derxin. Wekî din hê em baş li petrolê negeriyane. Axa Kazakistanê gelek mezin e. Ji sedî 65'ê axa Kazakistanê de petrol heye. Li gelek cihan lê negeriyane.

Te behsa Kurdistanê kir. Kurdistan dîsa wisa ye. Bi taybetî başûrê Kurdistanê. Ku derê dikolin petrol derdikeve. Kêmasiyeke petrolê heye. Gava petrolê derdixin, hewa gelek qirêjî dibe. Niha germahiya dinyayê her diçe bilind dibe. Dinya biryareke wiha standiye ku heta ji wan bê petrol û gazê kêmtir bi kar bînin.

Lewma jî ev 10 sal in ku ez li ser enerjîya av, ba û rojê kar dikim. Li ser van karan min gelek semîner dane, beşdarî konferansên navneteweyî bûme û xwediyê gelek patenta me. Mesela sala bihorî ango sala 2011'an min du patent standine. Herêma Kurdistanê dikare ji wan sîd wergire. Yek ji wan bi riya rojê, berhemanîna fêkî û sebzeyên di bin naylonan de ye ku bi tirkî jê re 'seracilik' dibêjin. Berê bi dîzel, benzîn û azotê ev kar dihatin kirin, lê ev sîstem pir buha ye. Gava ev fêkî bi gazê têne hilberandin, nîrx û qelîtaya wan jî gelek dadikeve. Min li ser vê xebatê 2 patent standine ku bi riya vê sîstema ba û rojê mirov dikarin fêkî û sebzeyan hilberînin û bixwin. Me hê dananiye. Me patenta xwe nû standiye. Demek paşê emê pêşkêşî Nazarbayerê bikin ku em yekem carê wê sîstemê li Kazakistanê deynin. Li dinyayê hê ev sîstem nehatiye bikaranîn. Patenta wê di destê min de ye.

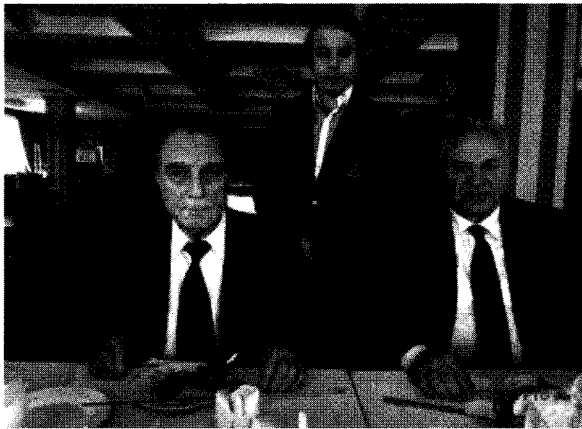
Her wiha gelek patentên min hene ku emê çawa bikaribin petrolê, bi qeweta rojê ji bin erdê derxin. Yan jî emê çawa petrolê ji hev derxin û safî bikin.

Ez sala 2006'an çûm Herêma Kurdistanê Federal. Min serdana Wezareta Petrolê kir. Wê gavê wezîr li wir hazir nebû. Cîgirê wî li wir bû. Me li hev kir, peyman girê da. Gotin; 'serçavan, tu birayê me yê mezin î. Te çi gotiye, emê wisa bikin. Li Zanîngehê Selehedîn û Dihokê jî em li hev civiyan. Lê heta niha jî tiştê jê derneketiye. Ew jî mafdar in. Şer e, doz e, siyaset e.

Sala 2008'ê ez dîsa çûm. Wê gavê çûm Festivala Cegerxwîn. Min Serokê Kurdistanê Federal Mesûd Barzanî dît. Em bi hev re axivîn. Her wiha kurdek hebû li wir. Navê wî Evidîselam e. Karê petrolê dike. Çendek berê telefon kir. Got; 'Mamoste min karxaneyê petrolê li Silêmaniyê daniye, tê alîkariyê bidî min?' Min got; 'serçavan deyne.' Wê rojê dîsa telefon kir. Dibêje; 'Ez dixwazim li nav kurdên Sûriyê jî karxana petrolê deynim.' Min got; 'deyne malava, tu li benda çi yî? Bi riya vê sohbeta me, ez bang dikim. Li her çar parçeyên welatê me, çi alîkarî ji min bê xwestin, ez amade me bêm û kar û xizmetê bikim.

24 saetên Nadîrê Kerem çawa derbas dibin?

Ez gelek dixebitim. Bi salan e ku jiyana min wisa ye. Min teza xwe ya profesoriyê di 35 saliya xwe de

stand. Wan deman her kes li ser vê yekê şaş û metel diman. Di 50-60 saliya xwe de dibûn profesor. Lê çend salên min jî li ser xwendinê xwarin! Naxwe ez di 27-28 saliya xwe dibûm profesor! Li ser vê yekê ezê ji te re meseleyekê bibêjim. Şixulê pêkenîne ne. Gava tê bîra min dikenim. Bûrayekî min heye, birayê kulfeta min. Ji min re digot; 'ji te re dibêjin profesor! Ez qet bawer nakim. Ez profesor di televîzyon de dibînim, porê wan spî ye, zîkê wan mezin e, ev tu çawa profesor î?!' Niha jî gava tê bîra me em dikenin. Sedema vê yekê xebat e, xebata zêde ye. Helbet dem hat, min tendirustiya xwe wînda kir. Ez hatim ser wê fikrê ku tendirustî jî bi qasî xebatê lazîm e. Siheta te ne pak be, tu nikarî xebatê jî bikî.

Ez saet li 7'an şiyar dibim. Heta 8'an, nîvê 9'an avê li xwe dikim, rûyê xwe kur dikim. Paşê tême xebatê. Heta êvarê li vî cihê ku tu dibînî kar dikim. Dixwînim, hevdtînan dikim, dinivîsim. Êvarê jî derdikevim digêrim, piyase dikim, da ku qeweta min li cih bimîne. Saet li 12'ê şevê jî radizêm.

Pirsekê jî ez bikim û cewaba xwe bidim! 'Di navbera mirovê ilîmdar (zanyar) û mirovê ne ilîmdar de çi ferq heye?' Mirovê ilîmdar ew e ku gava radizê jî hişê wî dixebite, di rê de jî diçe hişê wî dixebite. Gava em li Xaberoskê (Khabarosk) dijiyan, car caran em diçûn sînemayê. Wan çaxan televîzyon kêm bûn. Di film de tiştêkî kenandinê dibû, hemû bi hev re dikenyan. Kulfeta min Helîma Emo ku li kêleka min bû, hêrs dibû digot; 'Camêr her kes dikene, tu çima nakenî?' Ne ku ez nedikenyam. Lê wê demê fikra min li ser kar û xebata kimyayê bû. Lewma jî şev û roj fikra te li ser kar û barên zanyariyê ye. Ev tiştêkî xerab nîn e. Em ji dîrokê dizanin, ew kesên ku serên wan zêde dixebitin, zêde jî dijîn.

Apê Nadir bi îzna te em bên ser hevnasiya te û meta min Helîma Emo. We çawa hev nas kir? We ji hev hez kir hev stand an hema zewaca we li ser daxwaza malbatan bû? Her wiha hinek behsa zarok û neviyan bike...

Diya min, qewmê min her dem digotin; 'ka tê kengê bizewicî, divê tu qîzeke kurd bistînî.' Min jî digot; 'Kurd be, ne divê hinek xwendina wê jî hebe.' Keçên kurd ên ku xwendina wan hebû, wê demê zehf kêm bûn. Gava ez li Xaberoskê 2 salan xebitîm û bûm mamoste, hatim Bîşkeka Qirgîzistanê. Xalekî min heye Mele Hemze jê re dibêjin, gelek xebitiye di dema xwe de. Merivekî medresê bû. Ew jî merivê Nado ye. Wê demê diya min hê sax bû. Ji min re got; 'Seriyeke li xalê xwe bixe û were malê.' Min jî got; 'baş e.' Ez hatim cem xalê xwe. Ji min re got; 'Tu heta niha çima nezewicî?' Ez jî 29 salî me. Min jî got; 'Diya min dibêje qîzeke kurdan bistîne, qîzên xwende jî di nav kurdan de tune ne, de ka çi gunehê min heye xalo?' Xalê min got; 'Pîî, qîzeka me ya kurdan heye, li Celalabadê di koleja doktorîyê de dixwîne.' Em rabûn çûn mala wan. Nîşanî min dan, me hev dît. Paşê jî em zewicîn... Piştî ku ez çûm wir salek paşê, ango di sala 1961'ê de bi Helîma Emoyê Sano re zewicîm. Diya wê Brûkî ye, bavê wê Celalî ye. Ew ji Ermenistanê ber bi Qirgîzistanê hatine sirgûnkirin.

Par 50 saliya zewaca me bû. 3 kur, 3 bûk û 7 neviyên me hene. Hemûyan xwendina xwe ya bilind kirine. Kurê min ê mezin Barî doktorê mejî ye. Jina wî Narîna di bankê de dixebite û çîgira serokê bankê ye. Qîza kurdan a yekemîn e ku ilmê bilind ê bankê dizane. 3 zarokên wan hene. Kurê wan Zanîngeha Lomonosov xelas kiriye. Ev 3 meh in ku dewleta Kazakistanê ew şandiyê Londonê. Heta 4 salan wê li wir kar bike û bizivire. Qîza wan ango neviya min par Zanîngeha Amerîkayê li Dubaiyê qedand, me îsal da mêr. Zavê me jî kurdê Ermenistanê ye. Niha li bajarê Nîkolayeva Ukraynayê dijî. Neviyekî min ê biçûk jî heye, 7 salî ye. Ew jî kurê Barî ye. Kurê min ê nîvî Arif e. Kurek û du qîzên wî hene. Zarokên wî jî dixwînin. Kurê sêyemîn, li cem me dijî. Navê wî Dîmîtrî ye, em jê re Dîma dibêjin. Kurekî Dîma heye bi navê Evdêl. Ez jê re dibêjim Evdêl Xan. Ez her roj bi Evdêl re dilîzim. Zehf jê hez dikim. Ew wekî hevlekî ye ji min re. Ji kurê min ê nîvî du neviyên min ên din jî hene: Dîlan û Jiyanna. Malbata me hemû bi hev re girêdahî ye. Bi ser hev ve diçin û tên. Xwedê ji wan razî be...

Piştî min Helîma Emo stand wê jî kolejê qedand. Paşê kete xwendina bilind û doktoraya zanyariyê kir. Helbestên xweş dinivîse. Mamostetiya zîmanê kurdî kiriye. Gava kurd zelûl dibin, tiştên giran tene serê wan, helbestên wisa bi şewat dinivîse ku, car çêbûne ku ez giriyame, hêsir ji çavên min hatine. Li ser welatperweriya kurdan dinivîse. Li ser mîrxasiya kurdan dinivîse. Niha li mal e, hay ji neviyên xwe heye. Lê gava derfet dibîne dinivîse. Jineke ilîmdar e. Min baş kiriye ku pê re zewicîme. Gelek kurd ên li vê derê hene carcaran dibêjin; 'Te Helîma Emo ji ku dît, te çawa dît?' Ez dibêjim; 'De min dît, Xwedê da! Xwedê bi destê min girt û Helîma Emo da min!

(Ez, ew û Hesenê Hecîsilêman, dibe pîrçîniya me em dikenin.) Helbet Xwedê daye wê jî, Helîme jî bi siûd e, wekî kesekî wekî min kiriye! Şikir, bûkên min jî qîzên kurdan in. Qîz û bûkên baş in.

Ez ne şaş bim bûkeka te keça Kinyazê Hemîd e. Li Ermenistanê min serdana wî kiribû...

Wey! Tu Kinyaz nas dikî? Rast e, Narîna keça Kinyazê Hemîd e. Sibê (17.01.2012) rojbûna wî ye. Min jê re li têlê xist.

Ezbenî hejmara kurdên Kazakistanê berê çiqas bû, niha çiqas e?

Sala 2009'ê li gorî hejmartina hikumetê, nifûsa kurdên Kazakistanê -ku navê wan di pasaport û nasnameyan de wekî 'kurd' hatibû nivîsandin 37 hezar derket. Lê li gorî me kurdan, hejmara me ji 80 hezarî zêdetir in.

Çima ev ferq ew qas zêde ye?

Zêdebûna wê ji ber wê sedemê ye ku gelek kurd -teví ku kurd in- azerî, tirk û gurgî hatine qeydkirin. Ev sedemek e. Sedema duyemîn jî ew e gelek kurdên ku di 10-15 salên dawî de ji Ermenistan û Azerbeycanê hatine, hê nasname û pasaportên Kazakistanê nestandine. Hê nebûne hemwelatîyên Kazakistanê. Yek ji wan jî Helbestvan Bariyê Bala ye. Îro-sibê dibêjin, lê karên wisa zehmet in, dem distîne.

Di siyaseta Kazakistanê de rola kurdan çi ye? Mesela kurd qet bûne parlamenter?

Li herêman ango mintîqa de parlamenter ji kurdan hebûn. Lê di parlamentoya bilind de nebûne parlamenter.

Pîrsgirêk û zehmetiyên kurdên Kazakistanê çi ne?

Halê wan pîs nîn e. Di her derî de kurd hene. Di ilmê de hene, di xwendina bilind de hene, di nav karê dewletê de hene. Di nav teşkilata polîsan de hene. Kurd di warê ticaretê de jî xurt in.

Kurdên Kazakistanê bi çavekî çawa li kurdên parçeyên din dinêrin? Haya wan çiqas ji axa bav û bapîrên wan heye?

Kurdên li vê derê hemû ji bo welatê xwe diçerçirin. Hemû welatperwer in. Zimanê xwe parastine. Di malên xwe de bi kurdî xeber didin. Gava dibe 'Kurd û Kurdistan' dikin axîni, bendê piştê wan diqet! Helbet yê ne welatperwer jî hene, lê kêman in. Hinek çavnebarî û karê xerab jî heye, lê ez bala xwe didimê di nav hemû miletan de heye. Di nav qaxaxan de jî

kesên xerab hene, di nav rûsan de jî hene. Ev normal e. Lê bi giştî kurdên me baş in. Ji wan razî me. Destpêka salên 2000'î kurd li vir gelek caran radibûn ser piyan. 6-7 hezar însan diketin kuçe û kolanên Alma Atayê, rûs û qaxax şaş û metel diman. Digotin ev çi hêz e, çi dibe sedem ku hûn wisa dibin yek? Helbet ev tifaq e û divê tifaqa kurdan berdewam bike.

Milên li Asya Navîn, nexasim mîletên li Kazakistanê dijîn çawa pê hesiyana ku kurd hene û têkoşîna rizgariyê didin?

Cara pêşîn bi Şerê Mele Mustefa Barzanî ya li Kurdistanê Iraqê haya wan ji kurdan çêbû. Di dema Yekîtiya Sovyetê de car caran rojnameya Pravdayê dinivîsî. Wê demê ez gelek kurdan nas dikim ku navê zarokên xwe Barzanî danîne. Dîsa kurd hene ku navê Talabanî li zarokên xwe danîne. Piştî salên 1990'î kurd hene navê Ocalan li zarokên xwe kirine.

Gava bavê te rehma Xwedê dike tu çar salî bûyî. Qet hatiye bîra te ku tu rojek herî ser gora bavê xwe û çend gotinan jê re bibêjî?

Helbet hatiye bîra min. Ne tenê dîtina gora bavê min, dîtina Kurdistanê, dîtina Wanê cihê ku kal-bavên min li wir veşartîne hesreta dilê min e. Armançên wisa gelek in. Heke bibe qismet ewê jî bibe. Lê armanca min a herî mezin Kurdistaneke azad û serbixwe ye. Min nivîsandiye, sal 1992 an 1993 ye. Nadoyê Xudo li ber mirinê bû. Min jê pirsî; 'Xalo derheqê Kurdistanê de çi difikirî?' Wê demê rewşa kurdan li her derî zortir bû. Bersiva wî wiha bû; 'Heyf û mixabin min Kurdistaneke azad nedît. Lê wê rojek were, ev nifş nebe nifşeke din wê bibîne.'

Fikir û ramanên te ji bo nifşê nû yê kurdan çi ne? Divê çi bikin, divê çi nekin?

Bi dilekî fireh, bi şeref û namûseke mezin, bi welatperweriyeke mezin, bi hezkirineke mezin bila navê kurd û Kurdistanê bilind bikin. Ji bo tevahiya dinyayê bizanin kurd çi mîlet in. Divê her ciwanekî kurd bi bextewarî bibêje; 'ez kurd im!' Ez hê sax im, çi lazim be ez amade me ji bo nifşê nû bikim. Ji ber ku ciwan û nifşên nû pêşeroja mîletan in.

Mamoste Nadirê Kerem, bi gotineke din Nadir Nadirov gelek şanaz, serbilind û bi siûd im ku îro li Alma Atayê li civata te qesidîme. Mala te hezar caran ava be. Bi hêviya ku emê 90 salî û 100 saliya te jî bi şabûneke mezin pîroz bikin...

Zehf razî me, kêfa min jî hat bi vê rasthatinê. Di karên te yê hêja de, bextewariyê ji te re dixwazim... ✨

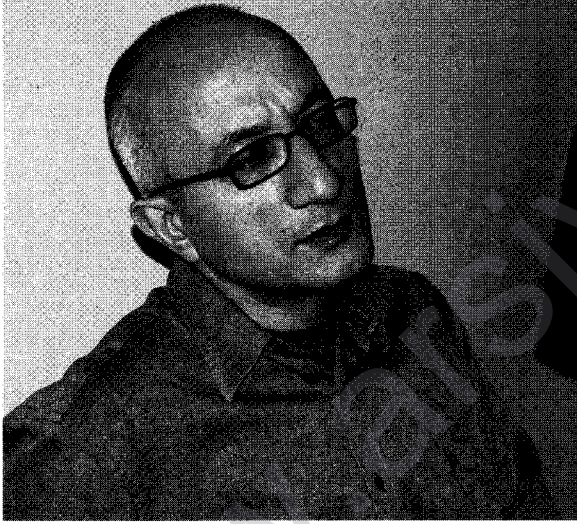
rojnameger@hotmail.com

doç. dr. yücel demirer'le 'tören, simge, siyaset bağlamında newroz ve nevruz' üzerine...

KÜRT, KÜRTLÜĞÜNÜ NEWROZ ALANINDA YAŞIYOR

Röportaj: İLHAMİ ŞAHBAZ

Cumhuriyetin ilk yıllarında değişik adlarla kutlanan Newroz/ Nevruz, çeyrek yüzyılı aşan bir süredir bulunduğumuz coğrafyada önemli bir gündem oldu. Bir "gün" olmanın ötesinde, bir kimliğin ispatı ya da inkârına dair bir siyaset yapma biçimi halini aldı. Kocaeli Üniversitesi Siyaset Bilimi Öğretim Üyesi Doç. Dr. Yücel Demirer, konu üzerine on yılı aşkın süredir sürdürdüğü çalışmalarını, özellikle 2001 ve 2002 yıllarına yoğunlaşarak, "Tören, Simge, Siyaset: Türkiye'de Newroz ve Nevruz Şenlikleri" başlığıyla kitaplaştırdı. Demirer'le kitabından hareketle, çeşitli bağlam ve boyutlarıyla Newroz'u konuştuk.

Newroz, Nevruz veya değişik isimlendirmeler olsa da bölge halkları –özellikle Kürtler– açısından önemli anlamların yüklendiği bir 'gün'den bahsediyoruz. Türkiye'de farklı isim ve anlamlandırmalar olsa da binlerce yıllık bir geleneğe dayanan Newroz ile Nevruz'un tarihsel bir akrabalığı var mıdır?

Tarıma dayalı üretim üzerinden şekillenen geleneksel uygarlıklarda mevsim dönümleri yalnızca bölgemizde değil, dünyanın dört bir yanında insanlık tarihi boyunca kutlanmıştır. Mevsim dönümü eksenli bu kutlama, zamanla, içinde kutlandığı toplumsal ortamda eş zamanlı durum ve olgularla etkileşime girmiş, görece farklı gelişme süreçleri içerisinde toplumsal yaşamın parçası olmayı sürdürmüşlerdir. Newroz ve Nevruz'da dil-alfabe farkı nedeniyle

yazılış ve söylenişte farklılıklar olsa da, tarihsel akrabalığı olan ve hatta kardeş kutlamalardan bahsetmek olanaklıdır. Bunu söylerken ısrarla bu geleneğin Türklüğünü vurgulayan sınırlayıcı yorumları da akılda tutmak gerekir. Ancak akademik çalışmalar Ortadoğu ve bir kısım Asya halklarının benimsenmiş bir tarihsel ve toplumsal arka planın varlığını işaret etmektedir.

Günümüze gelirse; Kürt Newroz'u ile Türk Nevruz'u arasındaki farkı nasıl açıklarsınız?

Mevsim dönümünü, bolluk ve bereket umudunu içeren kolektif kutlamalar, zaman içinde, toplumsal hayat içerisinde beliren yeni üretim ve yaşam biçimlerine uyarlanarak dönüşmüştür. Özellikle toplumları bir arada tutan kültürün önemli bir parçası olarak bu kutlamaların tarihsel süreç içerisinde sosyal ve siyasal meseleler hakkında da görüş ve pozisyon belirtmek için işlev görmeye başladığı görülür. Ortadoğu ve Asya'nın bir bölümünde kimi zaman dargınların barışması, ortak düşmana karşı dayanışma geliştirilmesi, ortak geleceğe yönelik umudun yeşertilmesi ve en önemlisi de kolektif bir kimlik oluşturma hedefine bağrını açan bu kutlamaların içinde kutlandığı toplumun güncel, dönemsel gereksinimlerine göre şekillendiği görülür. 1970'lerde Kürt dili önündeki engeller ve bu bağlamda yazılı edebiyatın gelişmemiş olması o dönemde şekillenen Kürt muhalefetinin kültürel çerçevesini Newroz üzerinden şekillendirmesini beraberinde getirdi. Çoğunluğu öğrencilerden oluşan dönemin Kürt sosyal-siyasal muhalefeti, Kürtlük bilincini ifade ettiği ve yaygınlaştırdığı bir mecra olarak Newroz'u istihdam etti. Ortak bir kimlik algısı oluşturmak ve tutundurmak için gereken bir "Kürt Hayat Bilgisi" kitabını bu gelenek ve kutlamalar üzerinden kurguladı. Bu tercihin şekillendiği dönemde Kürt kelimesinin en yalın kullanımının dahi önünde duran engelleri anımsarsak, bu siyasal-kültürel tercihin önemi ortaya çıkacaktır. Burada özellikle vurgulanması gereken bir diğer durum, eğitilmiş-kentli Kürt siyasal kurmaylığının kitlelere siyasal ve etnik bilinci taşıdığı araçlar arasında Newroz'un özel yeridir. Türkiyeli Kürtlerin tüm kategorilerine seslenebilen bu kültürel mecra, kalıcı ve başarılı olmasının da nedeni oldu.

Buna yanıt olarak geliştirilen resmî Nevruz ise, aslında Türk milliyetçiliğinin versiyonları arasındaki etkileşimi ve resmî söylemde Kürt meselesine yönelik değişimi de yansıtmıştır. Başlangıçta Nevruz'u yalnızca Türklere ait bir gelenek olarak gösteren, Newroz'u "teröristlerin bayramı" olarak nitelendiren söylem, zamanla Kürtleri içermese de bu geleneğe sahip diğer halklara da değinmeye, bayramın Türklük dışı içeriğini de vurgulamaya başlamıştır. Nevruz'un en önemli farkı kutlamanın içeriğindeki kamusal kurumların katkı düzeyi ve kutlamaların uluslararası niteliğidir. 1990'lı yılların başında o sıralarda çözülmüş olan Sovyetler Birliği'nin ardından ortaya çıkan cumhuriyetler ile geliştirilen ilişkilerde Nevruz geleneğine biçilen önemli bir rol olmuştur. Hâlâ etkisi süren bu yaklaşımda Nevruz'un sınırlar ötesi Türk varlığının yapıstırıcı ögesi ve Türklüğün kültürel şemsiyelerinden biri olarak işlevlendirildiği görülmektedir.

Kitabınızda, başlangıçta "teröristlerin bayramı" olarak nitelendirmesine rağmen, 1990'lardan itibaren devletin de Nevruz kutlamasını farklı dinamiklerin ihtiyaçlarını karşılaması bağlamında tartışıyor-sunuz. Newroz'u Nevruz'a evirmek "Tören-Simgesi-Siyaset" dolayımında nasıl değerlendirilebilir?

Devlet dediğimiz kurumun varlığını sürdürmesi için gereken toplumsal rızayı oluşturma sürecinde simge ve törenlerden yararlanma deneyimi, devletin kendi tarihi kadar eskidir. Bu bağlamda Türkiye Cumhuriyeti tarihi de simgesel siyaset araştırmacıları için verimli örneklerle doludur. Burada, Nevruz konusunda yeni olan, devlet aklının önce Newroz'u tamamen meşruiyet alanı dışında konumlandırması, daha sonra onun kitleselleşmesini dikkate alarak pozisyon değiştirmesidir. Son derece rasyonel olan bu müdahale, resmî söylem içindeki değişim ve kısmi gelişmeleri bize ifade etmesi açısından önemlidir.

Bu noktanın yalnızca Newroz-Nevruz rekabeti ile sınırlı kalamayacak olan boyutları da mevcuttur. Örneğin, bu yıl Abdullah Öcalan'ın doğum günü kutlamalarına karşı geliştirilen önlemler, önümüzdeki süreçte resmî siyasal söylemdeki simgesel oranın artacağına da işaretidir. Merkezde ve yerelde resmî kurum ve kadrolarıyla simgesel siyasete müdahil olan devlet, içinden geçilen dönemin siyasal karakterine uygun bir dil geliştirmektedir. Newroz kutlamaları için 2011'de verilen izinleri 2012'de vermeyen devlet aklı, son yıllarda simgesel siyaseti reddetmek yerine ona uygun yanıtlar geliştirmek için yoğun çaba göstermektedir. Gramsci'nin çok öncelerden işaret ettiği "hegemonya"nın inşasında artık kültürel varlıklar eksensiz, eskiden daha az önem verilen olgulara odaklı bir dil kullanımı görülmeye başlanmıştır.

Newroz'un yaygın kutlanması, güncel siyaset açısından önemli bir alan oluşturdu. Burada bir çekişmeden/rekabetten söz edebilir miyiz?

Ciddi bir çekişme ve rekabet yanında, karşılıklı bir etkileşimin varlığından da söz etmek olanaklı. Sık kullandığım bir benzetmeye başvurursam, Newroz'u içinden geçilen dönemin gereksinimlerine göre işlev gören bir panoya benzetiyorum. Bu pano bağrını onu benimseyen kitlenin güncel mesajlarının netleştirilmesi ve iletilmesine açarken, kurmakta, eğitmekte ve dönüştürmektedir de. Türkiye'nin Kürt meselesi konusunda iki farklı projeyi temsil eden Newroz ve Nevruz arasındaki çekişmeyi okurken, siyasal olanın ötesindeki görebilecek bir merceği hazırda tutmalıyız. Özellikle siyasal olanın daha zor dönüşen yapısına karşı simgesel sürecin esnekliği bir çekişme yanında beklenmedik olanakların da potansiyelini bağrında taşıyabilir.

Söyledikleriniz, Türkiye'de "resmî olanla" "resmî olmayanın" ihtilafı haline ilişkin pek çok örneği akla getiriyor. Ancak, ihtilafın dozajı Newroz için daha yüksek görünüyor. Bu durum hep böyle miydi?

İhtilaf düzeyi, önceki yanıtlarımda da belirttiğim gibi, değişim halinde ve bu değişimin bir bütünlük içinde değerlendirilmesi gerekli. İstisnalar dışında Türkiye'nin dört bir yanında Newroz ve Nevruz aynı anda kutlanıyor. Siyasal yaşamın görece sakin geçtiği bir dönemde bu "barış içinde bir arada kutlanma" durumu sorun yaratmasa da, siyasal muhatapların çatışma düzeyi yüksek bir karşıtlık içinde oldukları dönemlerde Newroz kutlamalarının engellendiğini görüyoruz. Bu durum bize ne söylüyor? Bence Newroz'un ihtilafı olmasının, böyle görünmesi ve gösterilmesinin iki önemli boyutu mevcut. Madalyonun bir yüzünde, resmî ideolojinin Kürt kimliğine biçtiği role Kürtlerin itirazının şekillendirdiği bir resmî tepki yer alıyor. Şöyle açayım, dün "Kürt yoktur" tezini savunan pozisyon, bugün "Newroz astında Zerdüşti inancına dayanır" ya da "kıрма dökme günüdür" diyerek kendisini ifade ediyor. Ancak gözlemlerim, ayrılıkları olduğu kadar benzerlikleri de görünür kılan bu rekabetin, barışçı bir gelişme için de kullanışlı bir zemin sunduğu yolunda.

Kürt kültürünün daha görünür olmasında Newroz'un işlevini nasıl açıklamak gerekir? Kutlama alanlarında tanık olduklarımız (renkler, danslar, giysiler, çadır müze vb...), karnaval havasında kutlanması, Kürt kimliğinin yeniden biçimlen (diril)mesine nasıl bir katkı sunmaktadır?

Newroz kültürünün siyasallaşmasına ilişkin, bu bağlamda kilometre taşı işlevi gören bir kutlama olsa da, kültür kavramının birincil işlevlerinin Newroz

alanında izleniyor olması bir tesadüf değil. Bir kere kültür, Kürt kültürü, Newroz alanında öğretiliyor ve öğreniliyor. Kürtlük çerçevesi içinde kuşaktan kuşağa aktarılan kültürel kurallar bu alanda belki yalın ama tutarlı bir biçimde ifade ediliyor, yaygınlaştırılıyor. Merkezi veya çekirdek değerler dediğimiz birtakım kurallar, anahtar simgeler aracılığıyla bütünlüklü bir kültürel çerçeveyi katılımcıya sunuyor. Burada birbiriyle uyum halinde âdet, inanç ve değerlerden bahsediyoruz. Kuşaktan kuşağa aktarılan inanç ve deneyimlerin ifade edilmesinde de, bizi hiç şaşırtmaması gereken bir biçimde, simgesel bir dil öne çıkıyor Newroz alanında. Ayrıca, Newroz'da üretilen kültür hem doğaya hem de sosyal hayata kendisini dayatıyor. Newroz alanındaki Kürt, bahsettiğim mekanizmalar üzerinden Kürt olmayı Newroz alanında yaşıyor.

Daha özgül düzeyde, Newroz kutlama alanına yerleştirilen çadırlarda izlemeye sunulan yapıtlar bir yandan farklı yerelliklerden bütünü haberdar ederken, gösterirken, diğer yandan görünme imkânı da sağlıyor. Alandaki herhangi bir katılımcı oraya hem görmeye, hem de görünmeye gidiyor. Alanda "biz kimiz? Kürdüz" diye haykırırken bu ses hem dışarıya, hem de içeriye doğru yansıyor. Karnaval boyutuna gelince, burada kutlamanın tek günlük olması hatırdaki tutulmalı. Bu tek gün aynı zamanda o günler dışında hükmeden otoriteye, onun iradesine karşı açılan bir parantez demek.

Newroz için bir "doğu" bayramı/günü/sembölü diyebiliriz. Ancak başvurduğunuz referansların önemli oranda "batılı" olmasının nedeni nedir?

Önemli konuların, tören ve simge gibi "önemsiz" kavramlar üzerinden tartışılması görece yeni bir durum. Siyasetin ağırlıklı olarak siyasal kurumlar üzerinden çalışılmasının beraberinde getirdiği darlık, siyasal aktör tanımının genişlemesi, ifade ve iletişim biçimlerinin dönüşümüyle, eskiden ilgi göstermediğimiz alanlara bakmamızı beraberinde getirdi. Benim çalışmamı da bu türden bir arayışla ilişkilendirmemiz mümkün. Dünyanın bizim tarafında da bu bağlamda çok önemli çalışmalar yapılmaya başlandı. Ancak sizin de ifade ettiğiniz gibi kuramsal arka planda daha çok batılı isimler görülüyor ve daha çok bunlara başvurmuş olmam öznel bir tercihten çok bu konudaki birikimin oluştuğu yerle ilgili.

Newroz'un Kürt kimliğini yeniden inşa ettiğini belirtiyor, uluslaşma ile kültür arasında ilişki hareketle, Kürtler açısından Newroz'u "geleneğin yoluyla politik bellek oluşturmanın" bir aracı olarak değerlendiriyorsunuz. Biraz açabilir miyiz?

Ulus denilen kategorinin oluşturulmasında, edebiyatın özel bir yere sahip olduğunu, edebi eserler ve özellikle de roman üzerinden ulusal kimliğin inşası örneklerini biliyoruz. Kürt kimliği oluşumunda da, kitapta ayrıntılarıyla tartıştığım gibi, edebiyat alanında verilmiş eserlerden yararlanılmıştı. Ancak Kürtçenin yaygın ve entelektüel iletişim için kullanılması önündeki engeller, Newroz bayramına müracaat edilmesini gerektirmiştir. Bir bayramın bu açıdan kullanılmasının en önemli nedeni katılımcı açısından çok özel bir bilgi gerektirmemesi, dinamik bir değişim sürecinin gereksinimlerine yanıt verebilir bir elastikiyete sahip olması ve geleneksel kültür kaynaklı geniş bilinme durumudur. Başlangıcından bu yana, Newroz alanında bu türden bir zemin üzerinden bir varlık algısı inşa edilmiştir. Lütfen tam bu noktada 1968'lerin heyecanını, doğu mitingleri ve benzeri kanallarda gelişimini izleyebileceğimiz Kürtlük bilincinin gelişim sürecini, bu sürecin temel dinamiklerini anımsayalım. Hayli öncelere giden bir Kürt edebiyat geleneği olsa da dil önündeki engeller ve farklı ülkelerde yaşanması nedeniyle o dönemde ortaya çıkan toplumsal ve siyasal ihtiyaçlar için Newroz'a başvurulduğunu, kolektif belleğin Newroz'a emanet edildiğini görüyoruz.

Diyarbakır Newrozları bu "kolektif bellek" oluşumunun neresinde duruyor?

Diyarbakır tarihsel olarak yalnızca haritalarda değil, kalplerde de bir merkez. Bununla doğru orantılı olarak Diyarbakır Newroz'unun tarihsel ve toplumsal bir anlamı var. Özellikle son yıllarda Newroz'un bir dizi kutlama olarak organize edilmesi ve merkezi konumdaki Diyarbakır Newroz'u ile sonlandırılması bu durumun kanıtlarından yalnızca biri. Cumhuriyet öncesinden günümüze merkezi bir konumu olan Diyarbakır, Newroz'da da bu konumunu koruyor.

Her ne kadar bu söyleşi yayınlandığında geride bırakmış olacaksak da, 1 Mayıs'ı "kolektif bellek," "politik bellek oluşturma" kavramları üzerinden nasıl değerlendirirsiniz?

Tıpkı bireysel düşünce oluşturma-geliştirme sürecinde olduğu gibi, toplumsal gruplar içinde yer alırken de bellek kilit bir işleve sahiptir. Yaşadıklarımız ve ondan edindiğimiz tecrübelerimizi sınıflandırma ve değerlendirme biçimimiz bize ve tercihlerimize ilişkin çok şey söyler. Sorunuzun yerinde bir biçimde işaret ettiği gibi Newroz'un bir Kürt için ifade ettiği neyse, onun için nasıl bir işlevi varsa, 1 Mayıs kutlamalarının da sınıf bilinçli bir emekçi için anlamı çok farklı değildir. ✨

oYun a t 1

Cuma Boynukara

cboynukara@mynet.com

(Vakit gecedir. Sadece sesler duyulmaktadır. Sahne karanlıktır.)

–: (Telsizle konuşarak) Söylenen adrese ulaştık. Tamam.

–: (Telsizin sesi) Anlaşıldı tamam. Takviye kuvvete ihtiyacınız var mı? Tamam...

–: Anlaşıldı... Bir manga daha gerekebilir. Tamam...

–: Gönderiyoruz. Tamam...

–: (Başka bir ses) Burada olağandışı bir şey yok, doğru adrese mi geldik acaba?

–: (Yanındaki) İhbardaki adres burası.

–: Bilmem ki bunlar ne yapmaya çalışıyor?

–: 23 70 cevap ver. Tamam...

–: 23 70 dinlemede. Tamam.

–: Bizden haber bekleyin. Tamam...

–: Tekrarlar mısınız? Tamam...

–: Adreste bir yanlışlık olabilir. Tamam.

–: Anlaşıldı. Tamam. (Yanıdakilere) Herkes mevzilen sin, benden haber bekleyin.

–: İşin yoksa bekle.

–: Niye bekliyoruz?

–: Adreste bir yanlışlık varmış.

–: Ne yanlışlık be. Binanın duruşu bile sakat. Var mısın bahse?

–: Ne bahsi?

–: En azından içerde beş tane terörist vardır.

–: Geçen defa da öyle dedin, ama bir şey çıkmadı. Olayı örtbas edene kadar çok zorlandık.

–: Hadi oradan sen del Peki, evde çıkan haritalara ne buyrulur?

–: Gazetelerin kuponla verdiği haritayı da suç unsuru sayarsak memlekette temiz insan kalmaz.

–: Göreceksin ben yanılmam.

–: Senin yine canın sıkılıyor. Çoktandır hadise yok

yal

–: Öyle tabii, paslandım.

–: 23 70 cevap ver. Tamam.

–: 23 70 dinlemede. Tamam.

–: İhbarı yapan kişi şu an olay mahalline doğru getiriliyor. Tamam.

–: Anlaşıldı tamam.

–: Müdür beyle birlikte. Tamam.

–: Anlaşıldı tamam. Müdür bey buraya geliyormuş.

–: Göreceksin yanılmayacağım.

–: Artık yanılman söz konusu olmaz. İyi ki bahse girmedim.

–: Sen gör, mükâfatlandırılacağız.

–: Neler de düşünüyorsun. Şu an uykudan başka düşündüğüm bir şey yok.

–: Buyrun müdürüm.

–: Arkadaşlar mevzilen diler mi?

–: Evet müdürüm.

–: Gece olması daha iyi.

–: Başlamak için sizden emir bekliyoruz.

–: Çatılar tutuldu mu?

–: Her taraf kontrol altında.

–: Evde dikkati çeken anormal bir şey var mı?

–: Her şey normal.

–: Hep öyle olur zaten. Bunlar eğitilmişler. Hiç açık verirler mi? Bu bina mıydı?

–: Evet efendim. Garip garip insanlar girip çıkıyor, çokça da para harcıyorlar. Bana hiç borçları yok. Oysa bu semtte bakkala borçlanmadan ay sonunu getirmek mümkün değil. Burda iyi insanlar oturur.

–: Birazdan anlarız.

–: Efendim bunların evine girip çıkanın sayısı belli değil. Bir de okudukları gazete...

–: Evde kaç kişi kalıyor, bilgin var mı?

–: Değişiyor. Ama genelde bir çift kalıyor.

- : Merdiven aralarına yerleşin.
- : Yerleştik efendim. Binanın giriş çıkışlarını da tuttuk.
- : Sıradan bir olay gibi kapıyı çalın.
- : Anlaşıldı. Sen, sen. Yukarıya, A planını uygulayacağız. Ateş edilmeden silah kullanılmasın.
- : Emredersiniz efendim.
- : Megafonumu getirin.
- : Buyrun efendim.
- : Adımı gizli tutacaksınız değil mi?
- : Merak etme biz seni koruruz.
- : Ben şimdi gitsem.
- : Bekle. (Silah sesi duyulur.)
- : Peki efendim.
- : (Megafondan) Etrafınız sarıldı, teslim olun. Ateş etmeyin. Sizlere sesleniyorum. Silahlarınızı bırakıp teslim olun. Yoksa istemediğiniz sonuçlar doğacak.
- : Suçumuz ne? Silahsızız.
- : Belliydi canım bunların böyle olduğu.
- : Öyle tabii.
- : (Megafondan) Teslim olun.
- : İçeri girelim mi?
- : Bildiğinizi yapın.
- : Anlaşıldı efendim.
- : Alt ve üst katları boşaltın da öyle.
- : Emredersiniz.
- : Mahalle sakinlerini geri tutun.
(Mahalle sakinleri, sanki bir futbol maçı izliyormuş gibi tezahürat yaparlar.)
- : Haydi, bitirin bu işi.
(Silah sesleri duyulur. Bir müddet devam eder. Sonra sessizlik. Dört el tek tek kesik silah sesi duyulur.)
- : Operasyon tamamlanmıştır.
- : Ölü, yaralı.
- : Bizim kaybımız yok. Öbür taraftan kurtulan yok. Dört kişi silahlarıyla birlikte ölü ele geçtiler, biri kadın üçü erkek.
(Mahallelinin alkışları, tezahüratı duyulur.)
- : Ben sana demedim mi yanılmayacağımı?
- : Belli oluyor.
- : Teşekkür ederim. Sizler hep böyle güvenlik güçlerine yardımcı olduğunuz müddetçe, bizim işlerimiz daha da kolaylaşacaktır.
- : Vazifemiz.
- : Bizimle merkeze gelip mükâfat formunu doldurmanız gerekiyor.
- : Hay hay. ✨

ROJ MA DE ŞEWLÊ DANO

Roj vejino her tim waxtê xo de
Ma rê dest pêkerdena cuyana (heyat,
ciwiyayênê)

Zimistanê ma beno hamnan
Wisar rûyê ma de kewê beno

Ma verba rojî

Kelê xo birnênime

Rindekiyê kuwena zerreyê ma

Werdê ciranênê xo re,

Jû qunciktê ki xo re duway kenime

Roj ma de şewlê dano

Adir roştîya ma wa

Locinê dûy kerdene mutebera

A(x)we nêverdanimê adir sera

Gereke her tim biveşo, adir dûy bikero

Çikê ma wertê çike şarî de biaso, vatêne

ey porsipeyayîya

Adirke şî xo ra,

Xirabiya, zanênime.

A(x)we hetêyê de ma wa

Bê axwe her çî beno qilerin

Nurê ruyê ma, araqê destê ma beno

qilerin

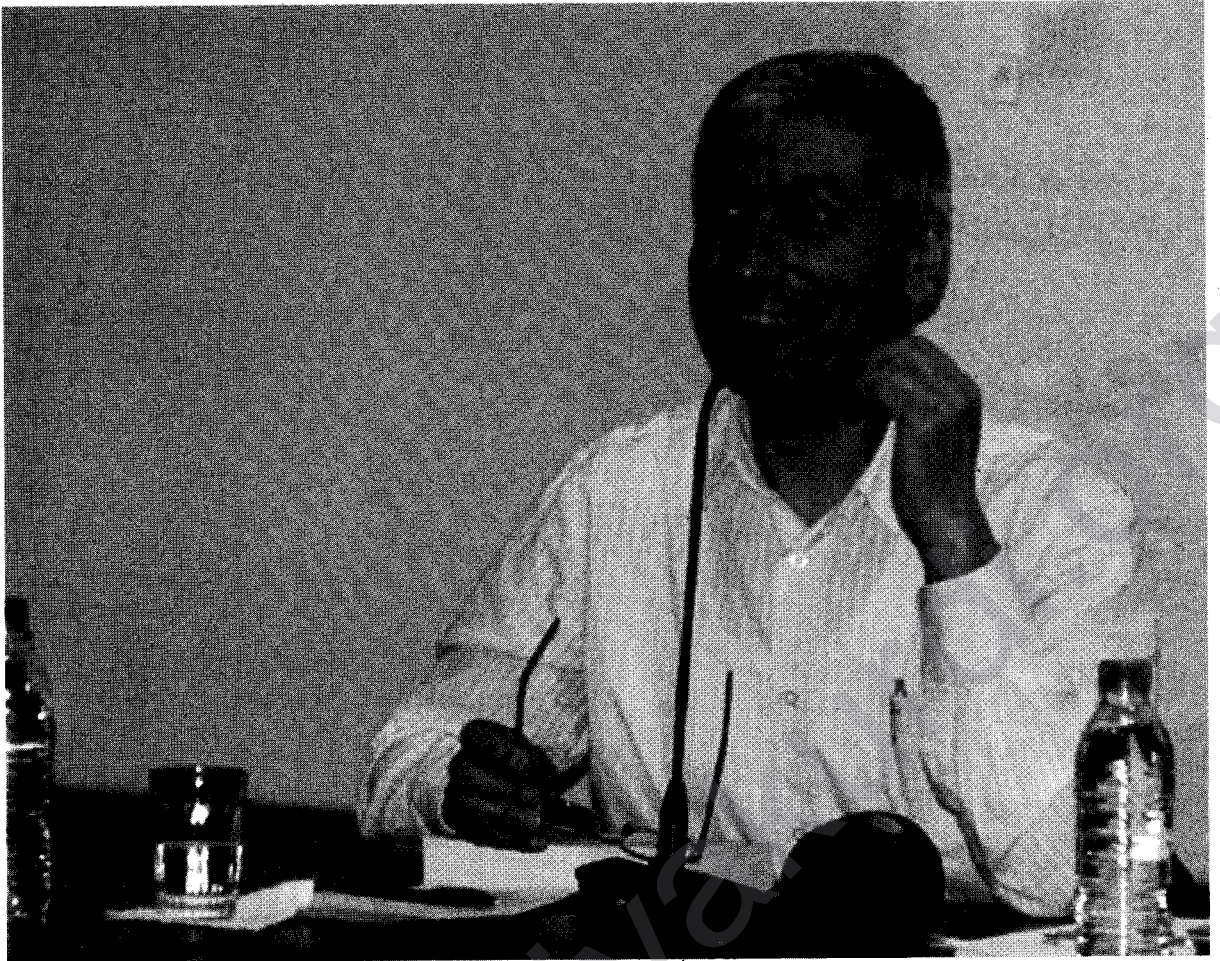
Ma be a(x)we bënime pak

A(x)we tilsimê pak biyayêna

Wa, zezal vindero zê (sey) zerrêye ma,

Fam kenimê.

Akman Gedik

MÎRÊ MUTEWAZÎBÛNÊ MULAZIM OZCAN

CEMİL OGUZ

Mulazim Ozcan, bi navê xwe yê din Miraz Ronî. Gelek kes wî bi sohbeta xwe ya nazik, bi helwesta xwe ya kubar nas dike, lê niha ew ne bi van, bi girtinê, bi ketina hepsê û herî dawî jî bi girtina Xelata Ziman a Feqî Huseyîn Sagniç di rojê me de ye.

Mulazim Ozcan di sala 1966'an de li gundê Nîstê ya girêdayî Bedlîsê tê dinê. Dibistana seretayî li Norşîn û Tetwanê, ya navîn li Tetwanê û Lîse li Tetwan û Betlîsê dixwîne. Li Zanîngeha Anadolîyê beşa Îktîsadê xwendîye û belgeya karê hesabdariyê girtiye.

Piştî salên 90'î ku li nav kurdan her ku diçe asta têkoşîna kurdan bilind dibe, Ozcan jî wekî piraniya kurdan xwe di nav vê rewşê de dibîne. Îro dema mirov lê dinêre her kes Mulazim Ozcanî wekî nivîskar, helbestvan, wergêr dibîne, lê yê wî jî wekî gelek ciwanên kurdan bi siyasatê dest pê kiriye ev rêwîtiya wî.

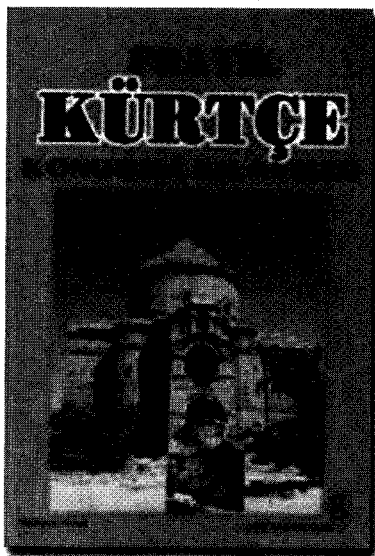
Rêwîtiya ji HEP'ê heta Enstîtuyê

Ew di sala 1992'yan de di nav HEP'a (Halkin Emek Partisi - Partiya Kedê ya Gel) Norşînê de cih digire û dest bi kar û barên siyasatê, bi gotineke din dest bi kar û barê têkoşîna ji bo kurdan dike. Lê di sa wekî gelek kurdan nikare li navçeya xwe, bajarê xwe bimîne, loma bar dike Mêrsînê. Li aliyekê têkoşîna kurdan didome, li aliyê din êrîşên li ser kurdan û pêre jî girtina partiyên kurdan didome. Dema HADEP tê girtin û dest bi amadekirina avakirina DEHAP'ê dikin, Ozcan jî wekî yek ji damezrîneran di nav DEHAP'ê de cih digire û demekê Serokatiya DEHAP'a Mêrsînê dike. Û tam wê demê di nav xebatên damezrandina NÇM'a Mersînê de jî dixebite, piştî vebûna NÇM'a Mêrsînê li wê derê dest bi dayîna dersên zimanê kurdî dike. Piştî vê yekê jî siyasatê wêdetir berê Ozcan ber bi ziman, wêje ve diçe. Lê êdî serboriya

wî ya li Mêrsînê jî temam dibe û berê xwe dide Stenbolê; cihê bi mîlyonan kurdan, cihê ku ji bo gelek rewşenbîrên kurdan bûye hêlîn.

Mulazim Ozcan piştî ku tê Stenbolê, di sala 1998'an de di rêveberiya Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê de cih digire. Ew gelek serdeman û di vê serdema ku hat girtin de jî endamê rêveberiya Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê bû.

Berî ku sal xwe li 2000'î biqelibînin, di sala 1999'an de yekemîn pirtûka wî ya helbestan ji nav Weşanên Pêrî bi navê "Di siya dara xaçê de serhildan" tê weşandin.

Ozcan hê jî girtiye. Û Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê hem ji bo xebata wî ya ji bo zimanê kurdî, hem jî ji bo helwesta li hemberî vê girtinê îsal Xelata Ziman a Feqî Huseyîn Sagniç da Mulazim Ozcan.

Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê ji sala 2005'an ve li ser navê zimanzan û rêveberê Enstîtuyê Feqî Huseyîn Sagniç Xelata Ziman dide. Sagniç ku di sala 2003'yan de wefat kir yek ji avakar û kedkarên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê bû zimanzan bû. Di heman demê de rehmetyê Sagniç û Mulazim Ozcan hevalên hev bûn û bi hev re gelek xebat jî kiribûn.

Zanîngeha Upsalayê û wergêriya li DGM'ê

Di sala 2000'î dema komê kurd ji bo qursên zimanê kurdî diçin Zanîngeha Uppasalaya Swêdê ew jî yek ji wan e. Ozcan dersên kurdî ku baş dizane li wê derê bi girtina sertîfîkayê derdixe asteke bilindtir. Ku êdî bi awayekî fermî jî dikare dersê bide. Di heman demê de li Zanîngeha Upsalayê li ser wêjeya Ehmedê Xanî serê xwe diêşîne, lêkolînê dike û tiştinan dinivîse.

Bi vê sertîfîkayê bi awayê fermî dikare wergêrî jî bike. Dadgeha Ewlekariya Dewletê (DGM) ku li ser kurdan bûbû kabûsek carinan be jî ji bo wergerên bi kurdî biryar dida ku gazî wergêrêk bê kirin. Di van gazîkirinan de Miraz Ronî (Mulazim Ozcan) gelek caran li DGM'ê bi awayekî fermî wergeriya kurdî-tirkî dike.

Akademiya Siyasetê û girtin

Hindik be jî xebata wî ya nivîsê her didome lê di heman demê de cih bi cih semînerên wî yên li ser wêjeyê, dersên li ser ziman û wêjeyê yên wî didomin. Lê dema li Akademiya Siyasetê ya BDP'ê darsa wêjeyê dide, ew nizane ku dê ev yek bibe "delîlek" û pê bê girtin. Di dawiya meha 10'an a sala 2011'an de zincîreyê binçavkirina BDP'yan didome. Di vê zincîreyê de vê carê Endama MP'ya BDP'ê Prof. Dr. Buşra Ersanli, endamê LRN yê BDP yê berê Mustafa Avcî, weşanger Ragîp Zarakolu, perwerdekarê Akademiya Siyasetê ya BDP'ê Kemal Seven, xebatkara Ozgur Gundemê Songul Karatagna, nivîskarê Azadiya Welat Hasan Ozgüneş jî têde li dor 40 kesî tîn binçavkirin û di 01.11.2011'an de ji van 23 kes tîn girtin. Di nav wan de Mulazim Ozcan jî heye. Û wekî sedem jî "Dersdayîna li Akademiya Siyasetê ya BDP'ê" tê nişandan.

'Xelatgirtina Apê Feqî rûmet e'

Desteya Rêveber a Enstîtuya Kurdî piştî nirxandinên li ser gelek berendaman, ji ber ked û xebata wî ya bi salan û ji bo piştgiriya nivîskarên kurd ên girtî, nivîskar Miraz Ronî (Mulazim Ozcan) hejayî Xelata Ziman a Feqî Huseyîn Sagniç dît. Ozcan nekarî were xelata xwe bigire lê li ser navê wî biraziya wî Ulfiye Ozcan di merasimê de xelat ji destê keça Feqî Huseyîn Sagniç Nemiş Sagniç Avşar girt û surprîza merasimê jî ew bû ku dema bi telefonê bi Mulazim Ozcan re axivîbûn, peyama wî ya ji bo merasimê tomar kiribûn û ew deng bi beşdarên dan guhdarîkirinê. Ozcan di peyama xwe de wisa digot: "Xelat mirovan teşwîqê xebatê dike. Xelatgirtina Apê Feqî hem rûmet e hem jî ji bo me teşwîqa xebatê ye. Ji vê derê ez ji bo her kesî silavên xwe dişînim."

Em wekî hevalên wî yên nêz, me ew wekî "Mîrê Kela Bedlîsê" hîlbijartibû û em jî bûbûn mirûdê wî, lê di rastiya xwe de ew her mirûd bû, her mutewazî bû û her hurmetkarê mirovan bû. Bi van taybetiyên xwe, wî di nav dilê dostaniya gelek kesên ku wî nas kirine de cihê xwe girtiye.

Û di dawiyê de em berhemên ku Mulazim Ozcan heta niha amade kirine rêz bikin û dawî li vê nivîsê binin:

- Di Siya Dara Xaçê de Serhildan (Helbest, Weşanên Pêrî, Stenbol 1999)

- Pratik Kurtçe Konuşma Klavuzu (Tirkî-Kurdî), Mulazim Ozcan, (Gun Yayinlari, Stenbol 2002)

- Tesewira Xaniyê Fîlozof, H. Mem (Werger Miraz Ronî, Weşanên Enstîtuya Kurdî ya Stenbolê, Stenbol 2004)

- Keça Ardil, Cafer Şahîn (Wergêr Miraz Ronî, Weşanên M, Stenbol 2004) ❀

ERZURUM'UN TAŞI TOPRAĞI SOĞUK!

VEDAT ÇETİN

Palandöken dağlarının eteğinde kurulu Erzurum, hep soğuktu. Kime söylediysem aynı hikâyeyi anlattı: *“Erzurum’da askerlik yapan biri terhis olup evine gitmiş. ‘Nasıl bir yer?’ diye soranlara şunu söylemiş: ‘Orada kaldığım 11 ay, 29 gün soğuk geçti. Benden sonra bir değişiklik olmuşsa, bilmiyorum!’”*

Theodosiopolis, Garin, Erzen al-Rum ve sonrasında Erzurum... 21 ilçesi var. İlçeleriyle mesafesi 150-180 km. arasında değişiyor. Güneydeki Tekman, Karayazı, Karaçoban, Hınıs ve Çat ilçeleri yüzde 100 Kürt’tür. Hınıs, Osmanlı döneminde il statüsündeyken Şeyh Said isyanı sonrası ilçeye dönüştürülmüş. Hınıs, Tekman ve Çat’ta Kürt Aleviler de yaşıyor. Ayrıca asimile olmuş Kürtler de var. Horasan kozmopolit bir yer, nüfusun yarısı Kürt. Erzurum şehir merkezi ise, üç ilçeden oluşuyor: Palandöken, Yakutiye ve Aziziye. Ticaretin merkezi Yakutiye’dir. Palandöken, yeni yapılaşmalarla ilçe statüsüne kavuşmuş; Aziziye ise merkez köylerin birleşimiyle oluşturulmuş bir ilçe.

Demografik operasyonlar!

Kürt göçünün yoğun olduğu yerlerden biridir Erzurum. Şehir merkezinde 250 binlik nüfusun yaklaşık 120 bini Kürt’tür. 45 bin öğrencisi olan Atatürk Üniversitesi’nde de 20 bin Kürt öğrenci var. 1954’te ABD’nin katkısıyla kurulmuş Üniversite. Önce Diyarbakır’a düşünülmüştü ama dönemin Cumhurbaşkanı Celal Bayar’ın son andaki müdahale-

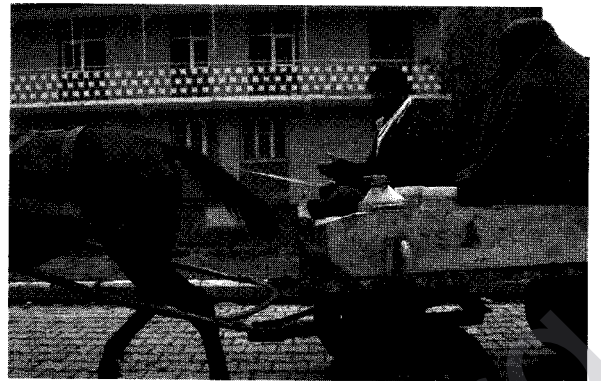
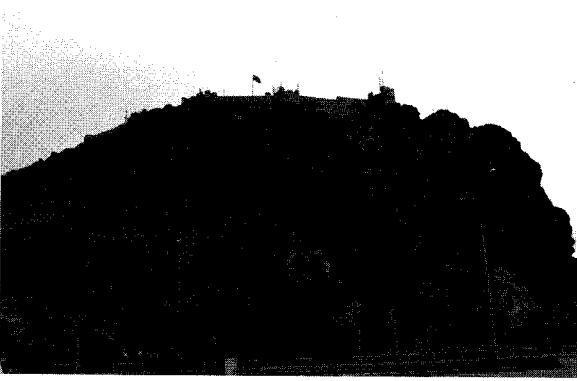
siyle Erzurum’a alınmış. Eski bir Ermeni şehri olan Erzurum’un Türk-İslam sentezinin merkezi konumuna getirilmesi kaygısı daha ağır basmış çünkü.

Nüfusu Van’dan daha az olmasına rağmen ‘büyükşehir’ statüsündeki Erzurum’un, ilçeleriyle birlikte bir milyona yakın nüfusu, 450 bin seçmeni bulunuyor. Nüfusunun yüzde 35’i Kürttür ve bu bakımdan, Kürt şehirleri arasında 5. sırada görülebilir.

Erzurum’un güney ilçelerinden Karayazı, Tekman, Hınıs ve Karaçoban’da Kürt nüfusun çoğunluk teşkil ettiğini söylemiştik. Horasan ve Karayazı’nın sosyal yapısı birbirinin benzeridir. 1925’ten bu yana, Şeyh Said’in memleketi Hınıs’ın demografik yapısının değiştirilmesine yönelik politikalar izlenmiş. Öyle ki, Hınıs’a, Karaçoban’a Karadeniz yöresinden nüfus getirilip yerleştirilmiş, ama asimilasyon çalışmaları başarısızlıkla sonuçlanmış.

Şeyh Said’in torunu Bedri Fırat anlatıyor: *“Rumların ve Ermenilerin tehcirinden sonra, genellikle kuzey ilçelerine Kafkas ve Balkan Türkleri getirilmiş. Bunlar milliyetçi muhafazakâr bir yapıdadırlar ve sağ partilere oy verirler. 1980 darbesi sonrası sunulan olanaklarla burada etkin olan bu kesimleri devlet siyasal amaçlar için çok kullanıyor.”*

Kürtlerin ekonomisi ise hayvancılık üzerine yoğunlaşmış, az sayıda da küçük esnaf var. İşsizlik en çok Kürtlerde. Erzurum’da ekonomik sıkıntılar yüzünden göçler oldu ve nüfus azalması yaşandı...”

Erzurum, cemaat cenneti!

Genel itibariyle şoven ve kırılğan bir ideolojik-sosyal iklime sahip Erzurum'un kaderini cemaatler belirliyor denilebilir. Fethullah Gülen, Mehmet Kırkinci ve Cemalettin Kaplan Erzurum doğumludur mesela. Ayrıca Menzilcileri de eklersek bir anlamda cemaatlerin de merkezi sayılabilir. Cemaatler, 1960 sonrası Saidê Kürdî'nin mirası üzerinden gelişmişler.

Sağlık alanında doğunun en geniş olanaklarına sahip Erzurum'da, üniversitenin 2 hastanesi ve 3 devlet hastanesinin yanında cemaatlere ait iki özel hastane de bulunuyor. Eğitim açısından da örneğin Aziziye Eğitim Kurumları gibi büyük özel okullara sahip cemaatler. Devlet okullarındaki başarılı öğrenciler, mülki amirlerin desteğiyle aileleri de ikna edilip Rize ve Samsun'a götürülüp eğitiliyorlar. Cemaat yurtlarında kalan öğrencilerin birçoğu da Kürt çocuklarıdır.

Daha önce MHP'de *ülküçü* kimliğiyle siyaset yapanların çoğu bugün kendilerini AKP'de ifade ediyor, devlet kadrolarının çoğu MHP kökenlidir.

Bir grup Kürt kadınla sohbet ediyoruz. Çiçek Sarıaltın, Gülşen Yıldız, Sevgi Çavuş, Perihan Özel, Serhat Eskikurt, Berjin Demirkaya, Perihan Güler, Sevda Yılmaz ve Adalet Özbey, hepsi de aynı sorunları dillendiriyor: Kadınlar hep ikinci planda, yüzde 90'ı okuma yazma bilmiyor. Sosyal ve siyasal etkinliklere katılmak istiyorlar ama eşleri izin vermiyor. Feodal gelenekler çok baskın. Kadın istihdamı çok az, yoksul kesimlerden halen başlık parası alınıyor. Bir genç kız rahatlıkla evden çıkıp gezemiyor...

Bütün bu anlatımlar Erzurum'un muhafazakâr yapısını da ele veriyor.

Kürtlerin çoğu, sosyal ve kültürel ayrımcılığının farkında artık. Bir Kürt siyasetçisi, "Daha önce kendimize "Kürt"üz diyemiyorduk. Şimdi artık her şey farklı."

Siyasetçi Rıza Güler ise şöyle diyor: "Erzurum'da gözle görünür operasyonlar olmuyor, toplumu rahatsız edecek tepkilerden sakınıyorlar. Kürtlerle ilişkiyi bozmak istemiyorlar..."

İl Genel Meclisi'nin BDP'li üyeleri Abdullillah Ala, Fuat Aslan, Yaşar Nuri Kanat ve Sedat Binici'nin anlattıklarından: "İl Genel Meclisi 58 üyeden oluşuyor, meclis aritmetiği şöyle: AKP 40, BDP 8, MHP 5 ve SP 1.

Erzurum'un özgünlüğünü göz önüne alarak ılımlı ve uyumlu bir çalışma yürütüyoruz. KÖYDES çalışmalarında ayrımcılık yapıyorlar. Kuzey ilçelerinin köylerinde altyapının yüzde 75'i tamamlanmışken, güneydekiler yüzde 3 düzeyinde. Pozitif ayrımcılık istediğimizde 'bölücülük yapıyorsunuz!' diyorlar. İş ve istihdam sorunu öne çıkıyor. Kürtler yeşil karttan faydalandırılmıyor, müteahhitlerine ihale verilmeyip çökertilmeye zorlanıyorlar."

Gezip görülecekler...

Palandöken dağları: Uluslararası standartlara uygun bir kış tatil merkezi olarak biliniyor. Buradaki Ejder Pisti'nin başlangıç noktası 3100 metre, bitiş noktası ise 2200 metre, uzunluğu da 7200 metre... Palandöken dağlarında kasım ayından mayıs sonlarına kadar kış sporu yapmak mümkün.

Trekking: Erzurum'un kuzeyindeki Dumlu dağları, günübürlük doğa yürüyüşleri yapmak için uygun bir yer. Ayrıca Palandöken dağları da yürüyüş için son derece uygun güzergâhlara sahip.

Tortum çağlayanı: Vadideki bir dağın heyelan sonucu Tortum çayının önünü kapatmasıyla oluşmuş 48 metrelik çağlayan, dünyanın en büyüklerinden biri olarak kabul ediliyor.

Tortum gölü: Erzurum-Artvin karayolu üzerindeki göl, Erzurum'a 120 km. uzaklıkta.

Kısaca Erzurum'un yemek kültürüne de değinelim: Çağ kebabı, den çorbası, su böreği, ekşili dolma, kesme çorbası, ayran aş (yayla çorbası), çiriş, şalgam dolması, yumurta pilavı, cevizli kadayıf dolması, Erzurum'un geleneksel mutfagını oluşturur. ✨

TÜRK SİNEMASININ İŞLEVİ

Doç. Dr. ATILLA GÜNEY

Türk milliyetçiliği üzerine devasa külliyatta, devletin millî kimliğin oluşumundaki rolü mitolojik hikâyeleri aratmayacak derecede ön plandadır. Cumhuriyetin ilk çeyreğinde laiklik ve halkçılıkla yoğrulmuş resmî milliyetçiliğin oluşumunda, millî eğitim, kültür ve din politikalarının önemi kuşkusuz inkâr edilemez. Ancak 1960 sonrasında milliyetçilik içerik olarak farklı mecraya doğru akarken, siyasal bir projeden toplumsal bir projeye dönüşümünde popüler kültür önemli bir kanal olarak kullanıldı. Doğrudan siyasal otoritenin kontrolü dışında olan sinema, bu dönemden itibaren işlediği konular ve bunları sunuş biçimiyle resmî milliyetçilik yerine popüler milliyetçiliğin gelişip serpilmesinde küçümsenmeyecek bir katkı yapmıştır. Dolayısıyla tepeden bir hareket olarak başlayan milliyetçiliğin, onun asıl hedefi olan "sıradan insanların" zihninde oluşumunda sinemanın rolü önemlidir.

Milliyetçilik; siyaset, teknoloji ve toplumsal dönüşümün kesişme noktalarında şekillenir. Örneğin, ulusal dilin oluşumunda millî eğitim aracılığıyla okur yazarlığın artışı, ulus devletlerin kuruluşu ve toplumun iktisadi dönüşümü ile beraber milliyetçiliğin serpilmesinde etkili oldu. 1960'lar Türkiye'sinde de değişen toplumsal ilişkiler çerçevesinde popüler kültür ve onun kitlesel nüfuz anlamında en etkili araçlarından biri olan sinema "yeni milliyetçiliğin" oluşumunda etkili oldu.

Popüler milliyetçilik, tek parti döneminin kendi içine dönük

milliyetçiliğinden farklıydı. Kendi ötekini yaratma anlamında dışa dönük, saldırgan ve sol tonlu söylemine rağmen daha gericidir. Konu açısından oldukça dar ve sık bir kompozisyona sahip bu dönem filmlerinde, mesaj yüklü diyaloglar aracılığıyla sıradan insanların benliğinde bıraktığı iz önemlidir. 1960 sonrası tohumları atılıp serpilmeye başlayan "gayriresmî milliyetçiliğin" sokaktaki insanı etki alanı içine almasında bu melodramların etkisi inkâr edilemez.

Kahramanlar ve ezikler!

Türk melodram filmleri gelenek/modernlik karşıtlığı altında milliyetçiliği okşayan filmlerdir. Bu tür filmler genellikle rasyonellikten uzak, uydurma iyi insanlarla uydurma kötü insanların sineması, toplumun genel panoramasını vermekten yoksun zevksiz filmler olarak eleştirilirler. Ama unutulmamalıdır ki, milli-

yetçilik de zaten böylesi akıldışı yol ve yordamlar aracılığıyla, halk öyküleri, idealize edilmiş düşman kişi/grup ya da kültürler üzerinden ve popüler kültür aracılığıyla yayılır.

Heterojen ve sayıca kalabalık kitlelere seslenen filmler basit ve tutucu temalara dayanır. Çoğu zaman sorunları otoriter ve seyirciye sevimli gelen illegal yollardan halleden kahramanlar filmlerinin başat karakterleridir. Komedi filmlerindeki Kemal Sunal tiplemesi, Cüneyt Arkın ve Kadir İnanır filmleri bunun en belirgin örnekleridir.

Feodal değerlere sonuna kadar bağlı erkek tiplerini milliyetçi ideolojinin olmazsa olmazı olan kahramanlık ideolojisi ile seyirciyi etkilemesinin temel aracıdır. Bu kahramanlık edebiyatının arkasında ise sinik ve ezik bir insan tipi oluşturulur. Yeni oluşmakta olan orta ve alt-orta sınıfa seslenen bu filmler, edilgen ve var olan toplumsal sistemin baskıcı işleyişinden yana, tutucu bir insan tipinin yüceltilişine hizmet eder. Bu tür filmler, bir yandan karmaşık bir dünyada yaşayan alt-orta sınıfın bu türden kahramanlık fantazyaları ile oylanmasını sağlarken, alt sınıfların sorunları küçük sızlanmalar biçiminde sunulur.

Türk milliyetçiliği, 1960 sonrasında yabancı düşmanlığı üzerine oturtulmuş bir kitle ideolojisi biçiminde yön değiştirmiştir. Hızlı ve çarpık sanayileşme ile bunun sonucu olan göç, ekonomik kaymalar sonucu yerinden yurdundan edilmiş kitlelere, aile yapılarının köklerinin zayıfladı-

ğını ve kuruyup gittiğini hissettiren, toplumsal yönsüzlüğü şiddetlendiren bir etki yaratmıştır. 1960 sonrasının milliyetçiliği masum topluluğu tanımlamanın ve içine düşülen berbat durumun suçlularını saptamanın bir aracı olmuştur. Dönemin Yeşilçam melodramlarındaki zengin-fakir ikiliği, ana akım sinemanın göç ve köy temalı filmlerindeki modern Batılı değerlere sahip kentli ve geleneksel değerleri kente taşıyan göç edenler arası çatışma temalarında bu kızgınlığın izlerini sürmek mümkündür. Ömer Lütfi Akad'ın 1970'lerin başında yaptığı 'Gelin', 'Düğün' ve 'Diyet' filmleri bunun en iyi örnekleridir.

Batıya ders vermek!

Dejenere olmuş, Batılı değerlerle yetişmiş birey ile göçle büyük şehre gelmiş geleneksel değerlere bağlı insan arasındaki çatışma, Halit Refiğ'in 'Gurbet Kuşları' filminde olduğu gibi, muhafazakâr ve epik tipler kullanılarak estetize edilmiş bir ahlak felsefesi ile aşılmaya çalışılır. Hayırs severlik ve merhamet gibi değerler, "bize özgü" geleneksel değerler olarak seyirciye sunulur ve bu değerler Batı akılcılığına ve faydacılığına ders verir. Öyle ki, her iki tarafın kahramanları ilahi bir yasayla gelenek lehine uyum içerisine sokulur. Yüzlerce filmde bıkmadan usanmadan tekrarlanan bu gerilim ve uyum, estetik yoluyla siyasal bilinç dışına yerleşir. Bu, toplumsal harmoninin duyulara ve duyarlılıklara kaydedilme tarzından başka bir şey değildir. İdeolojik uzlaşmayı edimsel toplumsal ilişkilerde kuramayan, insanın birliğini pazarın hâkim anarşisinden çıkaramayan hâkim düzen ve onun sanat anlayışı, bu uzlaşmayı inanca ve duygulara bırakır. Çünkü duygular ve inançlar akılcı önermelerin tersine çürütülemez ve haklı çıkarılmaya ihtiyaç duymaz: Tıpkı milliyetçilik gibi.

Sınıf mücadelesinin ve iş bölümünün zorlayıcı toplumsal düzeni, filmlerde toplum içerisinde bir cennet gibi yayılan, yukarıda bahsedilen uzlaşma yoluyla aşılmış olur. Toplumsal hiyerarşi askıya alınır ve geleneğin birbirine bağladığı kardeşlik imgesi etrafında bireyler arası ilişkiler yeniden kurulur. Siyasal iktidar eğer egemenliğini güven altına ala-

caksa kendisini öznelliğe aşılmalıdır. Ve bu süreç, ahlaki siyasal ödevi kendiliğinden eğilim olarak içselleştirmiş bir yurttaşın üretimini gerektirir. Bu yurttaş modelinin laboratuvarı ithal ikameci sanayileşme modeli sonrası genişleyen orta ve alt-orta sınıflardır. Türk filmlerinde görüldüğü biçimiyle modern/Batılı-geleneksel ayrımı üzerine oturtulan ve büyük oranda popüler kültür aracılığıyla yayılan gayriresmî milliyetçiliğin hedef kitlesi bu sınıflardır.

Birincisi, milliyetçi söylemde olduğu gibi filmlerde de içerikten çok biçim ön plandadır. Filmlerde didaktik olma ve mesaj verme kaygısı her zaman ön planda olduğu için söz içeriği aşar. Filmlerdeki gerilim, kişiler arasındaki dramatik ilişkilerle, metafizik iyi-kötü karşılaşması ile yansıtılmaya çalışılır.

1960'lı yıllar sanayi burjuvazisi ve onunla birlikte işçi sınıfının ve orta sınıfın oluşum dönemidir. Yeni bir sınıf ya da sınıf fraksiyonunun yükselişi dönemlerinde sanatta yeni ilgi arayışları bu yükselen sınıflar tarafından desteklenebilir. Türk sinemasının bu dönemdeki yükselişi ve üslup arayışı bu sınıfsal değişimle doğrudan bağlantılıdır. Öte yandan, oluşmakta olan bu toplumsal sınıf, kendi yaşam koşullarına, ilişkilerine ya da içinde var ve değişmekte oldukları genel düzene yeni sanat biçimleri ve eserleriyle yeni tanımlamalar getirebilir. Kültürel üretim araçlarında ve sanatsal biçimlerde ortaya çıkan değişimler bu iki durum ile bağlantılı olabilir. Bu biçim arayışlarının sonuçları uzun zaman sonra duyular ve duygulanımlar dünyası yaratabilir. Ortaya çıkan yeni sınıf fraksiyonlarının kuracakları iktidar kendi amaçları için duyulur hayatı hesaba katma gereği duyar, çünkü bu hayatı anlamaksızın hiçbir tahakküm güvenilir olamaz. 1960'larda hızla popüler bir sanat dalı olmaya başlayan Türk sinemasındaki üslup arayışı da uzun vadede milliyetçi duyular ve duygulanımlar yaratmıştır.

Töre, gelenek ve cemaat ikamesi

Türk sineması ile milliyetçi söylem arasındaki ikinci paralellik hem milliyetçi söylemin hem de incelediğimiz dönemdeki sinema dilinin natüralist oluşudur. Bırakın toplumsal gerçekçiliği, 1960 sonrasının sineması gerçekçi olmaktan öte natüralisttir. Natüralizmde dolaysız ampirik gerçeklik, bireysel ya da tarihsel değişimden soyutlanarak ortaya konur. Olaylar sadece 'ortam' ya da geri plan olarak verilir. Sahneler ve diyaloglar, olaylar arasındaki neden sonuç ilişkisini kavramaksızın karakterlerin

değişen psikolojileriyle güncelleştirilir. Kaderci bir tavırla, dünyanın hiçbir şekilde denetlenemeyen güçler tarafından yönetildiği düşüncesi bu filmlerin her karesinde kendisini hissettirir.

Derin bir düş kırıklığı ruhuyla kişinin toplumsal role boyun eğişi sürekli dillendirilir. Metin Erksan'ın 'Gecelerin Ötesi', 'Suçlular Aramızda' filmlerinde patolojik ve yalnız bireyler, toplumsal sorunların odağındaki bireysel dramlar işlenirken, toplumsal dünya denetim dışı ve sürekli endişe kaynağı olan bağımsız bir mekanizma olarak gösterilir. Toplumsal ve kalıtsal baskılar daima insan eylemi-

ne üstün gelir. Tıpkı milliyetçi söylemde olduğu gibi bireysel güçsüzlük, üstüne basa basa vurgulanırken, bireysel güçsüzlüğe karşı, orta sınıfın atomize olmuş toplumu yerine geleneksel aile ve cemaat ikame edilir. Şehre geldikten sonra aileyi, aile bireylerini bir arada tutmaya çabalayan geleneksel baba ve anne karakterlerine bu dönem filmlerinde sıkça rastlanır.

Ancak törelere, geleneğe yapılan bu vurgu insan pahasıdır. Sonuçta sinemasal söylem öyle bir hal alır ki, insanlar sadece töre, düzen ve anlamsız zorunluluklardan ibaret olan bir dünyadaki basit varoluşlar olarak sunulur. Törenin, geleneğin bu denli ön plana çıkarılıp insanın basit bir varoluş biçiminde sunulması, kahramanların abartılı ve ölçüsüz yüceltilmesine yol açar ki, bunun bedeli, dış dünyanın biçimlenişinde herhangi bir katılım iddiasının terkidir. Birçok filmde yozlaşmış kent kültürü karşısında geleneksel değerler Batı karşıtı bir söylemle yüceltilerek kendi içine kapalı bir toplumun özlemleri dile getirilir ki, bu da kolayca ırkçılığa aktarılabilecek bir tutumdur.

Hedef kitle, işçi sınıfı ve yeni orta sınıf

1960'lı yılların sineması siyasal sinemadır. Ya da daha doğru bir deyişle sinemada siyaset yapılışının en iyi örnekleri bu dönemde verilmiştir. Dönemin filmlerinde siyaset yapma biçimi bir milletin bilinçliliğe ermesi üzerine oturtulmuştur. Ancak bu millet orada değildir. Milletin uydurularak, öykü anlatarak, yeni türde biçimler denenerek yaratılması gerekmektedir. Hedef gelişmekte olan işçi sınıfı ve

yeni orta sınıftır. Milliyetçi siyasal söylemin de parçaları olan bastırma, yüceltme, idealize etme, inkâr etme dönemin filmlerine de damgasını vurmuştur. En ilerici filmlerde bile görülen dini temalar, içine düştükleri İstanbul cehenneminde aşağılanmışlığın geleneklerin olumlanmasıyla bastırılması, kokuşmuş medeniyet söylemi altında milliyetçiliğin ve kültür merkezli taşralılığın yüceltilmesinin hedef kitleleri bu sınıflar olmuştur. Bu açıdan kendisini daima "anti-emperyalist ulusal-sol" bir çizgide tanımlayan Halit Refiğ'in 'Bir Türk'e Gönül Verdim' filmi ilginç bir örnektir. Filmde yabancı bir kadının

bir Türk'le evlendikten sonra Müslümanlığı seçtiği anlatılırken, din ulusal kültürün temel şekillendiricisi olarak sunulur.

Milliyetçilik ve kimlik tartışmalarında, milliyetçiliğin oluşum sürecinde ve bir ideoloji olarak yeniden üretiminde siyasal iktidarın rolü abartılır. Başka bir ifadeyle, olumlu ve masumiyet dair ne varsa devlet dışındaki alanlara yüklenirken, devlet kimlik politikaları bağlamında epistemolojik olarak "kötü" olmaktadır. Milliyetçiliğe bu mantıksal pencereden bakışın yerleşmesinde sivil toplum-devlet tartışmalarında sivil topluma yüklenen olumlu anlamın ciddi katkısı vardır. Son dönem kültür araştırmalarında, sivil toplumun devlet karşısında olumlu olanın alanı olduğu varsayımı epistemolojik bir önkabul olarak benimsebilir. Ancak, milliyetçilik bağlamında bu önkabul pek de doğru değildir. Siyaset dışı alan, modernleşme ve onun bir işlevi olarak resmî milliyetçiliğin etki alanından özerkleştikçe, o güne kadar siyasal iktidarın başaramadığı başarılmış, milliyetçilik daha geniş bir kitleye, üstelik de tek parti dönemi milliyetçiliğinin aksine, rızaya dayalı bir biçimde benimsetilmiştir.

Milliyetçiliğin içine girdiği yeni mecrada, sanatsal üretim ve tüketim ilişkilerinin popüler kültür aracılığıyla yüklendikleri işlev de bu bağlamda ele alınmalıdır. Bilinçli emek faaliyetlerinin diğer biçimleri gibi, insanın dünyayı üretmek dönüştürme faaliyetinin bir parçasıdır sanat. Popüler sanat biçimi olarak sinema Türkiye'de milliyetçi ideolojinin yenden üretim sürecinde devletin ideolojik aygıtlarının yapamayacağı kadar etkili olmuştur. ✨

kurmaca olamayacak kadar gerçek, gerçek olamayacak kadar kurmaca bir yolculuk...

BEN UÇTUM SEN KALDIN

SUNCEM KOÇER

İstanbul Uluslararası Film Festivali bir yılı daha geride bıraktı. 31 Mart-15 Nisan tarihleri arasında, iki hafta boyunca 52 ülkeden 220 filmin gösterildiği festivali 140 bin sinemasever izledi. Festival boyunca film gösterimlerinin yanı sıra, festival konuklarının katılımıyla on iki sinema dersi ve söyleşi gerçekleştirildi. Gösterimlerin ve yan etkinliklerin yapıldığı festival mekânlarında doluluk oranı yüzde yetmişken, seyircilerin söyleşilere niteliksel ve interaktif katılımı ise heyecan vericiydi.

Festivalin heyecan verici bir diğer yanı da, *ulusal yarışma* seçkisindeki filmler oldu. Merakla beklenen Zeki Demirkubuz'un yeni filmi *Yeraltı* ve Emin Alper'in hiç yoktan "düşman" yaratmanın psiko-sosyal dinamiklerini deşifre ettiği ilk filmi *Tepenin Ardı*, sinema sohbetlerinde uzun bir süre yer teşkil edeceğe benziyor. Ulusal yarışma seçkisinin geneline baktığımızda ise Kürt sinemasına dair konuşmak da mümkün. Kürt filmlerindeki niceliksel artışın yanı sıra niteliksel bir zenginliğin de yaşandığını ve bir-

birinden heyecan verici örnekleriyle Kürt sineması janrının en önemli festivallerden birine kendini dayattığını fark etmemek imkânsız. Zira, Kürtlerin yaptığı filmler Türkiye'deki uluslararası festivallere renk katmanın ötesine geçmekte, festivallerde belirleyici unsurlar haline gelmekte.

Kürt filmlerinin festivallerdeki görünürlüğün de ötesinde, dönüştürücü rolü üzerinden şöyle bir tespit yapmak da mümkün: Bu filmler festivaller aracılığıyla seyirciye ulaştıkça, Kürt sinemasına dair söylemler, kamusal alanda daha somut bir biçimde dolaşıma giriyor. Kürt sineması janrının karakteristik özellikleri bu söylem ve tartışmalar üzerinden, belki de daha katılımcı bir biçimde şekillenmeye devam ediyor. Değil mi ki, bir janrın sınırları, ancak söylemsel olarak ve tarihsel bağlamından menkul bir biçimde çizilebilir. Fransız sosyolog Pierre Bourdieu'nun da yazdığı gibi, kültürel üretimi söylemsel bir alan olarak inşa eden bireysel ve kolektif pratikler, o söylemsel alanı oluşturan tarihin sonucu iken, o tarih de bahsi geçen kültürel üretimlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar.¹ Örneğin, 1996 yılında İstanbul Mezopotamya Kültür Merkezi'nin sinema atölyesi Kürt sineması üretimine dair tartışmalara öncü olmasaydı, 2000'de diasporada bir grup genç tarafından Londra Kürt Filmleri Festivali düzenlenmeseydi ya da 2009'da *Kürt Sineması: Yurtsuzluk, Sınır ve Ölüm* kitabı bu konuda düşünen ve üreten pek çok kişiyi bir araya getirmeseydi, bugün Kürt sineması janrından bahsederken kelime haznemizde bu kadar çok sözcük olmayacaktı. Aynı şekilde, Türkiye festivallerinde Kürtlerin yaptığı sinema, daha da belirginleştikçe bu sözcükler çoğalacak, tartışmalar derinleşecek ve Kürt sinemasına dair sohbetler zenginleşecektir.

Bir yaşamın yekûn deneyimi...

Bu yıl İstanbul Film Festivali'nin ana yarışmasındaki filmlerden biri de Mizgin Müjde Arslan'ın ilk uzun filmi *Ben Uçtum Sen Kaldın* idi. Babası tarafından geride bırakılmışlığının kişisel tarihinde yarattığı kırılma ile yüzleşmek için, bir halka baba olmaya soyunmuş Ahmet/Kızıl Kemal'in kayıp mezarını bulmaya Mahmur kampına doğru yola çıkan genç bir kadının yolculuğunu belgeleyen film, hem Türkiye sineması, hem de Kürt sineması janrını zenginleştirecektir.

1 Bourdieu, Pierre 1977 Outline of a Theory of Practice

ren bir örnek. Doğumundan hemen sonra dağa giden babasını birkaç fotoğrafı dışında hiç görmemiş, bir ses kaseti dışında hiç duymamıştır yönetmen Mizgin Arslan. İstanbul'dan, önce Mardin'in Göllü köyüne oradan da Erbil ve Mahmur'a yolculuğu sırasında bulunduğu, karşılaştığı hemen herkese "Nasıl biriydi babam?" diye sorması, zihnindeki bu boşluğu doldurmak içindir. Ahmet, kendi babası için sarışın, yakışıklı genç bir adam, annesi için boyunun zar zor omzuna yetiştiği uzun boylu yavrusu, dağa gitmenin muhakemesini birlikte deneyimlediği arkadaşı için kararlı ve vefakâr bir kişi, Erbil'de Mizgin'e eşlik eden şoför için her biri itinayla bilinen "şehitlerden" biri, Mahmur'daki manevi kızı içinse onu koruyan, kollayan, ihtiyaçlarını karşılayan bir baba figürüdür. Kemal'in kızı Mizgin'in ise babasına dair hatıralar ya da en azından hatırlamalar oluşturabileceği deneyimleri yoktur. Bu eksikliktedir ki Kemal'le ilgili öğrendiği her şey, gözlerinde önce bir parıltıya sebep olsa da yerini hemen hüznün buğusuna, terk edilmişliğin kırgınlığına bırakır.

Resmî ideolojiye göre "teröristtir" Mizgin'in babası. Erbil'de misafir olunan evdeki televizyondan duyuruz, resmî ideolojinin Kemal'i anlatanları bastırmaya niyetli sesini. Mizgin, babasının dokunduğu kişilerin hatıralarını ilmek ilmek birbirine bağlarken resmî ideolojiyi susturur. Mağruriyetini ise hiç elden bırakmaz; babasının gidişine buruktur ama rasyonel bir gururla tutunur onun zihnindeki resmine. Babasının Mahmur'daki manevi kızının anılarını dinlerken ya da ninesinin dizinde çocukluğunu düşlerken, Mizgin'in bu karmaşık duyguları samimi bir biçimde izleyiciye de geçer. Belki de Mizgin'in bütün bir yaşamının yekûn deneyimidir babasının hatırası. Onu Mahmur'a

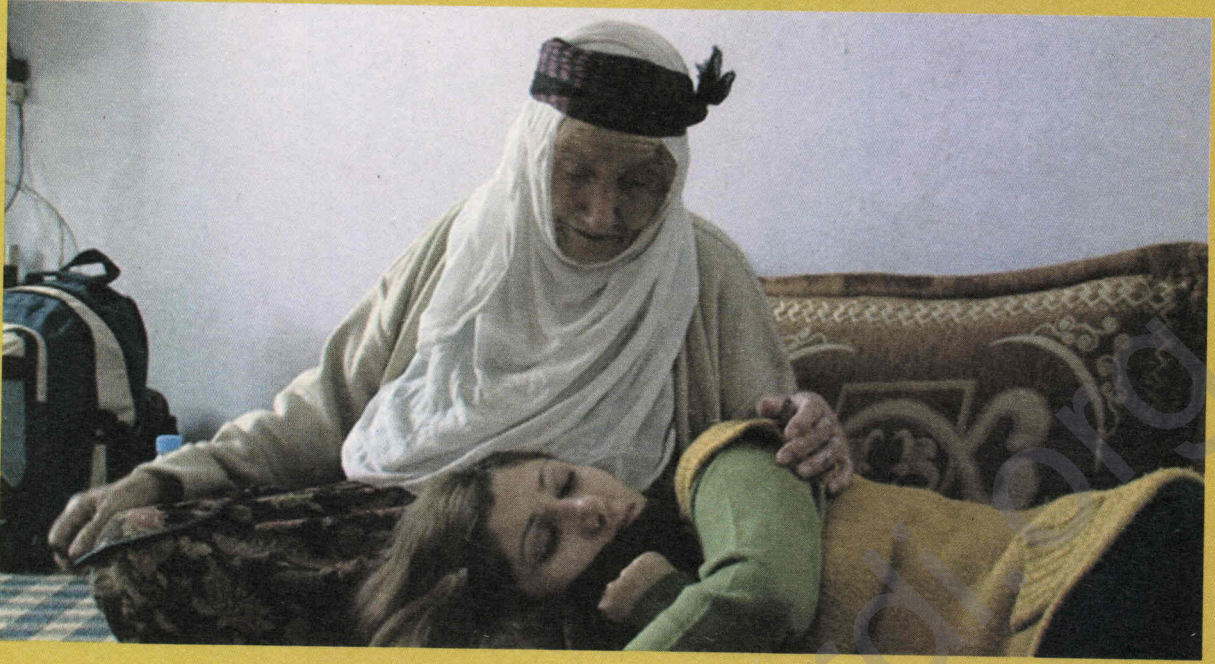
götüren yolculuğun başlangıç noktası Mizgin'in yaşamında bir duraksa, filmini festivalde seyirciyle paylaştığı an bir başka duraktır. Kızıl Kemal'in düşüncesi her durakta yanında olmuş, hatta belki de Mizgin'in hayat yolculuğunun nedeni olmuştur.

Senaryo yazsa inanan olmaz!

"Ben uçtum sen kaldın", Ahmet'in çocukken dinlediği masallardan sonra, annesine söylediği tekerlemedir. Her masaldan sonra "fırmcının küreğinde susamdık; ben uçtum sen kaldın" diyen çocuk Ahmet'in annesi, şimdi onu anarken "Gerçekten de o uçtu ben kaldım geride" der. Babası ise, "Gitmeseydi, yine Kürt olsaydı, çoluğunun çocuğunun yanında kalsaydı, sakın olsaydı" diye hayıflanır, Ahmet'i suçlayarak hafifletmeye çalışırken acısını. Ahmet'in duvardaki resmine bakmaya içi, gönlü dayanmaz; örter üstünü yakışıklı, sarışın oğlunun. Abisini çok seven Mizgin'in halası ise, dönüşünü beklediği Ahmet'in ölüm haberini aldığı anda, yaşadığı üzüntüyle küser her şeye. "Birini çok sevdiğin için delirmeyi günümüzde aklımız almıyor belki ama halamın durumu bu" diyor Mizgin Arslan filmiyle ilgili yaptığımız söyleşide.

Aynı söyleşide Mizgin Arslan, hayatının dramatik dengesini alt üst eden ve *Ben Uçtum Sen Kaldın*'in oluşmasına sebep olan bir karşılaşmayı şöyle anlatıyor:

"2008 yılında Ermenistan'da tesadüfen bir kadınla karşılaşmam ve bana babam için 'O benim babamdı' demesi her şeyi rayından çıkardı... O karşılaşmayla her şey değişti... Ondan sonra film hayatla birlikte aktı aslında..." Babasının Mahmur

kampı yakınlarında öldüğünü öğrendiğinde, Mizgin Arslan için filmin tetiği çekilmiş olur. Mahmur'a doğru yola çıkmasını şöyle anlatıyor:

"Kendi başıma gitmeye korkuyordum. Ama gitmeden de artık yaşayamayacağımı biliyordum. Birlikte gidebileceğim bir kadın kameraman buldum... Sonrası hep muhakemeyle geçti..."

2009 yılı Kasım'ında çıkılan yolculuk dönüşü, senaryosunu yazmaya oturur Arslan. Ancak, kendisini kurmacaya teslim etmeyecek kadar gerçektir hikâyesi. Her şey bir senaryo gibidir ama senaryo yazsa inanan olmaz diye düşünür, zira hayat bu kadar kusursuz bir biçimde acıyla ve tesadüflerle örülemez. Yine de senaryosunu bitirir; ama sahtelik duygusu baki kalır içinde. Bir yandan da hayatı filmde kurmaya çalışmanın ve gerçeği taklit etmeyi meslek edinmenin yükü soğutur onu sinemadan. Üç yıllık muhasebenin sonunda, yolculuğunun ham kayıtlarından bir film yapmaya oturur. İstanbul'dan Mahmur'a, Mahmur'dan İstanbul'a giderken dönüşen bir kadının peşinden, yeniden yolculuğa çıkar. Mizgin Arslan şöyle anlatıyor:

"Yola çıkan da, yolculuğu çeken de, yol boyu değişen de benim. Kurguya oturduğumda ise, o değişen kadını izliyordum. O kadın, benim üç yıl önceki halim... Ben aslında hâlâ yoldayım. Yolculuğun sonunu seyircilerle birlikte izleyeceğim sinema salonunda... Gerçekten de çok merak ediyorum acaba o kadın babasını bulacak mı?"

Kamerayı kendine çevirebilmek...

Fransız antropolog ve belgeselci Jean Rouch *"Hakikate nüfuz etmenin tek yolu kurmacadır"*² der. Rouch'a göre kamera, gerçek ve kurmaca arasındaki ilişkiyi dönüştürebilen bu benzersiz niteliğiyle, kendi gerçekliğini yaratır; hakikatin açığa çıkarılmayı bekleyen özcül bir olgu olduğunu reddederek, gerçeğin diyalektik özelliğinin altını çizer. Kamerayı, hakikati belgeleyen bir araç olmanın ötesinde, gerçeği inşa ederken güç alınan bir özne olarak yanında bulanların örneğin Kürtlerin sinemasında, Rouch'un belgesel kuramının yansımalarını görmek kaçınılmaz. Kürt sinemacılar sadece olanları belgelemek için değil, acı ağırlıklı karmaşık duyguları beraberinde getireceğini bile bile, gerçeği ortaya çıkarmak ve yeniden kurmak için kamerayı kendilerine çeviriyorlar.

12 Nisan günü Beyoğlu Atlas sinemasında İstanbul Film Festivali kapsamında, başrolünde Kızıl Kemal'in, onu arayan kızı Mizgin'in ve onları ayıran savaşın anlatılmayan yüzünün olduğu bir yolculuğa tanık oldu seyirciler. Kendi gerçekliğini arayan bir kadının, o gerçekliği yeniden kurmasının hikâyesi *Ben Uçtum Sen Kaldın*. Ve kim bilir belki de Mizgin beyaz perdede bulmuştur babasını... ✨

2 Stoller, Paul 1992 Cinematic Griot

bir 'muasır medeniyet' öyküsü

TÜRKÇE PEKİYİ

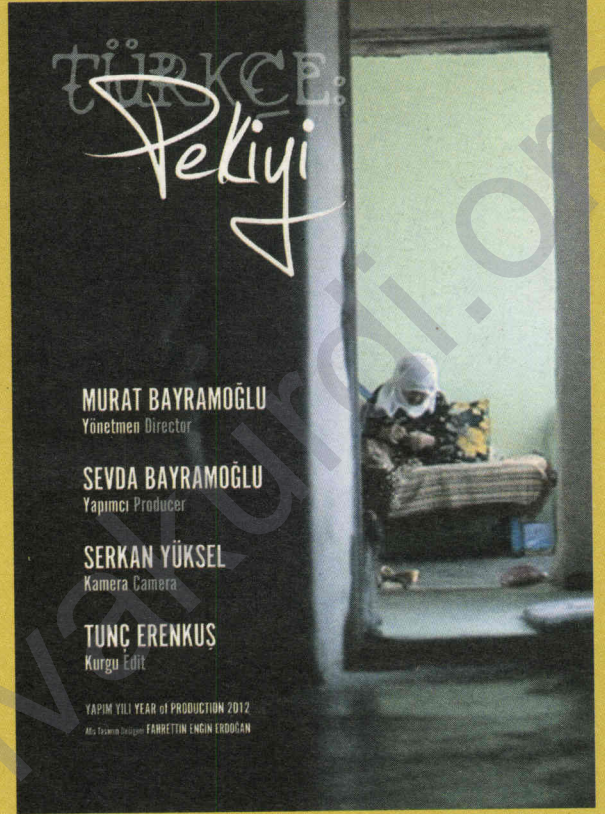
BARIŞ AVŞAR

Genç, bakımlı, hali vakti yerinde bir kadın, bir şeyler anlatıyor. İyi anlatıyor. Akıcı, net konuşuyor. Aklından geçenleri cümlelere dönüştürürken gayet rahat... Konuştuğu dili iyi biliyor. Kuralına kaidesine uyuyor. O dilin hakkını veriyor. Derdini güzel anlatıyor. Pardon, ne anlatıyor? Derdini... Lafın gelişi değil evet bir "derdi" var. İyi, güzel, kurallı, rahat anlattığı şey derdi, dili... Konuştuğu değil, konuşamadığı dili! Ana dili... Ana dilini konuşamamayı anlatıyor, ikinci bir dille. İlk anasından öğrendiği ama ana dili olmayan bir dille. Sonra okulda öğrendiği, arkadaşlarından öğrendiği, çalışırken öğrendiği dille... Bunları anlatırken birden anlatamaz oluyor, konuşamaz oluyor, güzel güzel konuştuğu dili, çözüyor, dağılıyor, çöktüyor! Toparlanamıyor artık, cümleler. Noktalar bir yana virgüller diğer yana. Kadın, işte o zaman, ana dilinde konuşmaya başlıyor. Hıçkırıkları Kürtçe sadece, konuşamadığı diline ağlarken konuşuyor o dili bir tek.

1997'den bu yana, toplumsal sorunlara ilişkin belgesel filmler çeken yönetmen Murat Bayramoğlu'nun son filmi, "Türkçe Pekiyi" böyle başlıyor. Yönetmenin bir iş arkadaşı olarak tanıştığı Nurcan, filminin konusu ve başkahramanı olmuş bir süre sonra. İyi de olmuş. Çünkü onca yılın ardından, onca ölüm, onca gözyaşı, onca yıkımın ardından bu ülkedeki, "Kürt" ve "Kürtçe" gerçeğine bunca "sade" bakılabiliyor olması da önemlidir. Sade, sakın, "tarafsız"... "Sorun"un "eşit tarafları" olmadığını, "kaynağı" ve mağdurları olduğunu bilen bir taraf-sızlık bu.

Yeni reçetenin ömrü kaç gün?

Nurcan, oğluyla birlikte Diyarbakır'ın Diyarbakır'ı görmeyenler için Diyarbakır'la bağdaştırmayacağı kadar konforlu evinden çıkıp, şehir merkezinde annesini almak için durduğunda anlıyoruz aslında niye çocukken annesinin kendisiyle Kürtçe konuşmasını istemediğini. Bir küçük kız çocuğu, hem de 12 Eylül Darbesi henüz yaşanmaktayken Kürt gibi konuşan, Kürt gibi giyinen, e çünkü Kürt olan(!) annesinden niye utanır? Onun Kürtçe konuşmasını niye istemez? Bunu arkadaşlarının duymasını niye kabul edemez? Üstelik Diyarbakır gibi bir Kürt ilinde? 12 Eylül ve Diyarbakır denilince akla ilk gelen Diyarbakır Cezaevi'dir belki ama

Nurcan'ın hikâyesini anlatan film, o günlerde şehrin nasıl bir dev cezaevine dönüştüğünü de gösteriyor aslında, en küçük mahkûmlardan birinin bugüne odaklanarak. Akıyla, şansıyla, el yordamıyla birer birer okullar bitirip bol "pekiyi"li diplomalar alırken, kendi kendisini nasıl sınıfta bırakmak zorunda kaldığını. Filmin bir yerinde, "Öğretmenlerinin, arkadaşlarının etkisiyle böyle davranmış olabileceğini" söylüyor...

Açıktan "onları" suçlamıyor ama "çevresinde" mevcut algıyı ortaya koyuyor. Yoksa zaten tek tek o arkadaşlar ve o öğretmenlerin suçu olabilir mi bu? Yukarıda, "12 Eylül Darbesi henüz yaşanmaktayken" demiştik değil mi? 12 Eylül kaç gün sürdü? Cumhuriyet'in, "ulus devlet" olma sürecinden kısa; Ahmet Kaya'yı çatal yağmuruna tutan 28 Şubat'tan uzun mu? 80 küsur yıldan uzun, 1000 küsur yıldan kısa, öyle mi? Acaba? Peki TRT Şeşli "özgürlükçü açılım günleri" ne kadar sürecek Kürt için? Ve şimdi nasıl öğretmenler, nasıl arkadaşlar yetiştiriliyor akıllı kız

ve erkek çocuklarımıza “hayatı” öğretsinler, kabul ettirsinler diye? Her arkadaş, her öğretmen bir kurban ve aynı zamanda “bir suçlu” öyle mi?

Sonra bir başka “suçlu” daha çıkıyor ama karşımıza filmde. Nurcan köyüne vardığında diğer başkahramanımız ile tanışıyoruz: Ayşe Nine. Nurcan’ın 102 yaşındaki ninesi... O da, hiç Türkçe bilmiyor. Torununun hiç Kürtçe bilmemesine de çok fena kızıyor!

90 yıllık medenileşme!

Ve kendince o da bir suçlu bulmuş; kızı, Nurcan’ın annesi... Bir de okullar tabii: “Eskiden okul yoktu kimse Türkçe öğrenemiyordu, şimdi okullar var bacak kadar çocuklar Türkçe biliyor!” diyor.

Bir ülke okullarla 90 yıldır “muasır medeniyetler” seviyesine ulaşmakta, öyle ya... Bu uğurda kendi çocuklarına kendi dillerini konuşurmuyacak kadar hem de. Ayşe Nine, “Kürt meselesinin Kürt’ün içinde nasıl bir mesele haline geldiğini” anlatıyor aslında. Torununa, “Kocanla aranız iyi mi?” diye sorup yanıt alamamaya, ona köyünün eski halini anlatamamaya, nineyle torunun dertleşmesine engel olan bu ilginç medeniyet anlayışına kızgınlığı.

Cumhuriyet tarihine damga vuran, “Vatandaş Türkçe konuş, çok konuş” statükocu reçetesinin yerine, “Vatandaş ister Türkçe konuş, ister Kürtçe konuş ama çok konuşma!” açılımcı reçetesinin yarattığı ucubelere de kızacak bilse. Devlet televizyonunun yayın yaptığı dilin devletin mahkemesinde “bilinmeyen bir dil” olarak kabul görmemesine mesela.

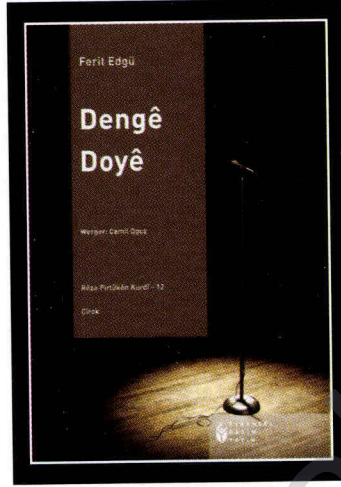
Ayşe Nine de, Nurcan da, yaşadıkları için somut bir sorumlu arıyor. İlk olarak da etrafında kimi sorumlu görüyorsa onu anıyor. Çünkü her insan, başına gelen böyle “talihsizlikleri” anlamlandırmaya, kendine açıklamaya çalışır. Aksi halde bu suçluluk duygusuyla nasıl yaşanacak? Torununu, nenesini anlayamamayı nasıl izah edecek kendine insan?

“Türkçe Peki” gerçek suçlunun, suçluların kim ya da kimler olduklarını, olabileceklerini güzel bir Türkçe ile ve yer yer de güzel bir Kürtçe ile yetmezmiş gibi bir de İngilizce altyazı ile anlatıyor! Bir dili taammüden öldürmeye teşebbüs etmiş, hali hazırda bunu becerememiş ama ceza da almamışları tarif ediyor sinemanın diliyle... Dilden, sözden anlayana tabii! ✨

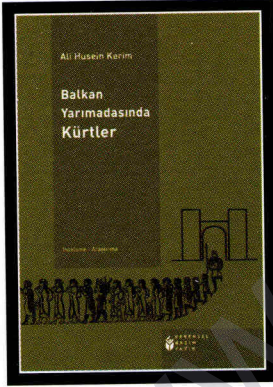
Pirtûkên Nû

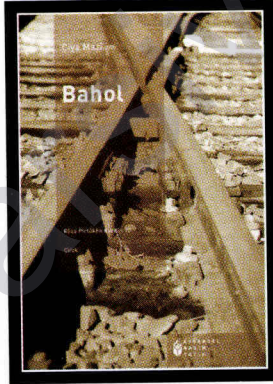
EVRENSEL BASIM YAYIN

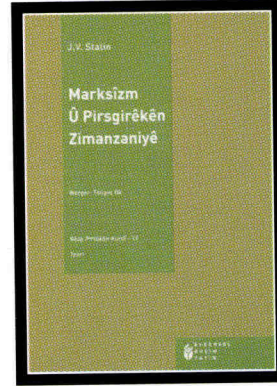
Ferid Edgü
Dengê Doyê
Werger: Cemil Oguz
Çîrok
13,5 x 19,5 cm

Ali Husein Kerim
**Balkan Yarım Adasında
KÜRTLER**
İnceleme
13,5 x 19,5 cm

Çiya Mazî
Bahol
Çîrok
13,5 x 19,5 cm

J.V. Stalin
**Marksîzm û Pirsgrîkên
Zîmanzaniyê**
Teori
13,5 x 19,5 cm

EVRENSEL BASIM YAYIN

hincesu@hotmail.com

ISSN 1305-4775-16

9 771305 477514